

TARTALOM Mécses a te igéd

BARTHA ISTVÁN: Így küldi tanítványait	121
---------------------------------------	-----

Tanulmányok

DÁVID ADÉL: Deficittől az esélyig. A diaszpórahelyzet protestáns értelmezésének megújulása	122
FAZAKAS SÁNDOR: A református egyházalkotmányok dinamikus jellege	124
KHALED A. LÁSZLÓ: Kombinációs egyházszervezet. A metodista konferenciák és a püspöki kormányzat jellemzői	126
FABINY TAMÁS: Missziói modellek az Apostolok cselekedeteiben	128
LÁSZLÓ VIRGIL: Egyház, karizma és hivatal a páli teológiában	130
SOLT-SZÁRAZ CSENGE: Isten cselekedete az emberi történelemben. A toráh mint a közösség kohéziós ereje	134
CSEPREGI ZOLTÁN: A hazai evangélikusság tartós teológiai önértelmezése: a diaszpóra	138
REUSS ANDRÁS: Az evangéliumot szolgálva. Önállóságban és kölcsönös függőségben (autonómia és interdependencia)	140

Az igehirdető műhelye

CZÖNDÖR ISTVÁN: Húsvét ünnepe után 1. vasárnap (Quasimodo geniti) (Lk 5,33–38)	143
WELTLER GÁBOR: Húsvét ünnepe után 2. vasárnap (Misericordia Domini) (Jer 5,15–17)	146
LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA: Húsvét ünnepe után 3. vasárnap (Jubilate) (Ézs 44,21–26a)	148
BENKÓCZY PÉTER: Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate) (Ézs 42,8–12)	150
HEINEMANN ILDIKÓ: Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate) (4Móz 6,22–27)	153
PINTÉR JÁNOS: Mennybemenetel ünnepe (Dán 7,13–14)	155
KOVÁCS ERZSÉBET: Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi) (4Móz 20,6–13)	158

Így küldi tanítványait

Jn 20,21b

■ BARTHA ISTVÁN

Jézusnak ezeket a szavait a gyónási liturgiában gyakran idézzük. Otrombaság volna azt állítani, hogy érzéketlenekké váltunk a jelentésük iránt, de tény, hogy amit sokszor hallunk, azt megszokjuk. Emellett hozzákapcsolódik egy jól ismert értelmezési mező: a feltámadás friss örömének átélése az eleinte még megrettent szívű, ám egyre inkább az evangéliumra megnyíló tanítványok számára. A jézusi szavak liturgikus jelentőségét a beszédszakasz vége adja, miszerint felhatalmazza őket a kulcsok hatalmának gyakorlására. A Luther-kabátos lelkész ebből meríti szolgálatainak legitimációját a feloldozás hirdetéséhez.

A nagyszerű küldetés tudata, valamint a gyászból és reménytelenségből a diadalmas és kifakadó örömré váltó lelkiállapot szinte feledteti azt a nem elhanyagolható jelentőségű tény, hogy Jézus az átszegezett kezének és oldalának megmutatásával nyomatékosította tanítványai felé kilétét, és oszlatta el bennük a bizonytalankodást. Mintha csak ez vált volna mostanra leghitelesebb ismertetőjegyévé: Jézus az, akit keresztre feszítettek.

A viharos tengeren a vízen járva feléjük közeledő alakot is először kísértetnek hitték, és rettegés fogta el őket, de hangját megismerve már megnyugodtak. A kenyér megtörése, a csodálatos halfogás, valamint a „*Vajon ti is el akartok menni?*” kérdésre adott válasz – „*Uram, kihez mehetnénk? Örök élet beszéde van nálad. És mi hisszük és tudjuk, hogy te vagy az Istennek Szentje*” – mind rendkívül bensőséges és sorsfordító pillanat volt a tanítványok életében. Ezekre visszaemlékezni, ezeket megörökíteni az evangélium szövegében kivétel nélkül meghitt, bensőséges, hitre ébresztő és bátorító élmények. Évszázadokkal később olvasva is érezhető, átélhető az ihletettségek, Jézus valóságos jelenléte.

A bezárt ajtók ellenére a tanítványok rejtekére bejutó Feltámadott azonban azt követően erősíti meg a küldetést, miután megmutatta nekik a sebeit. „*Ahogyan engem elküldött az Atya, én is elküldelek titeket.*” Nemi gondolkodási időt igényel, de felfogható: Jézust elküldte az Atya, hogy gyógyítson, vízen járjon, tanítson, kenyeret szaporítson, ördögöket űzzön, elve-

szettet keressen, de ebben bizony benne van az is, hogy végül a kereszten meghaljon. Ha Jézust így küldte az Atya, és Jézus így küldi a tanítványait, akkor abban is benne van a keresztség. Nem is titkolta, hiszen tanítványaihoz intézett kiküldési beszédei közt ott találjuk ezt a mondatot is: „...*elküldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé.*” Földhöz ragadt emberi ésszel átgondolva nem túl sok esélyt hordozó kilátások ezek.

Érezhetnénk akár becsapva is magunkat. Hiszen Jézus már túl van nagypénteken. Ő már bátran mutogatja a sebeit, akár külön is a méltán hitetlenkedő Tamásnak. Ő már magabiztosan melléje szegődhet az Emmaus felé tartó csalódott tanítványainak, korholván őket, mennyire rest a szívük, hogy felfogják, ennek valójában így kellett történnie. Megtörheti a kenyeret, és aztán sejtelmesen eltűnhet a szemük elől, hogy aztán egy másik alkalommal épp az újra rezignációba visszazsúzó Pétert megörvendeztesse egy idilli tóparti halsütéssel. Ő már az Atya jobbán mutathatja magát a megkövezés előtt álló Istvánnak, hogy nem sokkal később egészen közeli dicsőségében jelenjen meg a megkövezést eredetileg helyeslő tarzusi Saulnak.

A tanítványokra azonban, akik épp most, első ízben a feltámadás üde és eddig számukra ismeretlen örömeit ízlelgetik, még csak ezután vár sok szenvedés, halál, csalódás, pokoljárás. Ha kívülálló lennének, nem is érteném, sőt egyenesen megütköztetőnek, felháborítóknak, bosszantónak tartanám, hogy a kardélre hányt, megfagyasztott, olajba főzött, felnégyelt, máglyán elégetett, halálra éheztetett, semmibe vett, otffelejtett, és ki tudja még hányféle ördögi praktikával elpusztított apostolok, tanítványok, reformátorok és misszionáriusok közül egyről sem tudunk, aki azt mondta volna: „Na jó, akkor most már hagyjuk ezt a Jézust, ha kérhetném, inkább hazamennék.”

Nem mindig vicces és önfeledt az evangéliumban hinni és azt képviselni. A próféták sorsa, Jézus küldetése és az apostolok szolgálata is jócskán ad okot a komorságra, boszszankodásra. Ha Jézus követségében járunk, nekünk sem mindig minden könnyed és egyszerű. De ne feledkezzünk el a talán legfontosabb mondatról sem: „*Békesség néktek!*”

Deficittől az esélyig

A diaszpórahelyzet protestáns értelmezésének megújulása

■ DÁVID ADÉL

Azt a feladatot kaptam, hogy mutassam be az Európai Protestáns Egyházak Közösségének (Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa, a továbbiakban GEKE) egyik legújabb tanulmányát, amelynek címe *A diaszpóra teológiája*. Így jelen előadásom egy közösségi kutatás közvetítése, amelyhez annyit tettem hozzá, hogy igyekszem magyar vonatkozású példákkal megvilágítani a bemutatandó írás tartalmát.

A tanulmány szerzői teológiai hallgatók és tanárok voltak olyan országokból, amelyekben a protestáns egyházak kisebbségben élnek: Csehországból, Magyarországról, Olaszországból, Németországból. Rendszeres blokkszemináriumokon találkoztak több alkalommal, több országban, és a téma feldolgozásában tudatosan reflektáltak arra, hogy mit jelent a saját egyházukban, országukban szórványhelyzetben, kisebbségi helyzetben élni akár nyelvi, akár kulturális, akár felekezeti szempontból.

Kiindulhatunk abból, hogy a protestáns egyházak Európa több országában is kisebbségben vannak, de ha összességében nézzük egyik oldalon a katolikus és ortodox egyházakat, másik oldalon a protestánsokat, akkor is alacsonyabb a protestánsok száma. A protestáns egyházak pedig még ezen belül is külön önértelmezéssel rendelkeznek, és egymáshoz képest is vannak nagyobbak és kisebbek. Ha a társadalom egészére tekintünk, akkor pedig a kereszténység általános térvészését vehetjük észre, tehát a katolikusok is megélhetnek bizonyos szinten diaszpórahelyzetet. Elmondhatjuk tehát, hogy a szórványlét közös keresztény tapasztalat ma Európában. A diaszpórának hosszú időn keresztül deficitközpontú meghatározása volt elterjedt, és sokszor még ma is ez dominál. A többségi helyzethez viszonyítunk, és azt emeljük ki, ami ehhez képest kevesebb, rosszabb, nehezebb: kis létszám, kevés befolyás, észrevétlenség a társadalomban, kevés pénz, cserébe sok munka, sok utazás egyik istentiszteleti helytől a másikig.

A GEKE 2012-ben kezdte azt a munkafolyamatot, amelyben a deficitközpontú definíció helyett egy esélyorientált definíciót alkotott meg. A tanulmány várhatóan 2018 szeptemberében kerül elfogadásra a GEKE nagygyűlésén, ezután lesz nyilvánosan is hozzáférhető.

Az esélyorientált definíció azt jelenti, hogy a szórványhelyzetet nem mint valaminek a hiányát nézzük, hanem mint erősségeket, amelyek ebből a helyzetből fakadnak. Ilyen erősségek például:

1. Az *idegenség* a társadalomban a kereszténységnek eredeti sajátja. A keresztények kontrasztszerepet vállalnak abban a társadalomban, amelyben élnek. Kereszténynek lenni eredetileg sem jelent a fősodorhoz tartozást. Jézust üldözte a politikai és vallási hatalom, ahogy az első keresztényeket is. Amikor a szórványkeresztények idegennek élik meg magukat, akkor a kereszténység alapvető tapasztalatában osztoznak. Az Ószövetségben is alapvető tapasztalata a nagy elődöknek az idegenség: Ábrahámot kihívja Isten atyái földjéről, Mózes egyiptomi nevelést kap, József is idegen földön kényszerül élni, és végül itt lesz vezető.

2. A *kevés rendelkezésre álló pénz* két esélyt rejt: az *önkéntes munka* és a *kreativitás* esélyét. Vannak egyházak, ahol egy harangot sem kondít meg ingyen az egyházfű, és vannak, ahol egy egyhetes gyerektábor is ingyen, szolgálatból visz végig egy munkatárs. Nem az a különbség, hogy ahol van pénz, ott van gyerektábor, ahol nincs, ott pedig nincs, hanem az, hogy mennyire mozog a pénz. Tehát az anyagilag szegényebb egyházaknak nem kell szegyenkezniük, mert ők is ellátnak nagyon sokrétű feladatokat, csak nem mindig cserélnek gazdát közben bankjegyek. Egyébként ez nagyon is megfelel a mai fenntarthatósági trendnek: a boldogság és elégedettség nem mindig csapódik le a GDP-ben. Például ha valaki költöztető céggel intézteti a költözését, akkor az jó hatással van a GDP-re, ha viszont baráti segítséggel intézi ugyanezt, és esetleg jövőre ő is segít a barátjának valamiben, akkor az a GDP-re semmilyen hatással nincs, pedig éppúgy megtörtént a költözés, ráadásul

* A Tanulmányok rovat előadásai elhangzottak a *Népegyház – diaszpóra – missziói terep: az egyházkormányzati elvektől a szervezeti modellekig* című műhelykonferencián az Evangélikus Hittudományi Egyetemen 2018. január 19-én.

erősödött a barátság, és minden résztvevő azzal a boldog tudattal feküdt le aludni, hogy van, akire számíthat, ha szüksége van rá, és hogy jól be van ágyazva a szűkebb környezetében.

Az önkéntes munka mellett a kreativitás is olyan érték, amelyet a diaszpórahelyzet előhozhat. Ha nincs kézenfekvő megoldás, mert az drága, akkor alternatív megoldást kell találni. A gyülekezeti hétköznapiakból biztos mindenki tud példákat hozni, számomra a legszembetűnőbb a gyülekezeti hitoktatás, gyermekmunka területe. Németországban rengeteg megvásárolható segédanyag áll rendelkezésre a kidolgozott óravázlatoktól a bibliai figurákig. Magyarországon a figurákat a lelkész és a hitoktatók üres óráikban barkácsolják, és az óravázlatokat, táborterveket együtt dolgozzák ki. Ha van egy feladat, megoldjuk, akkor is, ha nincs pénz rá: ez is egy erősség.

3. A harmadik erősség, amelyet az esélyorientált diaszpóradefiníció hangsúlyoz, nem magától értetődő, nem biztos, hogy automatikusan ott van. De érdemes tudatosítani, hogy legyen: ez pedig az a gondolat, hogy a *társadalomban akkor lesz hangunk kicsiségünk ellenére, ha megszólalunk. A mi hangunk a mi felelősségünk.* Nem az a kérdés, hogy kérdezzek-e minket – kisebbségi egyházként lehet, hogy nem. De ha beszélünk tartalmasan és hallhatóan, akkor meghallják. Ha megszokják, hogy van releváns véleményünk, és ki is mondjuk, akkor egy idő után számítani fogunk. Ez például nagyon jól látható Ausztriában, ahol az evangélikus egyház (tehát a lutheránus és a református együtt) körülbelül olyan százaléban van jelen a társadalomban, mint Magyarországon csupán a lutheránusok. Mégis, mivel a püspök releváns gondolatokat fogalmaz meg a politikai, társadalmi, etikai témák terén, ezért kérdezni szokták közéleti kérdésekkel kapcsolatban, rendszeresen szerepel a világi médiában is. Nem volt ez mindig így, de tudatos sajtómunkával és tartalmilag releváns megszólalásokkal ezt el lehetett érni.

Az utolsó pontból már látszik, hogy a diaszpórahelyzet és a többségi helyzet közötti különbség nem az, hogy van-e hatásunk a környezetünkre, mert mindkét esetben lehetséges ez. Szórványegyházként viszont nekünk kell aktívnak lenni először, és nem arra várni, hogy „felszólítsanak”. A kezdeményezőkézséget feleleszteni: erre nagy szüksége van a kisebbségi szituációban élő egyházaknak. Ezt úgy is meg lehet fogalmazni, hogy elszigetelődés helyett a kapcsolódás egyházává kell válni.

Milyen egyházi megjelenések, tevékenységek tölthetik be a híd szerepét az egyház és a társadalom között?

- Egyházi ünnepek: halottak napja, karácsony.
- Egyházi épületek: a Deák téri templom mint koncertterem. Gyülekezeti termek használata a közjó érdekében: baba-börze, ruhaosztás, menekültek számára átmeneti szállás.
- Diakónia: jó példa erre az eredetileg baptista kezdeményezésű karácsonyi cipősdoboz-akció. Mostanra a mozgalom teljesen elveszítette egyházi jellegét – pozitív értelemben. Nem csak hívók készítenek cipősdobozt, és van egy általános bizalom az akcióval kapcsolatban.

- Lelkigondozás: katasztrófák, balesetek kapcsán, börtönökben, kórházakban, reptereken.
- Társadalmi szerepvállalás a megbékélés szolgálatában.
- Oktatás.
- Embereket összehozni, találkozásokat kezdeményezni: ez utóbbi az evangéliumról való tanúskodásból kiindulva tulajdonképpen a nyilvános teológiának az alapja. Ez azt jelenti, hogy él bennünk az a remény, hogy Isten nemcsak az egyházon belül releváns, hanem az egyházon kívül is, és hogy keresztények és nem keresztények közösen tehetnek a jobb emberi együttélésért. Egymással együtt dolgozunk egy közös célért, s eközben nem törekszünk privilégiumokra egyházként, sem a véleményünket nem tartjuk följebbvalónak és kötelező jellegűnek. Hanem azt mondjuk, hogy Isten a környező világért és társadalomért is felelősséget ébresztett bennünk, és annak a jólétén is munkálkodnunk kell azokkal együtt, akik nem hívők.
- Állásfoglalások készülő törvényekkel vagy politikai intézkedésekkel kapcsolatban.

Demonstrációk, imák a békéért (az NDK utolsó időszakában Lipcsében, de máshol is, most pedig néhány hónapja Budapesten is van ilyen kezdeményezés), transzparensek templomokon, virrasztások (az Ökumenikus Szeretet-szolgálat vetítése a Deák téri templom falán).

- Szimbolikus cselekmények.
- Kulturális rendezvények (asztali beszélgetések, nyitott templomok éjszakája).
- Keresztény háttérű publicisztika: Köztársaság blog.
- Egyházi szervezésű kerekasztal-beszélgetések társadalmi kérdésekről.

Az ilyen megnyilvánulások sokszor negatív asszociációkat ébresztenek. Az egyházat és a politikát nem mindenki szereti keverni, mert léteznek korszakok, amikor az egyház ahelyett, hogy Istent szolgálná, a politikát szolgálja ki. Ez a veszély ma is élő, nem csak a kommunizmusban és nem csak a náciizmusban volt az, de látni kell, hogy nem a politizálás rossz önmagában, sőt akár politikai változásokhoz is hozzájárulhat az egyház aktivitása, ha nem a hatalmon lévőkhez hű, hanem önmaga origójához.

A diaszpóratémával mindez úgy kapcsolódik össze, hogy a társadalomban való megszólalás nemcsak a nagy egyházak, hanem a diaszpóraegyházak feladata is. Lehetünk aktívak a nyilvánosság előtt – függetlenül a létszámunktól. Jó, ha eközben ökumenikus együttműködésben is vagyunk, tehát összefogunk a többi egyházzal. A protestáns egyházak közötti ökumené számára pedig ez konkrétan azt jelenti, hogy ha egyenként kicsinek is érzi magát egy-egy egyház, tudatában lehet, hogy Európán belül hivatalosan is egy nagy egyházi közösséghez tartozik: a GEKE-egyházak közösségéhez, tehát amikor megszólal, akkor 50 millió protestánsal együtt szólal meg. A széles körű ökumenére nézve pedig mindez azt jelenti, hogy minden keresztény felekezettől függetlenül az ember-szerető Isten szolgálatában áll. Ez a közös identitás alapja, ezzel a háttérrel szólalhatunk meg egyházként a társadalomban.

A református egyházalkotmányok dinamikus jellege

■ FAZAKAS SÁNDOR

A cím szükségessé tesz két előzetes megjegyzést: egyfelől előre kell bocsátanunk, hogy sem a reformátori korban, sem pedig azt követően nem találunk egységes reformátori egyházalkotmányt. Ehelyett egyházszervezeti formák és egyházalkotmányok sokfélesége jellemző mind a lutheri, mind pedig az ún. helvét irányú reformáció gyülekezeteire. Másfelől a dinamikus jelleg korántsem ténymegállapítás részemről, nem a magyar református egyház sajátosságának vagy állapotának leírása – sokkal inkább óhaj. Olyan vágy, amely sajnos még nem realitás, de amelynek óhajtására feljogosít a reformátori teológia öröksége. Ennek alapján nem tehetem meg, hogy a várt és óhajtott dinamizmusról ne korrektív-normatív módon beszéljek.

1. A református egyházszervezeti formákra és egyházalkotmányokra elsősorban az a teológiai igény jellemző, hogy az egyház *formája* és *külső rendje* nem másodlagos kérdés. A hit megvallásának, valamint a hitvallási iratoknak a szintjén megfogalmazódik az az igény, hogy a *hit* és a *rend* összetartozzon, s a kettő a legszorosabb kapcsolatban legyen egymással. Ennek értelmében az egyház kormányzásának kérdése eminensen lelki és teológiai ügy: az egyház vezetése a hívők közösségére, nevezetesen az egyház saját, erre a célra elhívott lelki grémiumára tartozik. A megvalósulás szintjén viszont árnyaltabb a kép: a reformátori gyülekezetek a hitbeli teológiai meggyőződés és a politikai érdekérvényesítés feszültségében keresték az egyház szervezeti formájának optimális megvalósulását. Hogy milyen külső formát tudott magáénak az egyház, illetve hogyan alakult a hitélet külső, szervezeti rendje, az mindig regionális szociokulturális adottságok, valamint területiális jogérvényesítési szempontok függvénye maradt.

Ezt a körülményt kiválóan szemlélteti Kálvin genfi munkássága, teológiai igénye és e téren elért eredményei. Kálvinnál is központi szerepe van a hit által való megigazulás reformátori tanításának és az egyház ismertetőjegyeinek. De kiemelt hangsúly kerül nála az egyház kormányzásának, külső rendjének és a tisztségek egymáshoz való viszonyának kérdésére. E kérdéseknek fő művében, az *Institutió*ban kiemelt figyelmet szentel. Nem véletlen, hogy az utolsó (IV.) könyv a legterjedelmesebb, felölelve a tisztségeknek, a tanítás tekintélyének, a jogi kérdéseknek, az egyházfegyelemnek, a sákramentumoknak, az egyházi élet formájának, valamint az egyház és a polgári kormányzás kapcsolatának problémaköreit. E kérdések szerinte mind az egyház külső rendjéhez tartoznak. Az egyház életének és rendjének letéteményese, egyúttal ez élet és rend meghatározásának illetékes az *egybegyűlt hívők közössége* (a *congregatio*, vagy ahogyan Otto Weber fogalmaz: *die versammelte Gemeinde*). Az egyház kormányzása, il-

letve vezetése – Kálvin szerint – a hívők által elhívott és megválasztott *tisztségek kollegiális együttműködése* által történhet.

Kálvin elképzelése Genfben maradéktalanul nem valósulhatott meg. Ennek oka egyrészt az, hogy a városi magisztrátusnak túlságosan domináns szerepe volt az egyháztanácsban, ennek következtében pedig a politikai és egyházi érdekek közötti átfedést nem volt képes hathatósan kivédeni (csupán 1561-től javult ez a helyzet, amikor a városi tanácsban többségbe kerültek a Kálvint inkább pártoló polgárok). Így maradt egyházszervezeti kérdésekben a lehetőségek optimalizálása, amelyek a teológiai igények és felismerések mögött némiképp elmaradtak. Másrészt maga Kálvin is fontosnak, de szükségszerűen *dinamikusnak* képzelte az egyház rendjét. Az egyház szervezeti kérdéseiben arra törekedett, hogy „*minden illendően és jó rendben történjék*” (1Kor 14,40), és „csak arra kell figyelni, hogy ezeket a szabályokat ne tekintsük üdvösség tekintetében elkerülhetetleneknek, és ne kössük meg az emberek lelkiismeretét formális vallási szabályokkal; vagyis ezeket ne tegyük Isten tiszteletének részévé, és ne állítsuk a kegyesség helyébe” (*Inst* 4.10.27). Feladata és rendeltetése e szervezeti formáknak és strukturális megoldásoknak az, hogy Isten tiszteletét, a kegyesség és a gyülekezet épülését szolgálja. Ennek fényében viszont akár revideálhatók, megváltoztathatók e szervezeti formák.

2. Amint arra Judith BECKER nagyszerű tanulmánya rámutat (2014), az egyházszervezeti formák három alappoddellje mutatkozik meg már a reformáció századában. Ezek:

- (1) a felsőbbbség megbízása alapján készített, de a felsőbbbség által kiadott egyházi rendtartások (ilyen pl. Genf vagy Pfalz);
- (2) a felsőbbbséggel való közös megegyezés alapján készített rendtartások (Johannes a Lasco és a londoni gyülekezet kialakított egyházi rendtartása ott, ahol az uralkodó más vallású volt);
- (3) az autonóm vagy üldözött egyházak, akár felsőbbbséggel szemben kialakított rendjének példája (pl. a hugenotta vagy holland-vallon menekült gyülekezetek esetén);

Ezek a példák is bizonyítják: szervezeti és egyházalkotmányi kérdésekre nézve az egyház reális helyzete volt a meghatározó az adott politikai-társadalmi kontextusban. Ehhez képest igyekeztek a gyülekezetek, illetve előjáróik teológiai igényüket érvényre juttatni (ahogy lehetett). A presbiter-zsinati egyházszervezet kálvini modellje igazán nem Genfben, hanem ez utóbbi üldözött egyházak körében valósulhatott meg.

Az előbbiekre nézve, Genfen túl példaértékű Pfalz helyezte 1563 előtt és után. A választófejedelem, Henrik Ottó előbb bevezeti a lutheránus hitet és rendtartást, felállításra kerül az ún. konzisztoriális egyházkormányzás (vagyis a fejede-

lem jogait képviselni hivatott, teológusokból és jogászokból álló testület). Utódja és fia, III. Frigyes bevezeti a kálvini tanítást, az ő megbízásából írják meg és adják ki a *Heidelbergi kátét*. Meghagyja ugyan a konzisztóriumokat, de a gyülekezetek és saját szervezeteik súlya megnövekszik. Majd az őt követő fejedelem újra a lutheránus rendtartást részesíti előnyben: a gyülekezetek tanácsai, presbitériumai ugyan megmaradnak, de újból nagyobb szerepet kapnak a fölük rendelt generálszuperintendensek. Az utóbbi, az üldözött egyházak presbiter-zsinati rendjére nézve álljon itt mintaként egy idézet a 1571-es emdeni zsinat végzéseiből: „Előbbséget vagy uralmat nem igényelhet magának egyetlen gyülekezet sem a másik gyülekezet felett, egyetlen lelkész sem a másik lelkész felett, egyetlen előjáró (vén) sem a másik előjáró, egyetlen diakónus sem a másik diakónus felett.”

No és a magyar reformátusok helyzete? Révész Imre egyháztörténész, később református püspök már 1935-ben megfogalmazza a különösebb visszhang nélkül való kérdést: *Presbiteri rendszerű-e a református egyház?* (1944) A választ is megadja: mélyebb vizsgálat függvényében ez a kérdése igennel nem válaszolható meg. Kezdetben ugyanis a helyi presbitériumok felállítását megelőzték a regionális egyházi testületek, szuperintendenciák és szeniorátusok, amelyek szinte kizárólag lelkészi testületek voltak. Törvényileg csupán az 1791-es budai zsinat rendeli el a presbitériumok megalakításának kötelezettségét, de míg ez maradéktalanul megvalósul, oly sok változás történik a társadalom és a politikai élet szintjén, hogy az egyház önkormányzatiságának kérdéseiben már nem annyira a tiszta kálvini elvek, hanem az újkor népszuverenitás-elve, a demokratikus eszmék, a kor társadalomszervezési modelljei és a hatalommegosztás politikai gyakorlata (pl. paritás elve) lett a mérvadó. Ennek tudható be Révész szerint, hogy a magyar reformátusok egyházszervezete a püspöki és zsinat-presbiteri rendszer egészségtelen keveredése maradt.

3. A fenti példák által is szemléltetett szervezeti sokféleség ellenére mégis kitapintható egy olyan „teológiai mélyréteg”, amely megtalálható valamennyi reformátori egyházkormányzati forma mögött, az óhajtott dinamikus jelleg érdekében pedig feltétlenül megszívlelendő. Ez pedig nem más, mint a *reformáció egyházértelmezése*. E szerint az egyház nem a Krisztus földi helytartójának (*vicarius Christi*) főisége alatt, papok és püspökök hierarchikus rendje alá szervezett üdvkövetítő intézmény, hanem *communio sanctorum*, azaz a választottaknak olyan közössége, amelynek feje nem valamely tisztségviselő, hanem maga Jézus Krisztus. A hívőnek – a megkereszteltnek egyetemes papsága alapján – közvetlen és személyes kapcsolata van Krisztussal mint feltámadott Úrral, aki a Szentlélek által részesíti az ő jelenlétében a hívő embert. Ez az egyházértelmezés szakítást jelentett az egyház hagyományos hierarchikus felépítésével – jóllehet hangsúlyozni kell, hogy ez a változás nem jelentette az Istentől rendelt tisztségek és a gyülekezet jó rendje iránti igénynek az el-

vetését. Ugyanakkor ez a teológiai alapállás megszüntette a klérus és a laikus rétegek közötti korábbi minőségi különbségtételt, és felértékelte a világi struktúrák közötti életvitel és munka értékét. Jézus Krisztus *igazi* egyháza – s ebben a reformátorok egy nézeten voltak – tulajdonképpen nincs is ráutalva semmilyen szervezeti és kormányzati struktúrára, mert lényegét tekintve lelki természetű és emberi-világi meg tapasztalás számára nem hozzáférhető valóság. Az egyház e lelki valósága számára tökéletesen elegendő a minden hívők egyetemes papsága, nincs szükség más e világi rendszabályozásra vagy szervezeti struktúraalkotásra. Földi megvalósulási formájában viszont – mint a megkeresztelt hívők közössége – az egyház be van ágyazva az e világi élet keretei közé. Ehhez szervezeti formákra és tisztségekre van szüksége – ha pedig ez elkerülhetetlen, akkor a „jó rendre” kell törekedni. A jó rend fenntartása érdekében pedig szükség lehet a tisztségviselők között bizonyos kompetenciák megosztására, a tisztségek egymáshoz való viszonyulásának szabályozására, de soha nem rangbeli, hanem mindig funkcionális különbségek lehetnek az egyes tisztségek között.

4. Miben áll tehát a reformátori egyházszervezet *dinamikus jellege*? Abban, hogy időről időre fel kell tenni a kérdést: a szervezet *mennyiben építi a gyülekezetet*, mennyiben segíti, teszi lehetővé és biztosítja a hit egyéni és közösségi megélését. Adott esetben az is elképzelhető (kell legyen), hogy felül kell vizsgálni a szervezeti kérdéseket ama kritérium szerint, hogy az emberi rendelkezések – még ha korábban hit- és történelmi tapasztalatok alapján kerültek is rögzítésre – mennyiben segítik az Isten igaz tiszteletét, a hit gyakorlását, a gyülekezet épülését, s általában az együttélés jó rendjét. Az egyház külső rendje tehát nincs egyszer s mindenkorra kőbe vésve – az a hívő közösség számára a tárgyalás és a konszenzuskeresés tárgyát kell hogy képezze, s egyúttal nyitott kell hogy legyen a megújulás, a revideálás, a jobbítás előtt. Az egyház mindenkor szervezeti formája *interakció* eredménye lehet: bibliai és teológiai igazságok, valamint szociokulturális, jogi és politikai adottságok feszültségében, kölcsönhatásában, egymásra vonatkoztatásban formálódik. A kiinduló alap mindig a teológiai felismerés – de nem lehet nem tudomást venni az egyház környezetének változásairól. Az egyház ma is rá van utalva arra, hogy számoljon a világ realitásaival, a jelen társadalmi és kulturális adottságaival, s ezekre reflektálva keresse küldetésének teljesítésének jobb feltételeit. Egy statikus, a fenti dinamizmust negligáló, önvizsgálat és interakció nélküli egyházszervezet öncélúvá lesz, amely azon túl, hogy vétkeken megterheli a hívő ember lelkiismeretét, önmaga fenntartásához hihetetlen anyagi és személyi erőforrásokat emészt fel, s végső soron csak életszerűtlen hagyományok ápolását, rangok és hatalmi pozíciók konzerválását tudja felmutatni.

Révész után szabadon: a reformátori egyházszervezet dinamikus jellegének igénye tehát nem az egyház létének és lényegének (*esse*), de „jólletének” (*bene esse*) feltétele. Éppen ezért felülvizsgálata mindig aktuális!

Felhasznált irodalom

- BECKER, Judith 2014. Die Rolle der Obrigkeit in reformierten Kirchenordnungen in der Frühen Neuzeit. In: Heinrich Wall (szerk.): *Reformierte Staatslehre in der Frühen Neuzeit*. Duncker & Humblot, Berlin. 268–296. o.
- DINGEL, Irene (szerk.) 2014. *Gute Ordnung. Ordnungsmodelle und Ordnungsvorstellungen in der Reformationszeit*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig.
- FAZAKAS Sándor 2017. Reformáció és egyházszervezet. *Confessio*, 44. évf. 3. sz. 13–27. o.

- KÁLVIN János 2014. *Institutio. A keresztyén vallás rendszere*. 1–2. köt. Ford. Buzogány Dezső. A Magyarországi Református Egyház Kálvin Kiadója, Budapest.
- RÉVÉSZ IMRE 1944. Presbiteri rendszerű-e a magyar református egyház? In: uő: „Tegnap és ma és örökké...” Révész Imre összegyűjtött tanulmányai az egyház múltjából és jelenéből. Debrecen. 298–310. o.
- WISCHMEYER, Johannes (szerk.) 2013. *Zwischen Ekklesiologie und Administration. Modelle territorialer Kirchenleitung und Religionsverwaltung im Jahrhundert der europäischen Reformationen*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

Kombinációs egyházszervezet

A metodista konferenciák és a püspöki kormányzat jellemzői

■ KHALED A. LÁSZLÓ

Ki vezeti a hajót? Kinek a kezében van a kormánykerék az egyház hajójában? Hogyan lehetne jellemezni a hajóban ülőket, van-e közös felelősségük? Akik együtt utaznak, valamiként osztoznak a felelősségen, így osztozniuk kellene a vezetésen is. A metodista egyházszervezeti modell egy példa az egyetemes egyházban a kombinációs kormányzati mechanizmusokra. Az alábbi dolgozatban ezt a szervezeti modellt mutatjuk be röviden.

Talmudi bölcsesség a csónakról

A Babiloni Talmud egyik példázata az újszövetségi ember számára ismerős képet használva írja le, hogy Izrael minden gyermeke felelős a másikért. Rabbi Simon ben Joháj tanított erről így:

„Több ember ül egy csónakban. Az egyik maga alatt fúrni kezdi a csónakot. Méltatlankodva kérdezik a többiek:

– Elment az eszed, hogy kifúrod a csónak alját?

– Mi közöttök hozzá, hiszen én magam alatt fúrom a csónakot – válaszolja.

– Az igaz – mondják a többiek –, de ahol a víz behatol a csónakba, mindnyájan elsüllyedünk.” (Sávuot 39; JÓLESZ 1996, 35. o.)

A Talmud, amely a posztbiblikus zsidó irodalom egyik legnagyobb és legfontosabb gyűjteménye, egyfajta enciklopédia, a fenti képen az emberi kapcsolatok alapvető sajátosságát, egymásra hatását ragadja meg. Érdekes, hogy ez a „negatív irányú” megfogalmazás hasonló ahhoz, ahogyan Hillél rabbi tanított a szeretetről, amúgy szintén gyakorlatias módon: „Amit nem kívánsz magadnak, ne tedd embertársadnak.” (Sábbát 31; uo. 36. o.)

Jézus és az egyház hajója

A Názáreti Jézus történetében a tanítványokkal való életközösségnek és életútnak, utazásnak visszatérő eleme a hajó.

Az első követők elhívása és a halfogás, a vízen való közös átkelés, a viharba kerülés, a vízen járás mind-mind olyan történetek, amelyekben a mindenkor egyház a Jézussal való közösség alapvető jellemzőit tudta megfogalmazni. Nem véletlen, hogy az egyháznak és működésének egyik legtipikusabb szimbóluma lett a hajó.

- Beengedtük Jézust a hajóba?
- Elhívott emberek utaznak a csónakkal?
- A Jézus által meghatározott irányba hajózzunk?
- Jézushoz fordulunk a nehéz, viharos helyzetekben?

Kombinációs kormányzat

A kombinációs kormányzat értelmének első szintjeként természetesen Jézus és a tanítványok, vagyis az egyház kapcsolódásáról kell beszélnünk. A világ tengerén járó eklézsia hajóját a Jézusnak engedelmeskedő tanítványok vezetik, kormányozzák. Jézus jellemzően nem fogta meg a kormányt vagy a halászhálót, és nem feszítette meg a vitorlákat. Útirányt adott (keljünk át), utasítást osztott ki (vessétek ki a hálót), és egyszerűen jelen volt. Természetesen nem a lélek fúrásán munkálkodott, hanem a hajózók békességén és biztonságán, így kifejezve Isten szeretetét az övéiért. A názáreti Mester a szeretetparancsolat magyarázatát az aktivitás irányából közelítette meg, és így is élt: „Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük, mert ez a törvény, és ezt tanítják a próféták.” (Mt 7,12)

A kombinációs irányítás másik értelme, hogy a krisztusi szeretetközösségben a vezetést egyszerre láthatják el egyes felhatalmazott személyek és egy közösség. A csaknem kétezer éves egyház történetében az ősegyházig visszavezetve láthatók

a gyökerei a tekintélyes személyek irányításának és közösségi felelősségvállalásnak és döntéshozatalnak. Természetesen az évszázadok során bőven volt példa arra, hogy a két modell szembekerüljön egymással: az egyház hajójában egyszemélyi vezetés érvényesüljön, vagy a kormányt többen „fogják” (lásd egyetemes zsinatok, pápai hivatal, konciliarizmus, zsinati mozgalom, presbiterianizmus, tévedhetetlenség dogmája stb.).

A 18. századi anglikán egyházban kibontakozó metodista ébredési mozgalom egy olyan püspöki egyházkormányzatot eredményezett, amely a kombinációs egyházszervezeti modellek egyik példája. (Itt szeretném jelezni, hogy jelen írással a Metodista Világtanács 80 milliós közösségén belül az úgynevezett Egyesült Metodista Egyház (United Methodist Church) szervezetéről beszélünk, amely a legnagyobb metodista denomináció 12 milliós lélekszámával.)

A metodista konferenciák és a püspöki kormányzat

Ahogy Jack M. Tuell metodista püspök fogalmazott a 2000. évben megrendezett generálkonferencia után (amelyre négyszer évente kerül sor a világegyházban), a metodisták keresik az egyházigazgatás tökéletesebb kifejezését, megvalósítását (TUELL 2002). Hogy lássuk ennek a folyamatos keresésnek és fejlődésnek az ívét a metodista egyházszervezet bemutatása kapcsán, ahhoz röviden a történeti gyökerekről is szólnunk kell.

Az egyházzá szerveződés kezdetei az amerikai angol kolóniák elszakadásához, a függetlenségi háborúhoz köthetők. Miután a brit anglikán metodisták látták, hogy Amerikában az anglikán egyház már nem működhet tovább, és egy londoni anglikán püspök elutasította a metodista prédikátor felszentelését és kiküldését a volt gyarmatok számára, John Wesley (1703–1791), a mozgalom fő szervezője sorsdöntő lépésre szánta el magát: anglikán lelkészként ő maga szentelt fel két férfit, akik közül dr. Thomas Coke-ot szuperintendensnek nevezte ki, utasítva őt, hogy Francis Asburyt szentelje fel Amerikában második szuperintendensnek. Erre a lépésre 1784 karácsonyán került sor, amikor dr. Coke Baltimore-ban (Maryland) találkozott mintegy 60 prédikátorral, és megszervezte a Püspöki Metodista Egyházat (Episcopal Methodist Church). Ezen a karácsonyi konferencián az egyházszervezés alapvető lépései megtörténtek. A szuperintendenssé felszentelt Asbury „domináns vezető”, püspök lett, amely gyakorlatot John Wesley ugyan helytelenítette, de Amerikában gyorsan általánossá vált a metodisták között. (Angliában később szerveződtek egyházzá a metodisták, de mindmáig elkerülték a püspökségek megszervezését. Az Angol Metodista Egyházban rövid elnöki periódusok működnek, illetve a szuperintendensi vezetés is meghatározó.)

Wesley gondolkodásában egyébként a püspöki rendszer mellett állt ki, biblikusnak és hasznosnak ítélte azt. A 39. alappredikációjában, az *Egyetemes lelkület*ről szólva ezt írja: „Mindkettőnknek úgy kell cselekednünk, ahogy bizo-

nyosak vagyunk a magunk meggyőződésében. Te ragaszkodj ahhoz, ami szerinted tetszik Istennek, és én is így teszek. Az egyházkormányzás püspöki formáját én igeinek és apostolinak hiszem. Ha te a presbiteriánus vagy az önálló gyülekezeti formát gondold jobbnak, gondold csak úgy, és cselekedj aszerint.” (WESLEY 2007, 3: 80. o.) Az idézet az egyházszervezeti állásfoglalás mellett a lelki nyitottság és az ökumenikus lelkiség egyik korai megnyilvánulása is.

A wesleyánus struktúráknak kronológiailag még korábbi meghatározó eleme a konferencia. A Püspöki Metodista Egyház megalakulása előtt éppen negyven évvel, 1744-ben tartotta Wesley az első éves konferenciát Londonban. Az éves közgyűlés meghívottjai és résztvevői ekkor még csak a mozgalom prédikátorai voltak. Fokozatos fejlődés eredménye volt a demokratizálódás irányában, hogy ezeken a konferenciákon a laikus küldöttek is részt vehettek. (Az 1939-es generálkonferencia hozta meg a döntést a választott laikus delegáltakról.)

A metodista egyház mai konferenciai rendszeréről általánosságban elmondható, hogy megegyezik a polgári kormányzás törvényhozó ágazatával. A konferenciák a legalsóbb gyülekezeti szinttől (körzeti konferencia) a regionális vagy kerületi szinteken (évi konferencia) és a püspöki területeken át (centrálkonferencia, illetve az USA területén juriszdikcionális konferencia) a globális egyházban is működnek (generálkonferencia).

A generálkonferencia a metodista egyház legfelsőbb törvényhozó testülete, amelynek munkájában nem kevesebb mint hatszáz és nem több mint ezer delegált vesz részt (Magyarországot egy lelkész és egy laikus küldött képviseli). A világszintű, négyévente megalakuló konferencia törvényhozó hatáskörrel rendelkezik minden olyan ügyben, amely az egész egyházat érinti. Léteznek azonban korlátozó rendelkezések: például a generálkonferencia nem működhet jogi testületként, nem dönthet lelkészek felszenteléséről, és püspököt sem választhat. Mindezekben túlmenően azonban elmondható, hogy különösen széles hatalmi pozícióval rendelkezik, és mint ilyen, az egyik legerőteljesebb és legfontosabb egyházi testület szerepét tölti be.

A metodista egyház világszintű alkotmánya hat korlátozó rendelkezést sorol fel a generálkonferenciákra nézve, ami azt jelenti, hogy csak a világ összes évi konferenciájában a tagság háromnegyedes többségével, és ezenfelül a generálkonferencia kétharmados többségű szavazatával lehetne módosítást tenni. Ezek között vannak felsorolva a hitcikkelyek és a hitvallás módosítása, valamint a püspökség és az általános helyezési rendszer megszüntetése. Ez lényegében elismerése annak, hogy a püspökség és a konferenciák rendszere egyenrangú – fogalmaz Tuell püspök (TUELL, BOD I. 1–104. par.).

A regionális vagy országos szintet képviselő évi konferenciákat az Egyházrend (*Book of Discipline*, BOD) az egyház alapvető testületének hívja (36. cikkely), vagyis központi jelentőséggel bír az egyházkormányzatban. Ezt jelzi az a történelmi tény is, hogy az éves konferencia a prédikáto-

rokkal voltaképpen előbb létezett, mint a metodista gyülekezetek (a metodista közösségek eleinte csak spontán összegyülekező csoportok voltak, amelyekből aztán úgynevezett társaságok [Society] szerveződtek). Az évi konferencia alapvető fontosságát mindenekelőtt a következők jelentik: itt történik a lelkészek felszentelése; a lelkészek az évi konferencia tagjai (a „felszentelt vének” mind a mai napig nem a gyülekezetek, hanem az évi konferencia tagjai); itt születnek a szolgálatba lépéssel kapcsolatos döntések és a generálkonferenciái küldöttek megválasztása; ide kapcsolódnak az alkotmánymódosításokra vonatkozó jogkörök. Az évi konferenciában ma a paritás elve érvényesül: minden lelkési körzetnek joga van egy laikus tagot választani (ha több lelkése van, akkor a lelkészek száma szerint).

A metodista egyház másik „kormányzati” pólusa a püspökség. A püspöki megbízatás, amely választott tisztség, egész életre szól (kivéve a centrálkonferenciákban, amelyek maguk határozzák meg a szolgálati időt). A püspöki intézménnyel kapcsolatosan több figyelemre méltó szabály létezik: elnököl, de nem szavazhat a generálkonferencián; felelősséggel tartozik a püspökséggel kapcsolatos bizottságnak (amelynek tagjai választott lelkészek és laikusok egyaránt). Ez utóbbi bizottság ellenőrzést biztosít a püspökök hatalommal való visszaélésével szemben, amely azonban nem jellemző. Ez a testület állandó emlékeztetőül szolgál az alkotmányunkban arra, hogy a püspökségünk természetére nézve nem monarchikus, hanem alkotmányos megbízatás – fogalmaz Tuell (uo.). Léteznek félreértelmezések, amelyek szerint a metodista püspökök abszolút hatalommal bírnak, de ez természetesen hamis. Az egyetlen dolog, ahol a püspök a hatalmát gyakorolhatja, szinte kizárólag a lelkészek kinevezése, helyezése.

Ebben a képletben csak röviden említjük meg a szuperintendencia intézményét, amely ugyancsak az egyik legjelentősebb szerep a metodista egyházban. A szuperintendens, aki kinevezés útján kapja tisztségét, egyik fő feladata szerint egyfajta körzeti misszionárius, aki egyúttal a lelkészek és családjaik pásztora is. Tekintélye és hatalma inkább közvetett, és alapvetően két területen nyilvánul meg: 1. ellenőrzi az egyházrend

betartását, 2. a püspökkel alkotott ún. kabinet tagjaként szerepet játszik a lelkészek kinevezési, helyezési folyamataiban. A szuperintendens megbízatása korlátozott időre szól (nyolc év).

Összességében elmondható tehát, hogy a metodista kombinációs egyházszervezet azt jelenti, hogy a püspökség intézménye a vezetés és az igazgatás folytonosságának a garanciája, a konferencia-rendszer pedig az alapvető demokratikus folyamatoké. A személyügyi döntések szinte teljes egészében a püspökök kezében vannak, de majdnem minden döntéshozatal a konferenciák hatáskörébe tartozik. A konferenciák láncolata a képviseleti demokrácia olyan rendszerét képviseli, amely az egész egyházunkat áthatja, és amire a metodista egyház épül – állapítja meg Tuell püspök (TUELL, BOD VI. 501–666. par.).

Összegzés: közös felelősség

A talmudi bölcsességre és megközelítési módra visszautalva lényegében leszögezhetjük: akár a hajó javításáról van szó, akár a károkozásról, legyen szó egy ember tevékenységéről vagy egy közösség akaratáról, a hatásuk egy egész közösségre kihat. Vezetői feladataink ellátásában mindenképpen hatással vagyunk az egyház egész hajójának, közösségének jövőjére. Legyünk egységben, közösen cselekedve a jézusi szeretetparancsokat lelkiségben.

Hivatkozott művek

- The Book of Discipline of the United Methodist Church* [BOD]. The United Methodist Publishing House, Nashville, Tennessee, 2016.
- JÓLESZ Károly 1996. *Kincsestár. Talmudi legendák és haszid bölcsések és bölcsességek*. Akadémiai, Budapest.
- TUELL, Jack M. 2002. *The Organization of the United Methodist Church*. Jav. kiad. Abingdon Press, Nashville.
- WESLEY, John 2007. *Prédikációk*. 3. köt. Názáreti Egyház Alapítvány, Budapest.

Missziói modellek az Apostolok cselekedeteiben*

■ FABINY TAMÁS

Gyülekezeti és missziói útkeresésünkben sokat segíthet az Apostolok cselekedeteiről szóló könyv olvasása. Előadásomban úgy vázolok fel különféle – egymással dinamikus kapcsolatban lévő – modelleket, hogy közben vállalom az áthallásokat. Ha sarkítva jellemzek bizonyos kétezer évvel

előtti helyzeteket, azt azért teszem, hogy jobban feltárljanak mai gondjaink – és egyúttal a lehetséges megoldások.

Előzetesként azonban két evangéliumi szöveget hadd állítsak egymás mellé. Textus és kontextus mindig összefügg. Már az evangéliumokban is megfigyelhetjük, hogy ugyanaz a jézusi logion más jelentésárnyalattal hagyományozódik át egyik vagy másik szerzőnél. Témánk összefüggésében érde-

* Elhangzott 2018. január 17-én az Evangélikus Hittudományi Egyetemen.

mes a tanítványok és a világ viszonyát megvizsgálni ugyanannak a szóképnek az alapján. A lámpás és a világosság metaforája a mátéi hagyományban így szerepel: „*A lámpást sem azért gyújtják meg, hogy a véka alá, hanem hogy a lámpatartóba tegyék. És akkor világít mindenkinek a házban.*” (Mt 5,15)

Ugyanezt Lukács így hagyományozza tovább: „*Aki lámpást gyújt, nem takarja le edénnyel, ágy alá sem rejti, hanem a lámpatartóba teszi, hogy akik bemennek, lássák a világosságot.*” (Lk 8,16)

Nem szorul magyarázatra, hogy míg az első változat csak általában vázolja a gyülekezet életét, addig a második kifejezetten missziói tartalmat ad ennek a szóképnek. Fontos, hogy a tanítványok élete vonzó legyen mások számára, egyáltalán hogy az ő közösségük – valóságos és jelképes ajtaján – belépjenek mások.

A missziói helyzet folyamatos változásának lehetünk tanúi az Apostolok cselekedeteinek olvasása során. A könyv elején bemutatott statikus helyzetet idővel felváltja egy dinamikus gyakorlat. Az elsőt nevezhetjük jeruzsálemi, a másodikat antiókhiai modellnek.

1. A *jeruzsálemi modell*t meghatározza az ószövetségi meggyőződés: eljön majd az idő, hogy a népek, a pogányok a Sion hegyéhez zárandokolnak. Jézus szavaiban is van nyoma ennek, hiszen ő maga is beszél arról, hogy „*eljönnek majd napnyugatról és napkeletről, északról és délről...*” (Lk 13,29)

Az ApCsel elején arról értesülünk, hogy a tanítványok „*kitartóan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban*” (ApCsel 2,42).

A sajátos szigort megtestesítő Jakab tűnik ekkor a közösség legtekintélyesebb vezetőjének. A börtönből való szabadulása után Péter ezt mondja: „*Mondjátok meg ezeket Jakabnak és a testvéreknek*” (12,17b). A jeruzsálemi zsinatról szóló tudósításban ez áll: „*Miután elhallgattak, megszólalt Jakab, és ezt mondta...*” (15,13) A könyv vége felé, az úgynevezett „mi-részletekben” pedig ezt olvassuk: „*Amikor Jeruzsálembe érkeztünk, örömmel fogadtak a testvérek. Másnap eljött Pál velünk együtt Jakabhoz...*” (21,17b)

2. Az *antiókhiai modell* arról kapja nevét, hogy az apostolok ezt a tengerparti várost tekintették egyfajta hídfőállásnak, ahonnan egyre terebélyesedő missziói útjakra indultak. Itt már nem ők vártak a hozzájuk érkezőkre, hanem expanzív módon elébe mentek a pogányoknak, akiket potenciális hívőnek, megtérőnek tekintettek.

Ezt a missziói szemléletet alapvetően a mobilitás jellemzi: a térítők mindig más városban bukkannak fel. Missziói utakat tesznek, amelyhez természetes módon használják fel a római úthálózatot. Nyilván tudatában vannak annak, hogy ezeken az utakon máskor katonák, kereskedők, hivatalnokok és a postaszolgálat emberei közlekednek. Mondhatnák azt is, hogy vér tapad ezekre az utakra, hiszen a megszálló római hatalom infrastruktúrájának részei, ám ők különböző aggodalmaskodás nélkül mintegy „megkeresztelik” és a szó legjobb értelmében vett eszköznek tekintik azokat.

Mi most az apostolok korinthusi tartózkodását és itt folytatott munkamódszerüket idézzük fel ApCsel 18,1–17 alapján.

A misszionáriusok soha nem egyedül működnek, hanem munkatársakkal, akik között férfiak és nők is találhatók. Így említhetjük meg például Akvilát és Priscillát (18,2). A további munkatársak csatasorba állását jelzi ez a mondat: „*Szilász és Timóteus megérkezett Macedóniából*” (18,5), vagyis koncentrált tevékenység, igazi csapatmunka jellemzi a missziót. Ennek további jellemzője, hogy az projektközpontú: amikor szükséges, egy-egy munkára többen is hadra foghatók.

Nem veszélytelen ez a munka, hiszen az apostolokat folyamatosan bántalmazások érik. Itt is feltalálják magukat: amikor a zsinagógából kizárják őket, akkor Titusz Juszusz házában jönnek össze (18,7). Ez a megoldás azért is ötletes és praktikus, mert ez az épület közel van a zsinagógához...

A korántsem öncélú munkának ez az isteni kinyilatkoztatás ad lendületet: „*Ne félj, ne hallgass... nekem sok népem van ebben a városban.*” (18,10)

Pál a korinthusi misszió végeztével annak rendje és módja szerint visszatér a hídfőállásba, Antiókhiaiba (18,22).

3. Az Apostolok cselekedeteiben nem mechanikusan szerepel ez a két missziói modell. Éppen az ügy érdekében rugalmasságot kell tanúsítani, és már Jeruzsálemben is alkalmazni lehet az expanzív „antiókhiai” modellt. Ennek érzékeltetésére 6,1–7-et vizsgáljuk meg.

Örvendetes, hogy nő a jeruzsálemi gyülekezet lélekszáma. Ám ez gondot is jelent, és a feszültségek is ebből fakadnak. Kezd áttekinthetetlenné válni a közösség. Több súrlódásnak van immár jele. A legnagyobb aggodalomra pedig az etnikai különbségek nyilvánvalóvá válása ad okot: a hellenisták, görög nyelvűek háttérbe szorítva érzik magukat. Mit lehet itt tenni? Hogyan találnak megoldást?

Mielőtt ezt bemutatnánk, érdemes figyelni arra, hogy az itt vázolt helyzethez sok szempontból hasonlíthat a mai gyülekezetek gondja is. Nehéz fenntartani a tagok hitbeli és szeretetközösségét. Megfogalmazódhat a kérdés: lelki család-e még a gyülekezet? Nem ismerik egymást a tagok. A lekipásztor nem ismeri egyenként a híveit, azok lelki szükségleteit. A nagy egyházban még folyik a munka: vannak istentiszteletek, keresztelesek, temetések, esküvők, folyik az adminisztráció, a hivatali munka – de hiányt szenved az egyéni lelkigondozás, a családlátogatás, a szegényekkel való törődés. A tömeggyház hiányosságait használják ki előbb-utóbb a kis egyházak vagy éppen a szekták.

Ugye látjuk a párhuzamot a két helyzet között?

Említettük, hogy Jeruzsálemben a gondokat nemcsak a növekedés, hanem a sajátos összetétel is okozza. Különbség van a születési hely tekintetében (sokan öregségükben kötöztek be Jeruzsálembé), az arám vagy éppen görög anyanyelvben és a vallási felfogásban. A hellenistákat, akiknek külön zsinagógáik voltak, liberálisabbnak tartották.

Lukács egyértelművé teszi, hogy a konfliktus megoldható, és a következő megoldást kínálja: mindenekelőtt tisztázni

kell az alapelveket. Egymás között nem szabad kétségbe vonni a közös bázist: a legfontosabb az igeszolgálat. Nem a létszám a döntő, nem is a társadalmi hovatartozás, hanem az élő ige.

Az alapelvek tisztázása után jöhet a rugalmas megoldás: képviselőt kell biztosítani a hellenistáknak, a görög nyelvűek közül munkatársakat, diakónusokat kell kiválasztani és szolgálatba állítani.

A feladat meghatározásában ugyan a szeretetszolgálat szerepel („nem helyes, hogy az Isten igéjét elhanyagolva mi szolgáljunk az asztaloknál”, 6,2), ám hamar kiderül, hogy a görög nyelvűek esetében is genuin igehirdetésről, misszióról van szó.

Összegezve elmondhatjuk, hogy ez a modell mindenki számára megfelelő kompromisszumot kínál: mindenki kap képviselőt, közben megmarad a családiasság, legfőképpen pedig hatékonyan folyik a misszió. Tanulságos, hogy Lukács ezzel a mondattal zárja ezt a szakaszt: „Az ige pedig terjedt, és nagyon megnövekedett a tanítványok száma.” (6,7)

4. Végül érdemes az egyik diakónus sorsán keresztül tovább konkretizálni a modellek dinamikus használatát. A 8. rész Fülöp samáriai tevékenységét mutatja be. Itt az alábbi, a mai gyakorlatunkra ugyancsak kitekintő momentumokra utalok vázlatosan.

8,1 szerint a Júdea és Samária területén folyó üldöztetés következtében „mind szétszóródtak” – vagyis igazi diaszpórahelyzetbe kerültek.

8,2 szerint eltemették Istvánt, ami korántsem volt veszélytelen vállalkozás.

8,3-ban ismét felbukkan az István kivégzése során már megismert Saul nevű ifjú, ezúttal már az ő egyházüldöző karakterét is megismerjük.

8,4 szerint „akik szétszóródtak, hirdették az igét”, vagyis egyértelműen látható, hogy mind az üldöztetésnek, mind a szétszórásnak magasabb rendű célja van. A diaszpórában is lehet misszionálni, sőt ott lehet csak igazán!

8,5 már korántsem csak a szeretetszolgálatban jeleskedő tanítványt, hanem mint Krisztusról tanúskodó misszionáriust mutatja be Fülöpöt.

8,6 pedig igazán biztató módon arról ír, hogy „egy szívvel és egy lélekkel figyelnek Fülöpre”.

Annak érzékeltetésére, hogy már a kezdeti egyházi, missziói munkát beárnyékolta a visszaélés kísértése, meg kell említeni, hogy 8,9–25 döbbenetes eltévelyedésről tudósít: Simon pénzt ajánl a misszionáriusoknak, hogy ő is részesedjék az ő hatalmukban. Az apostolokat korrumpálni akarják.

Péter egyértelművé teszi, hogy ilyen eszközökkel nem szabad élni: „Vesszen el a pénzed veled együtt!” – mondja 8,20 szerint.

Ezt követően kezdődik 8,26-ban egy új projekt: Fülöpnek a Jeruzsálemből Gáza felé vezető útra kell mennie. Nem önszántából indul oda, hanem az Úr angyala küldi. Amit itt olvasunk, az sokban emlékeztet a mai missziói helyzetünkre. Nem sok remény mutatkozik, hiszen az út néptelen. Aztán jön egy etióp, de missziói szempontból nem ideális alany, hiszen egy eunuchról van szó. Fülöp mégis felismerheti a kapcsolódás lehetőségét, hiszen az utazó Bibliát olvas. Sokszor a legváratlanabb körülmények között tapasztaljuk meg, hogy nem reménytelen a missziói helyzet.

A folytatás sem tanulság nélküli. Fülöp csatlakozik a kincstárnokhoz, kezdetét veszi egy közös utazás. A dialógus, a szót értés érdekében oda kell ülni a másik mellé. És kérdezni kell tőle: „Érted is, amit olvasol?” (8,30). A viszontkérdésre pedig válaszolni kell, kompromisszumok nélkül hirdetve a Krisztust (8,35). Bizonyos felkészítés után meg is kereszteli az etiópot – majd elválnak útjaik. Az immár hívővé lett etióp örvendezve halad tovább az útján (8,39), Fülöp pedig végigjárva valamennyi várost, hirdette az evangéliumot (8,40). Vagyis kezdetét veszi egy újabb projekt.

Egyház, karizma és hivatal a páli teológiában

■ LÁSZLÓ VIRGIL

Előadásom célkitűzése a páli apostoli egyházfogalom körüljárása, minőségi jellemzőinek felvázolásával. Mindezek előtt azonban tisztáznunk kell, hogy ez irányú vizsgálódásainkat jelen esetben az úgynevezett nem vitatott szerzőségű páli levelekre alapozom. Függetlenül attól, hogy ki mit gondol a páli korpuszt érintő újszövetségi bevezetéstani kérdések kapcsán az egyes levelek szerzőségéről, az egyértelmű tény, hogy az efzeusi levél, majd pedig a pásztori levelek már más egyházképet tükröznek, mint a korábban született római vagy a korinthusi levelek.

Az egyház mibenléte

Az *ekklesia* szó mintegy 114-szer fordul elő az Újszövetségben. Az ApCsel 23 és a Jelenések könyve 20 esetét leszámítva 62-szer mindez a páli korpuszban történik meg. A közkeletű, ám nem megalapozott elgondolás szerint a kifejezés az *ekkaleó*, kihív igéből származna, s ez esetben az egyház a kihívottak, kiválasztottak (*ekklétosok*) közössége lenne (vö. VARGA 1996, II. o.). A téves etimologizálás helyett a fogalomnak valójában ószövetségi gyökerei vannak, és Izrael önmegha-

tározásából ered. A Septuagintában az *ekklesia* körülbelül száz esetben áll a héber *qahal* helyett, amely gyülekezetet jelent. Igen gyakran a *qahal Yahweh* vagy a *qahal Israel* formával találkozunk, tehát Isten, illetve a nép gyülekezetéről van szó. Ehhez hasonlóan beszél Pál nagyon sokszor Isten egyházáról, avagy többes számban Isten egyházairól. A kis keresztény közösségek úgy jelennek meg Pál gondolkodásában, mint a *qahal Yahweh* megnyilvánulásai. Ezt az is mutatja, hogy míg a Septuagintában szinte kizárólag csak egyes számban jelenik meg Isten gyülekezete, Pál számára ez utóbbi több helyen egyszerre áll fenn, például Júdeában, Galáciában, Ázsiában vagy Makedóniában. Azaz a Krisztus nevében megkeresztelkedtek összejövetele mindenhol Isten gyülekezetének az adott helyen való manifesztaációja volt.

Sőt Pál beszél egyesek, mint például Akvila és Priscilla, Nimfa vagy Filemon házában lévő gyülekezetéről is. Különös tény, hogy eszerint Pál egyszerre beszélt egyházként az egy adott helyen lévő teljes gyülekezetéről és az azon belüli egyes házi csoportokról. Valószínűleg ez utóbbiakban találtak sűrűbben, és az adott helyen lévő egész gyülekezet pedig ritkábban. Bárhol gyülekeztek is össze azonban a hívek, az az Isten egyháza volt. De Róm 16,23 alapján például a korinthusi egyházzal tudjuk, hogy az egész elért egyetlen házban, Gáruszében. Ez maximum negyven főt jelenthetett (DUNN 1998, 542. o.). Ehhez képest érdekes a korinthusiakra jellemző és igen akut problémát jelentő frakciózás jelensége. Innen nézve mai egyházi közéleti vitáink nem is olyan tragikusak, ha a fennálló méretbeli különbségeket vesszük alapul...

Pál felfogásában tehát az egyház tipikusan az egy adott helyen vagy régióban lévő egyházat jelenti, és nem gondolkodik még az ezek felett álló egyetemes Egyházban. Jürgen Becker szerint: „Az univerzális elem, ami konkretizálódik minden egyes gyülekezetben, az nem az Egyház, hanem az evangélium által munkálkodó Krisztus.” (BECKER 1993, 422–423. o.) Az univerzális, az egyes gyülekezetek felett álló egyházértelmezés majd csak az Efézusi levélben jelenik meg. Az egyes gyülekezetek egyház volta a korábbi páli megközelítésben a Krisztuson és az alapító apostolon keresztül, a *qahal Yahweh*-vel való közvetlen kapcsolódásban, az azzal való kontinuitásban áll fenn. Az egyház a sajátos karakterét az összegyülekezés-jellemből nyeri. Tehát a hívek nem valamiféle egyházban jönnek össze, hanem egyházként. Mik ennek a jellemzői?

A kultusz transzformációja

Róm 12,1-ben azt olvassuk: „Kérlek azért titeket, testvéreim, az Isten irgalmasságára, hogy okos istentiszteletként szánjátok oda magatokat élő, szent, Istennek tetsző áldozatul...” A nyelvezet (*thysia, latreia*) egyértelműen az ószövetségi áldozati kultuszból ered. Úgy, ahogy Isten ószövetségi gyülekezetét, a hívek közösségét is az áldozati istentiszteletnek kell jellemeznie. A különbség abban áll, hogy mi az, amit fel kell

áldozni. Pál szerint: *ta sómata hymón*: a testeteket. Károli és a '90-es ÚF még így hozzák, a RÚF értelmező fordítása sem helytelen azonban, hiszen itt nem a *sarx*-ról van szó, biológiai, fizikai valónkról. Az ember szomatikus jellege az újszövetségi antropológiában azzal áll összefüggésben, aminek révén megtestesült lényekként kapcsolatba tudunk lépni másokkal, aminek révén egymással való kommunikációra, interakcióra vagyunk képesek. Pál tehát veszi a kultusz nyelvezetét, a kultuszt, amely eredetileg a hétköznapi viszonyoktól elkülönülten ment végbe, és megfordítja a viszonyt. A szent hely eredetileg az, ahol az áldozatot bemutatták, elkülönítve a mindennapi élet mondhatni „profán” színtereitől. Pál azonban – James DUNN kifejezésével élve – a piactérből csinál szent teret (1998, 544. o.). Mintegy szekularizálja a szentélyt azáltal, hogy megszenteli a mindennapi élet viszonyait.

Ezzel párhuzamos a kultikus tisztaság és tisztátalanság páli értelmezése. Immár Krisztus fényében semmi sem tisztátalan (*koinos*) önmagában, hanem minden tiszta (*katharos*) (Róm 14,14.20). Mivel az Úré a föld és minden, ami rajta van, ezért megszűnt a különbség a szakrális és a profán között. Ez nem azt jelenti, hogy nincs többé semmi tisztátalanság, hanem azt, hogy a tisztátalanság eltávolításához nincs szükség valamilyen elkülönült szent helyen bemutatott kultikus rítusra. Amire szükség van, az a szív és a lelkiismeret közvetlen megtisztítása. Míg Pál farizeusként a templomi tisztaságnak a mindennapi életbe való kiterjesztésén és megőrzésén fáradozott (utóbbival kapcsolatban lásd a jeruzsálemi gyülekezet hellenista keresztényeinek az üldözését), addig most apostolként a szív tisztaságára szólít fel, amely minden további tisztasági szabályt immár fölöslegessé tesz. Apostolként a kultuszi odaadás, tehát e benső minőség szellemét terjeszti ki a mindennapi kapcsolatokra. Ez az a színtér, ahol a szentségnek meg kell valósulnia immár. Ugyanilyen logika mentén beszél az Isten templomáról: „Ti vagytok az Isten temploma.” (1Kor 3,16–17) „Testetek a Szentlélek temploma.” (1Kor 6,19) „Mi vagyunk az élő Isten temploma.” (2Kor 6,16)

Megfigyelhetjük azt is, hogy a páli gyülekezetekben nincsenek papok. Ugyanakkor a saját tevékenységére az evangélium szolgálatában érdekes módon mint papi szolgálatra utal. Róm 15,15b–16: „...arra kaptam Istentől a kegyelmi ajándékot, hogy a népekért legyek Krisztus Jézusnak szolgálója, aki az Isten evangéliumának papi szolgálatát végzem, hogy a népek áldozata a Szentlélek által megszentelt és kedves legyen.” Ugyanakkor a pogány gyülekezetek gyűjtése a jeruzsálemi szegény keresztények számára is *leitourgein* (Róm 15,27) és *leitourgia* (2Kor 9,12). Sőt Epafroditosz is *leitourgos*, amikor Pál szükségleteiről gondoskodik, aki börtönben van (Fil 2,25). Most gondoljunk újra Róm 12,1-re, ahol lelki áldozatok bemutatására hívja fel a híveket. Pál számára tehát minden az evangélium nevében vagy érdekében végzett szolgálat papi szolgálat, amely immár nem kötődik egy külön papi rendhez.

Formailag nincs tehát kultikus központ, nincsenek külön papok, áldozatok. A páli gyülekezetek jogi státusza a

korabeli klubok, *collegiumok* (pl. kereskedelmi céhek, te-
metkezési szövetkezetek) alá tartozhatott, vagy mint a zsi-
nagóga kiterjesztéseit tekintették őket (DUNN 1998, 547. o.).
A kortársaknak azonban egy vallásos társulás a fenti jel-
lemzők nélkül, azaz egy kultusz nélküli kultikus közösség
abszurdnak hatott.

Krisztus teste

Pál a keresztény közösséget úgy aposztrofálja, mint „*egy test Krisztusban*” (Róm 12,5). Ez a páli ekklesiológia legjel-
lemzőbb képe. Ennek a képnek az eredetéről számtalan el-
gondolás született a teológiai kutatás művelői részéről az
Ádám-krisztológiától a sajátos *en Christó* páli misztikán ke-
resztül valamiféle kereszténység előtti prenosztikus jellegű
hatásig. Azonban a legvalószínűbbnek mondható álláspont
szerint a metaforát a város vagy az állam mint test elgon-
dolásából, azaz a korabeli politikai filozófiából kölcsönözte
Pál. MITCHELL szerint a test „a legelterjedtebb toposz volt
az ókori irodalomban az egység kifejezésére” (1993, 161. o.).
Talán a legismertebb példa, amelyet Livius mesél el Mene-
nius Agrippa kapcsán.¹ Az apostol leírása 1Kor 12,14–26-ban
nagyon emlékeztet erre a történetre, amely szerint az állam
egysége a különböző tagok kölcsönös egymástól való függé-
sén állt. A keresztény gyülekezet is egy test, mint a szekuláris
politikai test. Azonban a keresztény gyülekezet test volta nem
földrajzi elhelyezkedésen vagy politikai elköteleződésen ala-
pul, hanem a közös, Krisztus iránti elköteleződésen, amelyet
láthatóan – többek között – a keresztségben és az úrvacsorai
közösségben való részesedés fejez ki. A keresztény közösség
legfontosabb jellemzője tehát a kölcsönös egymástól való
függés Krisztusban, ami az egymás iránti kölcsönös felelős-
ségben fejeződik ki, amelyben pedig maga Krisztus *charisa*,
kegyelme nyilvánul meg (DUNN 1998, 552. o.).

¹ Kr. e. 494-ben az elégedetlenkedő plebejus származású katonák
kivonultak a Mons Sacerre (*secessio plebis*). A patríciusok Menenius
Agrippát küldték hozzájuk, aki „ezt a mesét mondta el: »Valamikor
réges-régen, amikor az ember teste még, nem úgy, mint manapság,
nem forrott eggyé, hanem valamennyi testrésznél megvolt a maga
saját véleménye, a maga szava, méltatlankodni kezdett valahány, hogy
övé a gond, a munka és a fáradság, amivel mindent megszerez a gyom-
ornak, az pedig ott középen mit sem tesz, csak élvezzi a gyönyörűsége-
ket, amiket a többi nyújt neki; összeesküdtek hát, hogy a kéz nem
viszi az ételt a szájhoz, a száj nem fogadja el, amit adnak neki, a fogak
pedig nem ráják meg. Haragiukban éhséggel akarván megzabolázni a
gyomrot, azzal együtt az egész testet teljes sorvadásra juttatták a tagok.
Ekkor értették csak meg, hogy a gyomor sem jelentéktelen szolgálatot
teljesít, és legalább annyira táplálja a többi tagot, mint amennyire őt
táplálják, visszaadván a test valamennyi részének azt, amiből élünk,
erősödünk, és egyaránt osztja el az ereken keresztül a megemésztett
étel termékét, a vért.« Ekként vont párhuzamot a test belső lázadása
és a patríciusok ellen föltámadott népharag között, és megváltoztatta
az emberek szándékát.” LIVIUS, II.32.

Karizmatikus közösség

Érdekes, hogy Pálnál a „Krisztus teste” mindig mintegy
karizmatikus közösségként jelenik meg, amikor csak ír
róla, pl. Róm 12,4–8; 1Kor 12,4–27; lásd még Ef 4,7–16-ot is.
A *charisma* tipikusan páli fordulat.² Sőt azt is mondhatjuk,
hogy neologizmus, mivel a szekuláris használata csak jó-
val későbbre datálható.³ S bár Pál saját teológiai terminus
technicust formált belőle, a köztudatban az eredeti értel-
mét mára elhomályosította a Max Weber-i szociológiai al-
kalmazás (vö. „karizmatikus vezető”).

A szó páli viszonylatban a kegyelmes adás, ajándékozás
cselekményének az eredményét jelöli. *Charidzesthai* = ke-
gyelmesen adni, ajándékozni. A *charisma* a *charis* kifejező-
désének az eredménye vagy hatása, azaz Isten kegyelmes cse-
lekvéséé. Magyarra kegyelmi ajándékként szokták átültetni,
azonban ha ezt visszafordítanánk görögre, egy tautologikus
szókapcsolatot kapnánk. Pál sokféleképpen használja ezt. Így
kegyelmi ajándék Krisztus megváltói tette (Róm 5,15–16), de
szó van az Izraelnek adott különféle kegyelmi ajándékokról
(Róm 11,29), és beszél különös áldásokról, amelyek egyének-
nek avagy egyéneknek keresztül adattak (Róm 1,11; 7,7; 2Kor
1,11). A legtöbbször azonban a gyülekezet részére adott ke-
gyelmi ajándékokról van szó, amelyek mind beszéddel, mind
cselekvéssel állhatnak összefüggésben.

Róm 12,4–6-ban a *charisma* szinonimája a *praxis*, ami a
cselekvés, aktivitás mellett jelent funkciót is. A test tagjai-
nak megvannak a funkcióik. Az egyház mint Krisztus teste
tagjainak a funkciói az ő *charismáik*, amivel hozzájárulnak
ahhoz, hogy a test mint egész működik. A tag *charismá*-
ja tehát a tag funkciója a testen mint egészen belül. A test
tehát ilyen értelemben véve *charizmatikusan* működik.

1Kor 12,4-ben a kegyelmi ajándékok különbözőségéről
hallunk. Ennek szinonimája a következő versben a szolgál-
atok (*diakonia*) különbözősége. A 6. versben pedig a cse-
lekvések (az *energémák*), vagy – a RÜF-fal szólva – az isteni
megnyilvánulások különbözősége. A 7. versben a Lélek
megnyilvánulása, *phanerósisa* is szinonimája a *charismá*-
nak. Az egész fejezet elején pedig azt láttuk, hogy a „lelki
ajándékoknak” fordított *pneumatika* is hasonlóképpen ér-
telmezhető.⁴ *Pneumatikos* annyit tesz, mint ami a Lélek-
hez tartozik. 12,31-ben Pál arra buzdít, hogy „*törekedjétek a*
fontosabb kegyelmi ajándékokra”, ami megfelel annak, amit
14,1-ben így fejez ki: „...*buzgón* kérjétek a lelki ajándékokat”.

² A Bibliában ezenkívül egyedül 1Pt 4,10-ben jelenik meg.

³ Így kb. Kr. u. 200 körül fordul elő, majd a 4. századtól terjed el.
SZÉKELY 2008, 233. o.

⁴ Székely János álláspontja szerint az 1Kor 12,4-ben használt *pneumatika*
a korinthusiak kedvelt kifejezése volt, amely az adományoknak a rendkívü-
liségét, az elsőprő erő, az ihletett állapotot domborítja ki. Ezzel szemben
Pál nem véletlenül alkot és alkalmaz egy másik kifejezést, a *charismát*.
A hangsúly ugyanis e szó kapcsán az isteni eredetre, az isteni ajándékozóra
kerül: az adományról az adományozóra. SZÉKELY 2008, 237. o.

Mint említettük, beszélhetünk a beszéddel összefüggésben álló kegyelmi ajándékokról, mint például próféta, tanítás, vigasztalás, nyelveken szólás, illetve cselekvéssel összefüggésben állókról, mint a szolgálat, törődés, vezetés, adakozás, gyógyítás. A számos megnyilvánulással kapcsolatban van két közös jellemző, amelyet kiválóan összefoglal Róm 12,6: „...a nekiünk adott kegyelem szerint különböző ajándékaink vannak, eszerint szolgálunk is.” Egyfelől tehát ezek mindig Isten kegyelmes cselekvésének az eredményei, nem valami velünk született képesség: adatnak nekünk. Másfelől ezek mindig a közösség, a gyülekezet javát szolgálják. Nincs szó tehát egyéni birtoklásról a személyes haszon céljára.⁵

Mindez még inkább egyértelművé válik, ha számításba vesszük, hogy Pál számára az archetipikus *charisma* maga Krisztus keresztiének kegyelmi tette. Krisztus teste csak akkor tud működni, ha a *charismaként* megnyilvánuló szavak és tettek kifejezik, megjelenítik Krisztus kereszten való szabad kegyelmi cselekvésének a minőségét, jellegét, azaz a kegyelem erejével, önző hátsó szándék nélkül Isten szolgálatában és mások javára történnek. Meggyőződésem, hogy ez a ma egyháza szempontjából is lényegbevágó, mégpedig nem utolsósorban a befelé és a kifelé való hitelesség fokmérőjeként is.

A Szentlélek

1Kor 12,13: „Hiszen egy Lélek által mi is mindnyájan egy testté kereszteltettünk...” Az egy Lélek által vagy egy Lélekben (*en heni pneumatik*) való egy testbe kereszteltetés a *charismatikus*⁶ közösség *charismatikus* tagságába való beavatást jelenti. Az idézett mondatot ugyanis éppen a kegyelmi ajándékokról és Krisztus testéről szóló gondolatmenet közepette olvashatjuk. A Szentlélek, avagy bizonyos helyütt: Krisztus Lelkének a szerepe egészen lényegi. Az egyház ugyanis a Lélek közös megtapasztalásából nő ki. A *koinónia pneumatosa*, a Szentlélek közössége (2Kor 13,13–14; Fil 2,1) mint kifejezés elsőrendűen nem egy közösségre utal, amelyet a Lélek hozott létre, hanem hogy amiben a tagok osztoznak, az a Szentlélek szubjektív megtapasztalása, a Lélekben való részesedés (DUNN 1998, 561. o.). Ami tehát a tagokat a gyülekezetbe vonzza, és ott megtartja, az nem egy formális tagság a szervezetben, hanem kinek-kinek a részéről a Lélek megtapasztalása. Ahogy

⁵ SZÉKELY János szerint 1Kor 12,7-ben a *pros to sympheron* nem hordozza magában feltétlenül azt, hogy *mások* javára, csak azt, hogy *hasznos*. Így például a nyelveken imádkozó önmagát építi (1Kor 14,6), nem a közösséget. Ez álláspontom szerint igaz, de egyúttal az is tény, hogy az apostol kritikája pont annak szól, hogy ez nem a közösséget építi. SZÉKELY 2008, 238. o.

⁶ Szándékosan nem a „karizmatikus” írásmódot használom, hogy amiről itt szó van, azt ne tévesszük össze a 20. századi „karizmatikus” mozgalmakra, felekezetekre való utalással.

1Kor 12,13-ban láttuk, az egy Lélekben, vagyis ugyanazon Lélek által való keresztség az, ami egy testté teszi őket.

Charisma és hivatal (Amt)

A kegyelmi ajándékok hangsúlyozása mellett a korai vagy nem vitatott szerzőségű páli levelekben meglehetősen marginális az egyes gyülekezeteken belüli funkciók, „hivatalok” megjelenése. Szó van apostolról, prófétáról, tanítóról 1Kor 12,28–29-ben, de például Róm 12,6–7-ben inkább prófétálásról, mintsem prófétáról, inkább tanításról, mintsem tanítóról.⁷ Ez az aszimmetria lett aztán a gyökere a páli teológiát kutatók egyik klasszikus és igen hosszan tartó vitájának a karizma és a hivatal (*Amt*) közötti viszony tisztázását illetően.

Mivel mindezek tárgyalása már szétfeszítené a terjedelmi kereteket, ezért ehelyütt csak azt a hat általános jellemzőt sorolom fel, amelyeket Dunn állított össze Brockhaus és Clausen nyomán. Eszerint az egyházi hivatal ismertetőjegyei: 1. tartósság; 2. a gyülekezet részéről való elismerése; 3. az egyén speciális státusza a gyülekezethez való viszonyban (autoritás, méltóság); 4. bevett módon szabályozott megbízási aktus (pl. kézrátétel); 5. a szóban forgó hivatali funkció jogi kereteinek/védettségének a biztosítása; 6. az illető visszahívásának a lehetősége az adott pozícióból, s ez utóbbi másra ruházhatósága (DUNN 1998, 566. o.).

Utópia vagy ideál?

Mindaz, amit a páli egyházképről elmondtunk, roppant utópisztikusan hangzik. Pont az a Pál ne lett volna tisztában a valósággal, aki éppen a Korinthusba és Rómába írt leveleiben fogalmazza meg ezeket? Azoknak a közösségeknek, ahol egyértelmű volt a frakciózás, a széthúzás. Nyilvánvalóan tisztában volt vele, mint ahogy a Krisztusban hívó egyént is az eszkatológiai feszültség, a „már igen – még nem” realitásában tudta látni. Mégis vagy talán éppen ezért pontosan ezt a vízióját fogalmazta meg a problémákkal terhelt közösségeknek.

Ez a vízió egyébként igen hamar átalakult, és számos vonása eltűnt. A teljes mértékben a helyi közösségben manifesztálódó „Isten egyházának” a gondolatát már az Efezusi levélben felváltja az egyetemes egyház képe. A külön papi rend nélküli nem kultikus közösség már Kelemen első levelében elhalványul. A kegyelmi ajándékok koncepciója már a pásztori levelekben némi változáson megy keresztül, és a 2. századra eltűnik. A Lélek közös megtapasztalása háttérbe szorul az egyház jó rendjéért való küzdelem

⁷ Ami pedig az apostolokat illeti, ez a korai kereszténységben korántsem csak a tizenkettőt és Pált jelentette. Lásd például Barnabás (ApCsel 14,4), Apollós (1Kor 4,9) vagy Andronikosz és Júnia (Róm 16,7) esetében, akik közül az utóbbi ráadásul nő.

során, sőt kifejezetten szektáriánus hangsúlyá válik, gondoljunk csak a montanista eretnekségre.

Zárszóképpen James Dunnt idézem: „Pál fontosnak tartotta, hogy megfogalmazza a keresztény közösség alapelveit, ahogyan ő látta azokat. Azokat a leckéket vette alapul, amelyeket számos városi kormányzat megtanult, és átalakította őket az Isten egyháza számára szolgáló modellé. És ha ezeknek az alapelveknek, princípiumoknak volt érvényességük Pál missziójának gondokkal sújtott gyülekezetei számára, akkor lehet érvényességük a későbbi korok egyházai részére is. Ahogy arra hívta fel a saját gyülekezeteit, hogy ehhez a vízióhoz mérjék magukat, ugyanígy a későbbi egyházak is jól teszik, ha összevetik a saját struktúrájukat és működési gyakorlataikat ezekkel a princípiumokkal, amelyeket ő felvázol.” (DUNN 1998, 563. o.)

Felhasznált irodalom

- BECKER, Jürgen 1993. *Paul. Apostle to the Gentiles*. Westminster John Knox Press, Louisville.
- DUNN, James 1998. *The Theology of Paul the Apostle*. William B. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge.
- LIVIUS, Titus: *A római nép története a város alapításától*. II.32. <http://mek.oszk.hu/06200/06201/html/romaii.htm#2>. (Megtekintés: 2018. február 7.)
- MITCHELL, Margaret M. 1993. *Paul and the Rhetoric of Reconciliation. An Exegetical Investigation of the Language and Composition of 1 Corinthians*. Westminster John Knox Press, Louisville.
- SZÉKELY János 2008. *Az Újszövetség teológiája*. 3., jav. kiad. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.
- VARGA Zsigmond J. 1996. *Újszövetségi görög–magyar szótár*. Kálvin Kiadó, Budapest.

Isten cselekedete az emberi történelemben

A toráh mint a közösség kohéziós ereje

■ SOLT-SZÁRAZ CSENGE

Bevezetés

Mindenki számára ismerős az az ellentétpár, amelyet gyakran hallunk egyházunkban: „az Ószövetség = törvény, az Újszövetség = kegyelem”. Vannak, akik a fogalompár kisarkított fogalmaiban gondolkodnak, és erre hivatkozva a mai keresztény életet törvények nélkülinek szeretnék kikiáltani. E mögött a szembeállítás mögött azonban a bibliai szemlélettől teljesen idegen gondolkodás, nevezetesen a mi európai törvényfogalmunk áll.

Az ószövetségi ember vágyott arra, hogy az élete kiszámítható legyen, és ennek érdekében felismerte, hogy rendet kell tartani az élet minden területén. Az ószövetségi ember tudta, hogy szabályozottság nélkül előbb-utóbb minden közösségi élet felborul.

Isten is úgy jelenik meg, mint aki a rend Istene is, ahogy látjuk a Genézis első lapjain, illetve több helyen előfordul, hogy Isten rendet adott nemcsak az embernek, hanem a csillagoknak, a holdnak is kijelölte pályáját, amelyről nem lehet eltérniük.

Izrael mint Isten népe

Általánosságban elmondhatjuk, hogy egy népet összeköt a közös származás, nyelv, kultúra és történelem és lehetőség szerint az állami szerveződés.

Izrael népe, az *ām Adonaj* önértelmezése szerint rokoni kapcsolatban lévőnek tekintette magát Istennel, ők Isten

családja. Bizonyos, hogy attól az időtől kezdve, hogy a törzsek nagyobb csoportosulásokká és végül államot alkotva még szorosabban tömörültek, a nép fogalmának tartalma még hangsúlyosabbá vált.

Az *ām* kifejezéssel tehát eredetileg rokoni viszonyt jelöltek, ez azonban nem jelenti azt, hogy Izrael úgy tekintett magára, mintha fizikai kapcsolatban lenne Istenével, tehát nem tekintik magukat Istentől származónak (SCHREINER 2004, 21. o.). Izrael a történetéből kiindulva jutott el arra az értelmezésre, amelyet a szó magában foglal: Isten cselekszik, és a nép is tevékenyen részt vesz a sorsa alakításában.

Az *ām Adonaj* nem etnikai vagy állami megfogalmazás, hanem teológiai elnevezés, amely egy kapcsolat kifejezése. Isten azt mondja: ők az én népem, a nép azt mondja: az ő népe vagyunk. Ez 2Móz 3,7–10-ben szerepel először, amikor azt mondja Isten: „*Láttam népem szenvedését Egyiptomban*”, ezzel bejelentve, hogy tevékenyen akar részt venni a sorsuk alakításában, és kötődik hozzájuk. A kivonulás során mutatja ki Isten, hogy ezek az emberek hozzá tartoznak.

Az, hogy a kezdeményező Isten a kivezetett népet rokonságának tartja, azt is jelenti, hogy harcba száll értük. Azaz, hogy kivezette őket Egyiptom földjéről, jogot szerzett, egyfajta tulajdonjogot felettük, most már hozzá tartoznak.

A deuteronomikus teológia domborítja ki, hogy Isten és az ő népe között szoros összetartozás van. Isten szövetséget köt a néppel (5Móz 26,16–19). Érdekes ez a szerződés-kötés, amelyben a szerződési akaratot kétszer is megerő-

sítik. Isten elmondja, hogy Izrael Istene akar lenni, a nép pedig kijelenti, hogy Isten népe akar lenni. Ebben a kétoldalú szövetségben azonban nem egyenrangú felek szerepelnek. A nép ugyanis kötelezi magát arra, hogy megtartsa a parancsolatokat, Isten azonban nem vállal kötelezettséget arra, hogy ő tegyen valamit a népért. A deuteronomikus teológia szerint a nép ezzel így is jól jár, mert az isteni akarat teljesítése révén az életre vezető útra lép, és áldásokban lesz része. Isten így köti magához a népet.

A kötelezettségvállalás mint szövetségi formula mind a deuteronomikus, mind a Papi iratban megjelenik. Kapcsolatban van a szövetséggel (*b'rit*) és azzal a kötelezettséggel, amelyet a nép az átokformulával is magára vesz („...*elkötelezsd magad Istenednek, az Úrnak átokkal is fenyegető szövetségére, amelyet a mai napon köt veled az Úr, a te Istened*” – 5Móz 29,11).

Ez a szövetségi formula a hit rövid megfogalmazásának tekinthető.

Izrael mint közösség Isten előtt

A név alapvetően az északi országrészhez tartozott, amely ezt a nevet az egyiptomi Merneptah fáraó győzelmi stéléje (~1209) szerint egy ottani törzstől örökölte (ismeretlen legyőzött törzs neve – I.si.ri.ar).¹

Miután Izrael állam Kr. e. 722-ben elpusztult, a név nem szűnt meg, és a Második törvénykönyv azt Isten népére alkalmazza azt követően is, hogy nem köthető semmilyen állami szerveződéshez. Feltehető egyébként, hogy az északi országrészből származó leviták hozták, akik ennek a törvénykönyvnek a megalkotásában aktív szerepet játszottak.

A Második törvénykönyvben az Izrael név eredetét a mózesi időkbe viszik vissza, ezzel is azt erősítve, hogy a nép egy kezdettől fennálló egység, egészen a honfoglalás előtti időkben már létezett, és ezt választotta ki magának Isten. Azt az érzést erősíti, hogy a szövetségformula, a parancsok megtartása az, ami Izraelt egységgé kovácsolja. Ez az egység nem a rokoni kapcsolatokon keresztül jön létre, hanem kívülről, a Törvény, az isteni szabályok és rendelkezések közös megtartásán keresztül, az Istenre való szüntelen odafigyelés és az ő akaratának cselekvése révén. Ez tartja össze ezt a zárt egységet (SCHREINER 2004, 32. o.).

A rend joga az Ószövetségben

Minden közösségnek szüksége van szabályokra, törvényekre, amelyek a mindennapi életben eligazítást adnak, illetve megvédik az egyént a jogtalanságoktól, szorult helyzetében pedig jogvédelmet adnak.

A törvény az ószövetségi ember számára Isten által adott rend volt, így a törvény és a rend szorosan kapcsolódó fogalmak, ezért a törvény legáltalánosabban úgy fogalmazható meg, mint a rend deklarálása. Jogi értelemben pedig a közösségi élet rendjének megszabása.

A Talmud jogászai egyszer kritikusan megvizsgálták a Tórát, és azt állapították meg, hogy Mózes könyvei nem a legmegfelelőbb formába vannak öntve. Azt furcsállták, hogy mi értelme egy törvénykönyvet elbeszéléssel hígítani. Rási, a nagy franciaországi tóratudós a Teremtés első soráról szóló kommentárjában fel is tette a kérdést: vajon miért nem ott kezdődik a Tóra, ahol a törvények, az Exodus közepén? Válasza meglehetősen velős. Izrael joga a Szentföldre Istentől ered. Ha nem Isten akaratából szereztek volna meg Kánaánt, a nemzetek azzal vádolhatták volna őket, hogy nem mások, mint megszálló brigantik. A Tórának a teremtéssel kell kezdődnie, hogy kellően alátámassza Izrael megalapítását.

„A zsidókat szenvedélyes viszony fűzi a törvényekhez, akarják és ellenzik, rajonganak érte és kijátsszák, az egész életet a törvény hatálya alá akarják rendelni, egyszersmind szabadulni akarnak minden tekintélytől. Jobban áll nekik az élesztő szerepe az állam térsztájában, mint a konzervatív és elegáns államfenntartás. Az önmagukban hordozott paradoxon teszi a zsidókat olyan termékenyítővé és nyugtalanná, az egyidejű képesség a törvény radikális igenlésére és tagadására. Fontos a zsidóknak a törvény, mert az nemcsak a viszonyok szabályozása, hanem az üdvösség kutatása is.” (KONRÁD 2011, 24. o.)

Az Isten rendelkezése üdvöt hozó adomány

Izrael azt, hogy folyamatosan azzal szembesült, hogy Isten rendelkezéseit következetesen cselekednie kell, nem teherként, hanem előnyként és segítségként fogta fel. Ezért zengett himnuszokat és dicsőítéseket.

Ha az Ószövetség Isten és ember viszonyát jogi gondolkodással akarja kifejezni, akkor ez megmutatja az ember különleges helyzetét a világban, azaz az emberi méltóságát. Az Isten számára tárgyalófélnek elfogadott és felelősséggel bíró embert Isten a jog által és a jog alapján szólítja meg. A megszólítás lényege, hogy tisztelje Istent és a mellette élő embertársát.

A jogi gondolkodás alkalmazása az Istenhez fűződő viszonyban nem önkényes. A személyes Isten, akit Istenként tiszteltek, engedelmisséget követel attól, akit vezet. Ha azonban Isten engedelmisséget követel, akkor ennek teljesítése kötelező az egyénre nézve.

Ezek a törvények mint a legfőbb hatalom törvényei a régi keleti világ szerződési jogából eredően áldás és átok meghirdetésével vannak összekapcsolva. Az áldás ígérete azonban elől áll. Ha Isten rendelkezéseit betartja a nép, áldott lesz.

¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Merneptah-szt%C3%A9l%C3%A9je>.

A törvények a Szövetség könyvében

Az államszervezet megalakulása után törvénygyűjteményekben kerültek összefoglalásra a közösség életét érintő rendszabályok. Ilyen található 2Móz 20,22–23,33 verseiben, amely a Szövetség könyveként ismert. Röviden ezek a rendelkezések: istentiszteleti rendelkezések, a rabszolgák törvénye, az emberölés és a testi sértés büntetése, a szülőkkel való helytelen bánásmód tilalma, az állatok által okozott károk és a kártérítés, a lopás és a hűtlen kezelés büntetése, az erőszakoskodás, uzsora és hamis vád tilalma és a három főünnep.

Lényegében, ahogy látható, ez eredetileg egy világi törvénykönyv volt, amelyet teológiai szempontok szerint átfogalmaztak. Ennek során az eredeti jogi szövegeket úgy fogalmazták át, mint isteni megnyilatkozásokat. Így válik a társadalmi és jogi szöveggyűjtemény Istentől alkotott joggá, a kazuisztikus jogi könyv pedig törvénykönyvvé.

Minden jogi előírás úgy jelenik meg, mint Isten szava és rendelkezése, ő bocsátja ki ezeket a törvényeket és az egyes ember életére vonatkozó előírásokat, legyenek azok az istentisztelet során alkalmazandó vagy a társadalmi együttélés során szem előtt tartandó utasítások.

Ezeknek a törvényeknek az a különlegességük, hogy nem megváltoztathatatlanok, tehát a megváltozott élethelyzethez lehet igazítani őket, azonban nem lehet olyan tekintetben átalakítani, hogy az Isten akarata és egyedül az Isten határozza meg, mi válik a nép üdvére.

Ehhez kapcsolódik az önkéntes jogkövetés is; az ember Isten törvényeiben nem a korlátot látja, hanem védbástyát, oltalmazó kerítést a leselkedő veszélyek ellen. Ebből következik a törvények mélységes tisztelete és betartása is.

A törvények megjelenési formái

A bibliai törvények mind tartalmilag, mind formailag igen sokfélék. Tartalmi szempontból gyakran együtt szerepel a kultuszi, polgári és a hadijog. Az Isten által kinyilatkoztatott szövetségi élet teljes rendjébe ugyanis a vallási és polgári törvények egyaránt – és szétválaszthatatlanul – beletartoznak.

Albrecht ALT nyomán a jogi formuláknak két fő típusát szokás megkülönböztetni: az apodiktikus és a kazuisztikus törvényeket (1967). Az előbbiek célja azoknak az általános alapelveknek a tanítása és megértetése, amelyek az adott közösség életének zavartalanását biztosítják. Az utóbbiak célja, hogy ezeknek az elveknek a működését biztosítsák, és megtartásukat kikényszerítsék.

Az *apodiktikus* jog alapelvekkel foglalkozik, rövid, egytagú, kategorikus parancsok vagy tiltások jellemzik. Szankció vagy nem csatlakozik hozzá, vagy olyan büntetés kerül szóba, amely elsődlegesen Isten jogi és végrehajtási körébe tartozik (átok, halál).

Ez, mint nevéből következik, tekintélyelvű. Arra az alapelvre épül, hogy az igazság végső forrása és a jogrend legfőbb őre Isten. Éppen ezért az apodiktikus törvények lényegében Isten törvényei, parancsolatai. A törvénynek semmiféle módja nincs arra, hogy a kívánást szankcionálja vagy bizonyítható módon egyáltalán tetten érje. Az etikának ilyen, nem cselekedetben megvalósuló sérülését egyedül Isten büntetheti, vagy átokkal, vagy halállal.

E törvények megjelenési helye a kultuszban keresendő, ahol meghirdetik, és a családban, ahol tanítják.

A *kazuisztikus* jog esetjog, amely főtételeiben egy jogi elvet fogalmaz meg, majd ennek a lehetséges változatait (aleseteit) veti fel. Felépítése szerint a főtételek a jogeseteket (ha valaki ezt teszi) általános formában veti fel; utána következnek az al tételek, amelyek a különböző speciális eseteket feltételezik. Ezekhez csatlakoznak aztán a különféle szankciók.

A megjelenési helyüket a város vénei által a városkapuban folytatott bíraskodásban, majd a királyi törvénykezési testületekben kell keresnünk. Ez a jogi forma ugyanis intézményekhez kötődik, mert betartatásához, illetve a szankciók végrehajtásához erőszakszervezetre van szükség.

A Dekalógus

A Második törvénykönyv bevezetőként arra az ősi szövetségre utal, amelyet fentebb már kifejtettem: „Az Úr, a mi Istenünk, szövetséget kötött velünk a Hórebén.” (5Móz 5,2) Ebben lényegében megismétli a 2Móz 20-ban olvasható parancsokat.

Röviden összefoglalva ebben a tíz igében is olyan előírásokat találunk, amelyek döntően a közösségi együttélés szabályait fektetik le. A deuteronomikus teológia szerint ezeket minden embernek ismernie kellett, és a Második törvénykönyv kicsit kibővítve magyarázza. Ez a Tízparancsolat határozza meg az Isten által kötött szövetségi viszonyt.

Ezeket hirdeti ki Mózes a népnek, amikor az elfogadja az Istennel kötött szövetséget. Megjelenik ismét, hogy a nép tartsa meg és teljesítse azt, amit Isten megparancsolt.

Mózes csak közvetítőként jelenik meg itt, a középontban Isten áll, aki kihirdette a Dekalógust a Hórebén. Úgy mutatja be ez a szöveg Istent, mint aki érvel a népének, meg akarja őt nyerni magának, és folyamatosan visszautal azokra a tettekre, amelyeket a népért tett. Isten úgy jelenik meg, mint aki a nép szeretetért küzd, és ezekből a tetteiből eredő tekintélyére hivatkozik, amelynek területe a Tóra.

Az isteni akaratnyilvánítás szerinti életalakítás alapvonalaival, az Istennel kötött szövetség lényeges irányait tartalmazza a Dekalógus, amelynek isteni eredete miatt feltétlen érvénye van.

A rendelkezéseket két kivétellel negatív parancsban fogalmazták meg. Ahhoz azonban, hogy egy törvény szorosabb értelemben vett törvény legyen, az erkölcsi életet érintő utasításokhoz hiányzik belőle a pozitív töltet, ami nélkül nem nagyon képzelhető el törvény. A Dekalógus e kettő kivétellel lemond az élet pozitív, tartalmi szabályozásáról, és ehelyett az élet általános területeit érintve helyez el tiltó táblákat. Határokat állapít meg azoknak, akik magukat Istenhez tartozónak vallják.

Őszintén megvizsgálva ezeket a törvényeket, megállapíthatjuk, aki ezeket betű szerint betartja, nem erkölcsi csúcsteljesítményt ér el, ezek egyfajta minimumszabályok.

Aki csak ezt teszi, az biztosan nem értette meg, miről szól valójában a Dekalógus. A két pozitív megfogalmazású parancs adja meg erre a választ. Nem elég, ha csak a családfő nem dolgozik szombaton; azoknak is pihenőt kell adnia, akik a háza népéhez tartoznak. Az sem elég, ha valaki nem tesz rosszat a szüleinek, nem kergeti el őket, meg is kell őket becsülni („...*ha valaki apját vagy anyját gyalázza, az halállal bünhődjék*” – 2Móz 21,17)

Az Istenhez tartozó embernek ugyanígy a tilalmakat is meg kell töltenie pozitív tartalommal. Ha azok közt a határok közt, amelyeket meghúznak, nincs pozitív szabályozás, akkor a két pozitív töltetű parancs mintájára kell magát a Tízparancsolatot teljesíteni (SCHREINER 2004, 120. o.).

Ezek a határok lehetőséget adnak arra, hogy a keretei közt maradvá szabad legyen a jó cselekvésére. A Dekalógus ezért ilyen értelemben tekinthető a szabadság okiratának is. Az Istennel szövetséget kötő ember az életét Istenre figyelve alakítja, és minden ilyen ember élhet az Istennel kötött szövetség szabadságával, aki kész arra, hogy életét alárendelje az isteni követelményeknek.

Összegzés

A zsidó közösségben a különféle fokú szervezethez idején más-más szintű törvényi szabályozás működött. A *pátriárkák korából* a Biblia nem őrzött meg törvényi szövegeket. Azokról a jogszokásokról, amelyek az ősatyák életét szabályozták, csupán elbeszélő szövegekből (Genezis) értesülünk. Összehasonlító anyagot a régészet szolgáltat a Krisztus előtti 2. évezredből származó leletek alapján. Így lehetőségünk nyílik arra, hogy a bibliai eseményeket a Biblián kívüli törvényi anyag segítségével vizsgáljuk és ennek fényében értsük meg.

A *törzsszövetség* idejének jogszokásaira is csupán az elbeszélő szövegekből (Bírák könyve) következtethetünk. Leginkább az amfikciónikus szövetségi forma segít megérteni e kort. Ez egy közös szentély körül lakó törzsek között létrejött vallási alapú véd- és dacszövetség. Mivel a bírák korának nincs hatékony eszköze a törvények betartatására, az elbeszélői reflexiók gyakran a fejtelenség korszakaként említik ezt az időt (Bír 17,6; 21,25).

A törvénykezés helyzetében a *királyság* idején döntő változás állt elő. Annak fenntartása mellett természetesen, hogy a szokásjog hosszú időn át a magasabb fokú jogi szervezethez is fennmaradt. Ezt legvilágosabban a törzsi jog túlélő intézményének, a vérbosszúnak a központosított államiság idején is követhető jelenléte mutatja.

Az említett változást mindenekelőtt az hozta magával, hogy létrejött a törvények betartatásának eszköze, valamint a feljebbviteli bíróság intézménye (5Móz 17,8–12).

A *fogság utáni időben*, vagyis az államiság megszűnése után jelentősen megváltozott a törvények szerepe, ezért a törvényről vallott felfogás is. Minthogy ekkor a törvények mindegyike már nem okvetlenül Izrael konkrét helyzetéhez szól hozzá, ezért a törvény feltétlen, az időtől és történelemtől független, abszolút tényezővé válik.

Előadásom címében azt a kérdést vettem fel, hogy össze tudja-e tartani a közösséget Isten cselekedete, amely megjelenik az emberi történelemben azáltal, hogy szövetséget köt az emberrel, amelynek lényeges alkotóeleme, hogy az ember megtartja Isten törvényeit. A válasz igen, mégpedig úgy, hogy a közösség szorosan kapcsolódik Istenhez, elkötelezi magát számára, a szövetség zárt egységgé kovácsolja őket. Ennek a szövetségnek pedig szinte feltétele, hogy ragaszkodnak minden Isten által adott törvényhez, rendelkezéshez, parancsolathoz, mert ez, illetve Isten adja nekik az életet.

„Az Ószövetség = törvény, az Újszövetség = kegyelem.” Kell-e jogászknunk, van-e szükség gondosan felépített szervezetre? Van-e különbség a demokratikus és a teokratikus egyházszerkezet között? Nem tévedés-e, ha azt mondjuk, mi Istent követjük, és ezért nincs szükségünk törvényekre, hanem megbízunk azokban a vezetőkben, akiket Isten kegyelméből kaptunk? A Második törvény számos hivatali tisztséget ad elénk, azonban a király összes feladatából egyet emel ki (BRAULIK 2012, 94. o.). „*Amikor királyi trónjára ül, írassa le magának e törvény másolatát abból a könyvből, amely a lévita papoknál van. Legyen az nála, és olvassa azt egész életében, hogy megtanulja félni Istenét, az Urat; őrizze meg ennek a törvénynek minden igéjét, és teljesítse mindezeket a rendelkezéseket. Ne legyen gögös a szíve atyjafiaival szemben, és ne térjen el ettől a parancsolattól se jobbra, se balra, hogy hosszú ideig uralkodhasson ő is meg a fiai is Izráelben.*” (5Móz 17,18–20)

Hivatkozott művek

- ALT, Albrecht 1967. *Essays on Old Testament History and Religion*. Doubleday, New York.
- BRAULIK, Georg 2012. *Ószövetség és liturgia*. Bencés Kiadó, Budapest.
- KONRÁD György 2011. *Zsidókról*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- SCHREINER, Josef 2004. *Az Ószövetség teológiája*. Szent István Társulat, Budapest.

A hazai evangélikusság tartós teológiai önértelmezése: a diaszpóra

■ CSEPREGI ZOLTÁN

A diaszpóra bibliai eredetű, teológiai üzenettel terhes fogalom. A zsidó diaszpóra a babiloni fogság után alakult ki. A helyi közösségek hálószerűen kapcsolódtak össze hierarchikus szervezet nélkül, egymást kölcsönösen segítve és egymástól kölcsönösen tanulva. A második templom Jeruzsálemben inkább teológiai, mint strukturális értelemben jelentett központot számukra (hiszen nem vettek, a távoltság miatt nem vehettek részt az áldozati kultuszban): ezt a szimbolikus alárendeltséget és kapcsolódást fejezte ki az évenkénti templomadó, a szentélynek nyújtott anyagi támogatás. A valóságban érvényesülő rendező és szervező erő számukra egy mellérendeltségi viszony volt: a kölcsönös egymásrautaltság.

Erre az alapra épültek rá az első keresztény gyülekezetek és az apostoli kor missziós tevékenysége. A keresztény közösségek sem változtattak az adott modellen: a jeruzsálemi ősgyülekezethez nem hierarchikus szervezet révén kapcsolódtak, hanem spirituálisan és az önkéntes szolidaritás eszközével, ezt fejezte ki rendszeres anyagi támogatásuk a „jeruzsálemi szegények” számára. Tehát az ókortól kezdve létezett a diaszpórában élő keresztény egyházak számára ez a szervezeti modell, amely egyszerre hordoz teológiai üzenetet és praktikus megoldásokat.

Ugorjunk most szűk másfél évezredet! A reformáció korában – az esetek legnagyobb részében – kétféle hitváltási típus, egyben szervezeti struktúra alakult ki az önálló részegyházakban. A reformációtörténetben hagyományosan vizitációs és disputációs modellről szokás beszélni, amelyek az egyházjogban ismert konzisztórium és zsinati struktúrákhoz vezetnek. Az előbbieket klasszikusan felülről, míg az utóbbiak alulról építkező szervezetek.

A vizitációs-konzisztórium modellre a legjobb példát a német tartományi egyházakban és az észak-európai államegyházakban látni. A hitújításról szóló döntés a legfelső szinten születik meg, amely azután egyházlátogatások útján közvetíti akaratát az alsóbb szintekre. Az átalakítás végén létrejön az uralkodó-tartományúr által kinevezett, többnyire paritásos konzisztórium mint egyházigazgatási testület.

A disputációs-zsinati modell a városi reformációk sajátja. A helyi közösségek (vagy választott képviselőik) nyilvános vitában döntenek el, mi a Szentírás alapján igaz tanítás, melyik az üdvösségre vezető helyes út. A reformált közösségek azután rendre regionális zsinatokon kommu-

kálnak egymással, hogy a felmerülő kérdéseket tisztázzák, az ellentéteket elsimítsák, a külső képviselet, az ordináció és az egyházfegyelmelés feladatára vezetőket válasszanak (esperes, szuperintendens, püspök), illetve állandó testületeket hozzanak létre (a legkorábbi nevén: presbitérium).

Jelen tudásunk szerint Magyarországon az utóbbi út volt a jellemző. Amit a régi szakirodalomban a „földesúri reformációról” eddig olvashattunk, az az elmúlt évtizedek kutatásaiban jócskán megdőlt. Ezt az általános megállapítást mindazonáltal ki kell egészítenem azzal a megszorítással, hogy itt és a továbbiakban az Erdély nélküli (ún. Királyi) Magyarországról beszélek, Erdélyben ugyanis mind a magyar református, mind a szász evangélikus közösségekben határozott vonásai fedezhetők föl a felülről szerveződő vizitációs-konzisztórium reformációnak és egyházépítésnek is. A szász evangélikusok 1550-től kezdve élvezték az *universitas Saxonum* jogintézmény politikai ernyőjét, a reformátusok pedig a 17. század legnagyobb részében (Bethlen Gábertól az Apaffyakig) majdhogynem államegyházi kedvezményekben részesültek az elkötelezetten református fejedelmektől.

A két modell közötti lényegi különbség abban a két szóban, illetve ezek etimológiájában is tükröződik, amelyeket a régiek egyházszervezeteikre használtak. A *consistorium* a *sto* 'állni' és a *sisto* 'állítani' igékre megy vissza, eredetileg a késő római császári tanács megjelölése volt, s azt éreztette, hogy a tanács tagjai a tanácsterem előszobájában állva várakoztak, majd odabent is állva tanácskoztak, ugyanis a császár jelenlétében nem ülhetek le. A szó plasztikusan jeleníti meg ezen egyházkormányzati testület alárendeltségét és végrehajtó funkcióját.

Az a kifejezés viszont, amelyet a magyarországi, önkormányzattal rendelkező egyházmegyéik a 18. század végéig leginkább alkalmaztak magukra, a *contubernium*. Ez a *taberna* 'sátor, kunyhó, ól' főnévre megy vissza, s az ókorban egy sátorban lakó katonákat ('raj'), egy kunyhóban lakó rabszolgákat ('család, kaláka, cséplőbanda') vagy egy ólmeleget élvező barmokat jelenthetett ('nyáj, falka'). A hazai evangélikusok önmeghatározása, a *contubernium* tehát hangsúlyozottan mellérendelő, közösségi és családias, ugyanúgy, mint valamivel ritkábban használt párja, a nyelvi magyarázatra már egyáltalán nem szoruló *fraternitas*. Ez az utóbbi önértelmezés volt általános a Királyi Magyarországon a 17. század elejéig, amin egy cseppet sem

csodálkozhatunk: a Habsburg-kormányzat alatt sem jogi elismerés, sem politikai támogatás nem járt a protestánsoknak, így a konzisztórium rendszer alapvető előfeltételei hiányoztak.

1608, azaz az evangélikusok vallásszabadságát becikelyező pozsonyi országgyűlés után megfigyelhető azonban egy érdekes kísérlet, amely nagyjából egy nemzedékig tartott. Az evangélikusok „úgy tesznek, mintha” konzisztóriális szervezetben élő népegyház lennének. Ez a kísérlet tetten érhető szóhasználatukban (zsinataikat, amelyek jogi értelemben ténylegesen zsinatok, elkezdik időnként „konzisztóriumnak” nevezni), és magatartásukban is: az ekkor lefolytatott egyházlátogatások során nem vesznek tudomást arról, hogy a vizitált településeken nem homogén evangélikus lakosság él. Ezt a befelé és kifelé képviselt szerepjátékot (*pretend*) az a tény támaszthatta alá, hogy az 1610-es zsolnai zsinatot Thurzó György nádorként, azaz „kvázi” a király képviselőjeként hívta össze, így az evangélikus egyházszervezet a legmagasabb méltóság védőszárnyai alatt tudhatta magát. Ez utóbbi értelmezés természetesen sántított, de aki szeretne volna, akár el is hihette.

1608 után olyan folyamat bontakozik ki, hogy evangélikus arisztokraták birtokain a német tartományi egyházakhoz hasonló egyházigazgatás jön létre. A Thurzóknál ez az állapot 1625-ig, a család férfiágon történő kihalásáig, a Nádasdyknál és az Illésházyknál pedig 1643-ig, e családok katolizálásáig tart.¹ E folyamat során az egyházak természetes állapotnak veszik a földesúrtól kapott anyagi támogatást, de azt is, hogy a lényeges kérdéseket (püspök-választás, kánonalkotás) megbízottjaik útján a földesurak érdemben befolyásolják. Hogyha a felülről és alulról szerveződő struktúrákat a pénz mozgása szerint különítjük el egymástól, akkor az állapítható meg, hogy ezekben az évtizedekben kivételesen tényleg felülről csorgott lefelé a pénz az evangélikus egyházakban, míg a többi évszázadban egységesen a felfelé történő pénzmozgás volt uralkodó.

A kísérlet, mint jeleztem, pár évtized múltán külső okokból elbukott, s az evangélikusok tartósan visszatértek a zsinati mellérendelő-közösségi modellhez. A Nádasdy-birtokokon kiépülő dunántúli egyházkerületben ez a váltás két tetterős püspök nevéhez is kapcsolható. Kis Bertalan volt az, aki hathatósan aknáztta ki a világi hatalom támogatását az expanzióra, a szervezetépítésre és az egy-

házfegyelem megszilárdítására, utódja viszont, az 1646-ban megválasztott Musay Gergely reálisan mérte fel az adottságokat, és a gyülekezetek saját erőforrásaira támaszkodva – az „ahogy lehet” jelszavával – fenntartható, teherbíró struktúrát alakított ki.

Ez után az első kísérlet (vagy kísértés) után még két alkalommal történtek sokkal rövidebb életű próbálkozások a nálunk szerencsésebb helyzetű evangélikus egyházak szervezeti mintáinak másolására. 1707-ben, a Rákóczi-szabadságharc idején a rózsahegyzi zsinat két-két kerület számára hozott létre egy-egy közös paritásos főkonzisztóriumot, amelyeket az 1712–1715-ös országgyűlés – a szabadságharc alatt hozott minden egyéb törvénnyel és rendelkezéssel együtt – egyetlen határozattal megsemmisített. Másodszor az 1791-es pesti zsinat alkotott konzisztóriális egyházalkotmányt, ezt azonban az uralkodó sohasem szentesítette, így egyáltalán nem lépett hatályba (csupán az alacsonyabb egyházkormányzati szintekre vonatkozó szabályozás). Ezeket a tiszavirág-életű kísérletezéseket leszámítva a hazai evangélikusság évszázadokon keresztül olyan szervezetben élt, amelyet mind jogi, mind teológiai értelemben szórványhelyzete és kényszerű autonómiája diktált: alulról felépülő zsinati struktúrában.

A magyarországi evangélikusság története leginkább a diaszpóra Bibliában gyökerező és történelmi tapasztalatokban kikristályosodott fogalmával írható le. A reformatori ébredés kezdetben elszigetelt közösségekben zajlott, majd ezeknek a közösségeknek a hálózata az évszázadok során legtöbbször kisebbségi, elnyomott, üldözött, de legalábbis nem privilegizált helyzetben küzdött a túlélésért. Ennek megfelelően épült ki mellérendelő, egymásra kölcsönösen támaszkodó és egymást kölcsönösen támogató egyházszervezetük, és ebből fakadt teológiai önértelmezésük is.

Ajánlott irodalom

- BOLERATZKY Lóránd 1942. *A magyarországi evangélikus egyház felügyelői intézményének eredete és egyházjogi jelentősége*. Disszertáció. Miskolc.
- ZOVÁNYI Jenő 1903. *Egyetemes főgondnok és főconsistorium a magyarországi ref. egyházban*. MPIT, Budapest.
- ZSILINSZKY Mihály 1889. *Egy forradalmi zsinat története (1707–1715)*. Hornyánszky, Budapest.

¹ A református Batthyányknál pedig ugyanez a helyzet 1631-ig.

Az evangéliumot szolgálva

Önállóságban és kölcsönös függőségben (autonómia és interdependencia)

■ REUSS ANDRÁS

A hatékonyság mint feladat

Két érdek teszi fontos feladattá a különböző szintű egyházi vezető testületek működésének hatékonyságát. Az egyik érdek a döntések hatékonysága, mert ha az a résztvevők érzése, hogy a bizalom hiánya miatt az eljárásrend túl van biztosítva, eközben viszont akadozik az ügyintézés, vagy a bizalmat megrendítő dolgok történnek, akkor fölösleges a testületi munka. A másik érdek a testületi tagoké, akik lelkészként napi szolgálatukat, világi hivatásuként pedig esetleg jelentős jövedelmüket hagyják ott a testületi üresjáratért.

Az egyházi struktúra rendeltetése

Nem kell mindig hangoztatni, de mindig tudatában kell lennünk, hogy az egyházi szervezetnek az a rendeltetése, hogy az igehirdetést lehetővé tegye. Az első jeruzsálemi gyülekezet diakónusokat választott, hogy az asztalok melletti szolgálat miatt ne rövidüljön meg az igehirdetés szolgálata (ApCsel 6). Az igehirdetés prioritásán nemcsak gyülekezeti alkalmakat kell értenünk, hanem az evangéliumot is minden népnek, vagyis a missziót.

A feladat bibliai és történeti háttere

Sokat idézett példa Mózesé, Isten emberéé, aki apósa tanácsára munkamegosztást vezet be (2Móz 18). Az Újszövetségben Pál apostol vitán felüli apostoli tekintély, mégis munkatársnak (*sziünergosz*, 2Kor 1,24) mondja magát, aki nem röstell jóváhagyást és segítséget kérni missziói munkájához (Róm 15,24.28.30).

Az elhúzódo, elintézetlen ügyek Luther szerint is az ellenfelek örvendezését váltják ki, jobb kellő időben döntést hozni.¹ A belső békesség szempontjából fontos az átláthatóság: a vizitációk szempontjait, tehát az elvárt rendet nyomtatásban nyilvánosságra kell hozni, hogy mindenki láthassa, mihez kell tartania magát.²

A katolikus püspökök nem álltak a reformáció párt-

jára, Luther és hitvallási irataink ennek ellenére sem javasoltak új rendet, hanem átvették a meglévőt, abban igyekeztek az egyház szolgálatát lehetővé tenni, és nem kerestek mindenáron konkrét bibliai mintákat (SÓLYOM 1949c, 291. o.).

Teológiai alapprobléma

Alapkövetelmény, hogy békességben éljen az egyház, hangozzék az igehirdetés, és egyenlőség legyen a tagok között (2Kor 8–9). Ne legyen az, hogy „*az egyik éhezik, a másik pedig megrészegeedik*” (1Kor 11,21). Ez azt jelenti, hogy ha a lelkészi fizetés tisztességes minimumát a maximumhoz közeli fizetést élvezők nem tudják szavazattal és áldozattal létrehozni, az nemcsak menedzsment és szervezés, hanem a Krisztus-követés kérdése is. Amint az is hitbeli kérdés, ha némelyek ímmel-ámmal végzik munkájukat.

Mi biztosíthatja ezt a rendet? Az alapfeltétel: a rend önkéntes elfogadása³ – nemcsak a gyülekezetek szintjén, hanem országos szinten is: falusi lelkész, presbiter, püspök és országos felügyelő tekintetében is.⁴ Egyházunkban némi iróniával tanácsolhatjuk, hogy minden változtatás előtt jó ideig ki kellene próbálni, miként funkcionálnak a hatályos egyházi törvények, ha valóban betartják őket.

Hogyan működtethető hatékonyan az evangélikus egyház, amelynek minden tagja nemcsak igaz, hanem bűnös is? Hogyan szerveződjék meg azok közössége, akik nemcsak szentek, hanem bűnösök is?

³ Ez már Luther korában is így volt: a lelkészek készségesen, erőszak nélkül, a szeretetnek megfelelően vessék alá magukat a vizitációknak – írja az *Unterricht der Visitatoren* előszavában (*sich williglich on zwanck nach der liebe art solcher visitation unterwerffen*). LD 6: 72; WA 26: 200; StA 3: 414. – „Egyházi törvényeink revíziójának, illetve reformjának csak akkor van értelme, ha 1. megvan bennünk a szándék, hogy egyházi törvényeinket meg is tartjuk, és ha 2. a revíziót, illetve reformot teológiai feladatnak tekintjük.” SÓLYOM 1949a, 29. o.

⁴ A lelkészválasztás szabadságát „nem fogjuk és nem akarjuk másképpen használni és gyakorolni, mint a Szentírás isteni szavainak rendelkezése és utasítása szerint és ebben a tisztán lelkiekre vonatkozó szándékunkban, mint akik szegények és együgyűek vagyunk, a Szentírásban járatos tudósoknak alapos oktatását és tanítását őszinte alázatossággal és engedelmességgel akarjuk befogadni és követni, mint Istennek kegyelmét.” Luther: *Egy gyülekezeti közpénztár rendje*, LM 4: 97.

¹ Vö. Luther levele Bölcs Frigyes választófejedelemnek (Leisnig, 1523. augusztus 11. LVM 7: 366), amelyben döntését sürgeti.

² Luther: *Unterricht der Visitatoren*, LD 6: 72; WA 26: 200; StA 3: 413.

Első szempont: az evangélium prioritása

Olykor úgy érezzük, hogy a szívről, a megfelelő hozzáállásról, amely az evangélium szeretetéből fakad, eleget vagy talán túl sokat is beszélünk. Ez az első szempont azért fontos, mert ha a szíveket az evangélium irányítja, akkor több jót is megtesznek, mint amit a törvények előírnak.

Második szempont: a rendet nemcsak betartani, de betartatni is kell

A betartatás elengedhetetlen eszköze az ellenőrzés. Súlyom Jenő figyelmeztetett annak jelentőségére, hogy ha nem vonják felelősségre a szabálytalankodókat, akkor vigyázásukban ellanyhulnak azok is, akiknek ez a dolguk (SÓLYOM 1949a, 30. o.). A maga idejében Luther nemcsak vizitációkat javasolt és végzett, de a gyülekezet jogának és kötelességének tartotta, hogy tagjain számonkérje a mulasztást vagy hanyagságot (*Egy gyülekezeti közpénztár rendje*, LM 4: 97).

A jeruzsálemi gyűjtés eredményét Pál olyan emberekre – nem egyre, hanem többre – bízta, akik megbízhatóak: „...mert gondunk van a tisztességre nemcsak az Úr előtt, hanem az emberek előtt is” (2Kor 8,21). Luther a számadást az egész gyülekezet színe előtt javasolta végezni,⁵ és olyan tíztagú vezetőség – mai szóval: presbitérium – felállítását javasolta, amelyben két nemes, két tanácsbeli, három városi polgár, három falusi a maguk kulcsaival együtt nyithatják és zárhatják a közpénztár négy lakatját (uo., LM 4: 101). Vagyis olyan struktúra szükséges, amely bizalomra épül, de sem szervezeti kialakításában, sem tényleges működésében nem kérdőjelezi meg a bizalmat. Hívó emberek számára is fontos, hogy ne csak tisztességesek legyenek, hanem bizonyuljanak is tisztességesnek.

Luther és Melancthon az ordinációt és a vizitációt tekintette a legfőbb püspöki feladatnak, amelyet „emberi erő nélkül, de az igével” kell végezni.⁶ Ez ma is lehetővé tenné az igazi vizitációt: széles körű vizsgálattal, elemzéssel és tanácsadással, ami nemcsak az anyagiakra és az adminisztrációra terjed ki, hanem az igezolgálat egészére is. Természetesen interaktív eszmecserével, sőt lelki beszélgetéssel.

Már 1949-ben is megfogalmazódott a panasz, hogy lelkészeink és gyülekezeteink a püspököt az ünnep fényét és látogatottságát fokozó elemnek tekintik, amivel elhomályosítják az ordináció és vizitáció püspöki funkcióját.⁷ Mai

⁵ „...az egész gyülekezetnek színe előtt vagy esetleg egyháztagok nagyobb számának mint az egész gyülekezetet helyettesítő bizottságának színe előtt.” *Egy gyülekezeti közpénztár rendje*, LM 4: 112.

⁶ CA XXVIII, 21: *non vi humano, sed verbo*.

⁷ „Sokszor lelkész, esperes, felügyelők, sőt még presbitérium iktatására is püspököt kérnek fel, holott mindegyik püspöknek annyi a dolga a maga egyházközségében és törvényes püspöki hatáskörében, hogy azt is alig győzi. A nagy baj mindenesetre az a hiedelem, hogy egy püspök közreműködése fokozza az ünnepélyes funkció fényét. Figyelembe kell itt venni a lelki érdeken kívül a jogot is, hogy ti. az egyházi törvény vilá-

kérdésünk, hogy a püspökjelöltekben megvan-e a készség, hogy a valódi püspöki funkcióra vállalkozzanak, vagyis nem a szemek előtt levő elsőbbségre és hatalomra, hanem az ordináció és vizitáció fáradságos és felelősségteljes szolgálatára. S vajon készek-e a gyülekezetek az ilyen püspököt nemcsak elfogadni, hanem szavára hallgatni is?”⁸

A 3. század közepén keletkezett keresztény irat, a *Didaszkália* így határozza meg a püspök feladatát: „Ítéld tehát szigorúan, püspök, mint a mindenható Isten. Azokat pedig, akik bánatot éreznek, vedd fel szeretettel, mint a mindenható Isten.” (6; ÓÍ 5: 125)

Harmadik szempont: az erők egyesítése – központosítás

Gyülekezetek közötti különbségeket kiegyenlíteni, intézményeket fenntartani, szükség esetén az egyház egészét az állami hatalom előtt képviselni csak megfelelő központ segítségével lehet.⁹ Amikor a központosítás még csak futó gondolat lehetett, Súlyom Jenő már akkor óvott tőle. Korszerű gondolatnak tartotta, amely azonban keveset foglalkozik azzal, hogy mi-
ben kellene egységesnek lenni, és bölcsen úgy tartotta, hogy „[a] rosszban való egység rosszabb, mint a különbözőség”.¹⁰

A gyülekezetek és a központ közötti együttműködés pusztán centrális igazgatással – az alsóbb szintek megfelelő képviselete és érdemi részvétele nélkül – nem működhet. Semmi jó nem származhat abból, ha akár egyházi, akár közügyeket tekintve külön sínen fut az országos vezetés és az egyház népe. Az egyeztetés, akár érdekegyeztetés, összehangolás fáradságos munkáját el kell végezni. Ez időt, anyagi ráfordítást és sok energiát igényel „fent” is, „lent” is. Ennek

gosan rendelkezik, kit kinek, ill. mely hatáságnak kell hivatalába beiktatnia. Kérdés most már, hogy bölcs-e elhomályosítani a püspöki tiszt igazi tündöklését, a hagyományos, a jognak megfelelő és valóban nagy püspöki funkciókat: az ordinációt és a vizitációt.” SÓLYOM 1949b, 179. o.

⁸ „A püspöki tiszt szolgálat. Aki viseli, megbízást kapott, nem hatalmat. A püspöki tiszttel az egyházkerület bízta meg azt a személyt, akit az egyházkerület egyházközségei e tisztségre megválasztottak. A püspöki tisztre való alkalmasságnak igazi mértéke pedig a képesség a lelkészjelöltek megvizsgálására és az egyházi szolgálat felett való vigyázásra, bibliai szóval élve, az episzkopéra.” SÓLYOM 1949b, 180. o. „Az az újtestamentumi görög szó, melyet a hivatal szóval szoktunk magyarra fordítani, »diakónia«, tulajdonképpen *szolgálatot* jelent.” Uo. 181. o.

⁹ „De semmi esetre sem szabad lazítani a gyülekezetek háztartási felelősségét. El kell találni az egyensúlyt az egyházközségek lehető önállósága és a központosított háztartás között. Az igazán nehéz kérdés azonban annak a központi pénztárnak a táplálása.” SÓLYOM 1948c, 456. o.

¹⁰ „Bármennyire korszerű is ma a központosítás, remélhető, hogy az az egészséges irányzat, amely az egyházi élet súlypontját a gyülekezetekbe kívánja visszahelyezni, ki fogja vetni az újítani vágyók lelkéből a központosításba vetett bizodalmat. Egyáltalában erős hibának és nagy veszedelemnek tartom, hogy sokkal több szó esik közöttünk az egységről, mint arról, hogy mi-
ben is kellene hát egységesnek lennünk. A rosszban való egység rosszabb, mint a különbözőség, ha ez onnan származik, hogy jó van rossz mellett.” SÓLYOM 1948c, 455. o.

működtetéséhez sok türelmes és megértésre törekvő emberi kapcsolat, sok információ és sok kommunikáció szükséges.

Testületek esetén igen gondosan kell meghatározni az illetékességi köröket és feladatokat. Összeférhetetlen ugyanis, hogy olyan ügy kapcsán, ahol valaki érdekelt, akár a döntéshozatalban, akár az ellenőrzésben részt vegyen. A Lutheránus Világszövetségben – abban az időben, amikor erre rálátásom volt – az egyes osztályok végezték az érdemi munkát, és a hozzá tartozó bizottság ellenőrizte azt, meghatározva a prioritásokat, a feladatokat, alkalmazva az osztályon dolgozókat és meghatározva az ehhez felhasználható forrásokat. A részleteket tekintve elsődleges szempont, hogy az összeférhetetlenség gyanújának még az árnyékát is ki kell zárni. Ehhez természetesen az szükséges, hogy a bizottsági tagok a kellő időben megkapják a megfelelő információkat.

Negyedik szempont: gyülekezeti autonómia

Az erők központosításával szemben a gyülekezeti autonómiát, a gyülekezeti autonómia felől a központosítást szokták fenntartásokkal nézni. Mivel az egyház központját egyházi oldalról csak a többé vagy kevésbé vonakodó gyülekezetek befizetéseiből tartjuk fenn, az egyház felső vezetőinek – sajnos még mindig – fontos feladata külső források megszerzése, hiszen ezekre a helyi gyülekezeteknek is égetően szükségük van. Ez azzal járhat, hogy az egyház külső elvárásokhoz kényszerül igazodni, ami azonban a gyülekezetekre is kihat.

Luther odáig ment, hogy a gyülekezet jogának és hatalmának tartotta a tanítás és az igehirdetés megítélését. Gondoljunk bele, abban a korban kimondani, hogy „a juhoknak kell megítélniük, vajon Krisztus hangján szólnak-e, vagy az idegenek hangján?”¹¹ A gyülekezeti közpöntár rendje, vagyis bevételekről és kiadásokról, elszámolásról és leltárról, szegényekről, betegekről, ispotályokról, iskolákról, tanítók és lelkészek fizetéséről, diákoknak ösztöndíjakról gondoskodni, koldusokat ellátni, vetőmagról és élelmiszer-tartalékról gondoskodni – mindez a gyülekezet feladata, amelyben nem külső segítségért kuncsorogva kell helytállnia. Az autonómia ezt a felelősséget, széles látókört és aprólékos gondoskodást foglalja magában, amit korlátozni semmiképpen sem szabad, hanem inkább támogatni kell. A gyülekezeti autonómiát erősíteni kell, mert elengedhetetlen része a helyi gyülekezetnek, hogy maga döntsön saját ügyeiben. Elképzelhető azonban, hogy az autonómiának különböző fokozatai legyenek, amelyek meghatározott feltételekhez vannak kötve.

Kora püspöki rendszerében Luther még azt is fontosnak tartotta, hogy ha a püspök valakit lelkésznek küld valahová, az ne a gyülekezet akarata ellenére történjék.¹²

¹¹ *A keresztyén gyülekezet jogáról és hatalmáról* [1523]. Ford. Hörk József. LM 4: 71.

¹² Hivatkozik a jeruzsálemi diakónusok választására az asztalok

Ötödik szempont: autonómia és kölcsönös függőség

Az egyház erejét külső vagy felülről jövő nyomással szemben nem az országos vezetés adja, hanem a felnőtt hitű tagokból álló érett, autonóm módon döntésre képes és áldozatkész gyülekezetek. A szocialista időkben voltak olyan – különböző felekezetekhez tartozó – egyházi vezetők, akik talán nem egészen sikertelenül tudtak gyülekezeteik ellenállására, a tőlük ki nem kényszeríthető állásfoglalásokra és szavazatokra hivatkozni.

Nem a gyülekezeti autonómia csorbításának, hanem kiteljesedésének tartanám, ha gyülekezeteink – tisztességes döntéshozatali eljárás nyomán – mintegy önként, tehát tudatosan vállalnák az összetartozást az egyház egészével, annak minden következményével együtt. Ez természetesen feltételezi nemcsak azt, hogy őket ellenőrzik felülről, hanem azt is, hogy – a képviselő megfelelő rendje szerint és minden szükséges információ birtokában – ők is részt vesznek a központ ellenőrzésében és döntéshozatalában. Nemcsak a pénzügyek ellenőrzésére gondolok, hanem a munkára is. És nemcsak az ellenőrzésre gondolok, hanem a munkára, a felelősségvállalásra és a terhek hordozására is.

Rövidítések

LD 6 = *Luther Deutsch. Die Werke Martin Luthers in neuer Auswahl für die Gegenwart*. 6. köt. *Kirche und Gemeinde*. Szerk. Kurt Aland. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1966.

LM 4 = D. LUTHER Márton: *Művei*. 4. (II/2.) köt. *A második időszakból (1523. márc. – 1526. jan.) való iratok*. Szerk. Masznyik Endre. Wigand, Budapest–Pozsony, 1908.

LVM 7 = LUTHER Márton: *Levelek*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest, 2013. (Luther válogatott művei 7.)

ÓI 5 = ERDŐ Péter (szerk.): *Az ókeresztény kor egyházfegyelme*. Szent István Társulat, Budapest, 1983. (Ókeresztény írók 5.)

StA 3 = LUTHER, Martin: *Studienausgabe*. 3. köt. Szerk. Hans-Ulrich Delius – Helmar Junghans. EVA, Berlin, 1979–1999.

WA 26 = LUTHER, Martin: *Werke. Kritische Gesamtausgabe („Weimarer Ausgabe“)*. 26. köt. *Vorlesung über 1. Timotheus 1528; Schriften 1528*. Böhlau, Weimar, 1930–1985.

Hivatkozott művek

SÓLYOM Jenő 1948. Egyházegyetem. Zsinat. *Lelkipásztor*, 23. évf. 11 453–457. o.

SÓLYOM Jenő 1949a. Magatartás egyházjogi munkában. *Lelkipásztor*, 24. évf. 1. 29–30. o.

SÓLYOM Jenő 1949b. A püspöki tiszt a Magyarországi Evangélikus Egyházban. *Lelkipásztor*, 24. évf. 4. 174–182. o.

SÓLYOM Jenő 1949c. Az egyházkerületi felügyelők és az egyetemes felügyelő tisztsége. *Lelkipásztor*, 24. évf. 7–8. 285–293. o.

körűli szolgálatra, amikor az apostolok a gyülekezet döntésére bízzák a kiválasztást (ApCsel 6,1–7). *A keresztyén gyülekezet jogáról és hatalmáról* [1523]. Ford. Hörk József. LM 4: 77–78.

Húsvét ünnepe után 1. vasárnap (Quasimodo geniti)

► Lk 5,33–38

Igehirdetési előkészítő

Krisztus feltámadt az életben

A vasárnap jellege

A fehér ruha

A húsvét ünnepe utáni 1. vasárnapot Quasimodo geniti¹ vasárnapjának, húsvét nyolcadának,² fehérvasárnapnak,³ kishúsvétnak vagy a görögkatolikus egyházban Tamás-vasárnapnak is nevezik, utalva a vasárnap evangéliumára (Jn 20,19–31), ahol a feltámadott Krisztus megerősíti az apostolok gyülekezetét. Tamás története pedig szembesít minket a saját vágyunkkal, hogy Jézust lássuk: „*Boldogok, akik nem látnak és hisznek.*” A vasárnap 1Pt 2,2-ből eredő neve is arra figyelmeztet, hogy azok az új keresztyének, akik húsvétkor részesültek a keresztség szentségében, és szombaton letették a fehér ruhát, most a többi hívővel egyformán részt vesznek a gyülekezet tagjaként az istentiszteleten és először az úrvacsorai közösségben. A húsvéti ünnep és a keresztelés kapcsolata a kezdetektől egyértelmű. Ez a vasárnap a konfirmációnak is egy igen alkalmas napja lehet, ahogyan ez sok gyülekezetben ma is történik. Jézus eljött,

hogy megfeleljen a kételkedőknek és a szkeptikusoknak, és így megerősítse, konfirmálja azokat. Meg lehet érinteni őt, lehet együtt enni vele. Ezáltal később azt is el tudták hinni a tanítványok, amit nem láttak: a láthatatlan közösséget Krisztussal, mert aki hisz, az részesedik az új életben.

Amit a textusról tudni kell

Szimfónia

A kijelölt textusunk Lukács evangéliumának harmadik nagyobb egységében, a galileai működés vagy más néven galileai misszió (4,14–9,50) első részében található. Ezen belül az 5,17–6,11-ig terjedő részben azt olvassuk, hogy a vallási vezetők szembeszállnak Jézusnak az Isten országaról szóló üzenetével. Két részre osztható az igénk. Az első rész a böjtről (5,33–35), a második rész az új ruháról és az új borról szól (5,36–39). A párhuzamoktól eltérően (Mt 9,14–17; Mk 2,18–22) Lukács ezt a beszélgetést közvetlen kapcsolatba hozza az előzővel (Jézus elhívja Lévit): a vita Lévi házában, az asztal mellett folyik tovább.

A farizeusokkal és az írástudókkal folytatott vitában új témára helyeződik át a hangsúly, ez pedig nem más, mint a böjt (νηστεύω 'éhezik, böjtöl') és az imádkozás (δέησις 'kérés, hiánya van valamiben, szüksége van valamire, elmarad') gyakorlata, amelyeknek nagy szerepük volt a zsidó vallásosságban. A böjt Jézus korában nem törvényes előírásként, hanem a magánkegyesség szilárd elemeként annyira elterjedt, hogy a heti kétszeri böjtöt mindenki kötelezőnek tartotta magára nézve. A vitázók Keresztelő tanítványainak magatartására hivatkoznak. Máté evangélista (Mt 9,14) úgy fogalmaz, hogy János tanítványai mennek oda Jézushoz, és ők kérdezik őt. Lukácsnál a farizeusok és az írástudók harmadik személyben fogalmazzák meg vádjaikat, és szokatlan megjelölést használnak: „a farize-

¹ „...mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánjátok, hogy azon növekedjete az üdvösségre...” (1Pt 2,2)

² Nyolc nap: János evangéliumában utalás Jézus megjelenésére.

³ A nevét onnan kapta, hogy a nagyszombaton kereszttel katekumének ezen a napon vehették le a fehér ruhát, amelyet egy héten át viseltek.

usok tanítványairól” beszélnek, pedig ők nem épp az önmegtartóztató életmódjukról voltak híresek, főként Lukács szerint. Mintha azt akarnák mondani, hogy Jézus és a tanítványok megszüntették ezt a gyakorlatot, vagy nem tartják magukat az általános vezeklési gyakorlathoz, normákhoz, vagyis nem kerülnek azokat a lakomákat és ünnepeket, amelyek kevésbé illenek a jámbor emberekhez.

Máté és Márk evangélista kimondja a „vádát”: „a te tanítványaid nem böjtölnek”. Jézus válasza három rövid parabolában fogalmazódik meg: a házasságról (34–35. vers), az öltözekről (36. vers) és a borról (37–39. vers) szóló példabeszédben. A vőlegényt házasságkötésének napján legbensőségesebb barátai veszik körül, akik a „vőlegény fiai” címet viselik. Az egész szertartás folyamán vele vannak, elkísérik őt egészen a menyegzői szoba küszöbéig. A messiási korszak is egy menyegzői lakomához hasonlít. Jézus olyan bensőséges kapcsolatban állónak érzi magát a többi emberrel, mint amilyen kapcsolatban a vőlegény áll menyasszonyával.

A „farizeusok böjtölése” és a „tanítványok evése” között nem a fogyasztás mennyisége, minősége a különbség, sokkal inkább az, hogy az előbbieket úgy vannak együtt, mint gyásznép, míg Jézus tanítványai úgy, mint násznép. Ebből két dolog következik Reuss András szerint: ha a farizeusok abbahagyják a böjtölést, attól még nem lesznek Jézus tanítványai. S attól, hogy valaki eszik és iszik, még egyáltalán nem fogta fel, kicsoda Jézus. Ha pedig a tanítványok továbbra is úgy böjtölnének, amint a korabeli zsidóságban előírták, akkor hiába lennének éjjel-nappal Jézussal, semmit sem fogtak volna fel abból, kicsoda ő (REUSS 2009).

Irodalmi szempontból Lukács szövegei Mk 2,21–22-hez képest jelentős változásokon mentek keresztül. A szöveg közvetlen értelme, különösen Lukácsnál, világos. Márknál és Máténál azt olvassuk: „*Senki sem tesz foltot új posztóból régi ruhára*” (Mt 9,16), mert az nem illik rá (συμφωνέω ’illik rá; egyetértésben vannak; valamiben egyetértésre jutnak; szereződnek; összhangban van; egybehangzik; egyetért; megegyezik; összeillik’ – szimfónia), s főként mert új szakadást eredményez a kopott ruhán. Az ilyen művelet értelmetlensége Lukácsnál még nyilvánvalóbb, mert itt arról volna szó, hogy az ember eltép valamilyen új ruhát azért, hogy megfoltozzon egy régit:⁴ „*Senki sem tép ki foltot új ruhából...*” (Lk 5, 36) Itt a σχίζω ’fel/elhasít, szétvág, szétválaszt, elkülönít, megoszt’ szó szerepel, amely már utal az első gyülekezetek tapasztalatára a belső szakadásokról. Az az oktan cselekedet, amellyel az ember új bort tölt régi tömlőbe, ugyanilyen eredményre vezet: elvész a bor is és a tömlő is. A 39. záróvers csak Lukácsnál olvasható, és csak az összefüggéseinek fényében érthetjük meg: „*Aki pedig óbort* (παλαιός ’elavult, öreg, régi’) *ivott, az nem akar újat, mert azt mondja: Az óbor jó* (χρηστός ’hasznos, jó; kényelmes, kellemes, szelíd, megfelelő; becsületes; jó-

indulatú’).” (Lk 5,39) A régi öltözék, a régi tömlő és a régi bor egy és ugyanazon valóság képei, amelyet az ember mindenképpen meg akar menteni, pedig okosabban tenné, ha az „új-jal” helyettesítené. A görög szövegben a πίνω ’iszik, kiiszik, beiszik’ szó szerepel, ám nem igei, hanem melléknévi igenévi alakban: πινών ’iddogálva’. Olyan embert kell elképzelnünk, akinek a múltban induló, de a jelenben sem lezárt életfolytatása következtében tulajdonságává, személyisége ismertetőjegyévé lett az óbor ivása. Ő az „óbor-ivó”. Így is mondhatjuk: szenvedélyes a függősége a poshadt bortól.

A perikópa megértése

Násznép vagy gyásznép?

Az evangélista szándékában azonban a példázatnak tágabb értelme van. Nem csupán két aszketikus gyakorlat áll szemben egymással, hanem inkább két teológiai felfogás, két különböző üdvrend: az egyik a zsidó, amelyhez az új vitában képzeletbelileg jelen lévő farizeusok és törvénytudók tartoznak (33. vers), a másik pedig a keresztény üdvrend. Nem arról van szó, hogy össze kell békíteni a két felfogást, hanem inkább arról, hogy választani kell közöttük. A zsidó hitgyakorlatban az ifjú párnak hagyományosan böjtölnie kellene az esküvő napján, mivel a Talmud szerint ez a nap egyben vezeklés múltbéli vétkeikért, ezért kapcsolja össze Jézus a házasság és a böjt képét.

Nem a tradicionális és a modern közötti feszültségről szól ez a példázat, nem is arról, hogy a régit el kell felejtenuünk, és csak az újra, a modernre kell koncentrálni. Az evangéliumot az új formák ugyanúgy veszélyeztetik, mint a régiek. Az „új” teológiai értelemben egészen mást jelent, mint idői értelemben. Az evangélium nem régimódi vagy új, hanem örök. A példázatban a külső keretet a tömlő jelenti, a belsőt a bor. Éppen ezért a bor sokkal hangsúlyosabb kell hogy legyen, mint a tömlő. A tartalom sokkal fontosabb, mint a forma; ha ez felborul, vagy ha csak a struktúrákra, a hagyományokra koncentrálnunk, akkor nem jó úton járunk. Bár Lukács a foltról szóló példázatot úgy mutatja be, hogy vigyázni kell az új ruhára is és a régire is, mert mindkettő értékes. Az új ruhára azért vigyázunk, mert még új, a régit pedig meg szeretnénk óvni.

Az igazán lényeges belül van. Az az igazán fontos, amit a tömlő rejt, ami benned van, ami kitölti az életedet. Krisztus jelenléte határozza meg mindazt, ami látható és láthatatlan. Az ő jelenlétével nem összeegyeztethető az ó, a régi, mert ő az új teremtettség, az új szövetség. Tudatosítanunk kell, hogy nem csupán a formák tesznek újjá bennünket, nem azok oldják meg az egyházunk nagy kérdéseit, hanem a belső tartalom, a bor, az a bor, amely forr és folyamatosan alakul, változik, táguul. Vajon a tömlőink, a külső kereteink mennyire merevek? Engedik-e az érlelődő bornak a táguulást, a mozgást? Nem elég elhagyni a régi szokásokat, mert akkor majd jön-

⁴ SPINETOLI 2001, lásd <http://mek.oszk.hu/00100/00179/html/160-todf.htm#Heading6>.

nek új szokások; azért hagyjuk el, mert a Krisztus követésével egy új szakasz indult el az életünkben. A fő kérdés mindig az, hogy násznép vagy gyásznép vagyunk-e. Ők, ti és mi. János tanítványai, a farizeusok és Jézus tanítványai. A kegyesek és a liberálisok. Miért van ilyen sok különböző mozgalom? Lám-lám, János tanítványai kegyesebbek, mint maga Jézus, mert ők böjtölnek, mert ők nem lógnak ki a sorból, egyszerre menetelnek velünk! De most összefognak János tanítványai és a farizeusok. Pedig János már börtönben van. Összefognak, mert találtak egy közös ellenséget, akit lehet támadni, aki eltereli a figyelmet az aktuális problémákról. A zsidóság messiásváró nép volt. Úgy tartották, hogy akkor jön el a messiás, ha mindenki betartja a törvényt és böjtöl. Az nem lehet, hogy pont a messiás ne böjtöljön!

Igehirdetési vázlat – Gondolatok, lépések

Gyásznép vagy násznép?

Mi az, ami átjárja énekeinket, istentiszteleteinket, közösségeinket? Sok esetben a násznépet is ugyanazok az emberek alkotják, mint a gyásznépet. Ugyanúgy esznek és isznak egy halotti toron is, mint egy esküvőn. Ugyanúgy valaki miatt jönnek össze, ugyanúgy közös bennük a reménység is. De míg a gyásznép a múltba révedve emlékezik, addig a násznép a jövőbe tekint. A gyásznépet és a násznépet az különbözteti meg egymástól, hogy a nász néppel ott van Jézus.

Szimfónia, összhangzás

Jézus nem a tradicionális, a megszokott és az új közötti feszültségről beszél a példázatban. Nem is arról, hogy minden régít ki kell dobni, és csak az új, a meglepő, a váratlan a fontos és az értékes. Hanem arról beszél, hogy a tömlő és a bor együtt alkot egy egészet, csak együttesen érik el küldetésüket. Szüksége van a bornak tömlőre, hogy ne folyjon szét, nekünk pedig szükségünk van keretekre, amelyek nem engedik, hogy a lényeg megsemmisüljön. Az új és a keret itt nem más, mint maga Jézus. Ő az, aki egyben tart, aki megtölti tartalommal a gyülekezeti alkalmainkat és az életünket. Az összehatás akkor valósul meg, ha a tartalom és a forma egyseget alkot.

A tartalom fontosabb, mint a forma

A tartalom mindig a Jézus Krisztusról szóló evangélium. Ha csak a keretekről szólnak a vitáink, az tévút. De ha a tartalom és a forma nem illik egymáshoz, akkor kölcsönösen tönkreteszik egymást. Az idők változásával a formák változhatnak, de a lényeg nem, ám ez feszültséget okozhat a közösségekben.

Az újbor óborrá változik

A változás, a forrás, az alakulás nem rossz dolog, hanem az életünk velejárója. Az újbor, amely még kiforratlan és állandó

mozgásban van, egy idő múlva óborrá lesz. De ehhez idő és tér kell. Nem szeretjük a változást, az egyházban pedig duplán nem szeretjük. Mert a változás kockázatos, bizonytalan, gyász-folyamatot indukál, békétlenséget szül, és még pénzbe is kerül.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

1Jn 5,4–10; Ézs 40, 25–31

Énekek

EÉ 214; 364; 380; 388; 493

Imádság

Újszülöttnek érzem magam, Istenem.

Érzem az életet, ami felébred bennem,

s ez bátorságot ad, ami elviszi a félelmet és kétségeket.

A te reményed éltet, amit te adsz, Istenem,

az ígéretedből, amit nekem tartogatsz

és az örömödből, amit adsz nekem

a te fiad, Jézus Krisztus által.

Imádkozzunk!

Uram,

aki az ajtó vagy,

akin keresztül belépünk a szabadságba.

Uram, a templom ajtaja nyitva áll,

és kimegyek.

A világ rám vár.

Nem tudom, mi jön ma,

de mindenre szabad akarok lenni.

Ezért kérlek téled: adj erőt az életemhez!

Uram, a templom ajtaja nyitva áll,

és kimegyek.

Krisztus feltámadt az életben.

Felismerem a hegeket.

Megérinthetem, és úgy érzem, hogy ott van,

hogy ő tart meg és vigasztal.

Ezért kérlek téged,

nyisd ki az érzéseimet,

hogy megértsem, hol jelenik meg Krisztus.

Illusztráció

Zákeus Média Centrum: Klaus Douglass bibliatanulmánya.
<https://youtu.be/Zo4tUNYz9ps> (34:10-től).

Hivatkozott művek

HAFENSCHER Károly 1999. *A keresztyén istentisztelet*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest.

REUSS András 2009. Reggeli áhítat. *Evangelikus Portál*, 2009. március 16. <http://archiv.evangelikus.hu/lelki-taplalek/igehirdetesek/reuss-andras-2013-reggeli-ahitat-2013-2009.-03.-16/>.

SPINETOLI, Ortensio da 2001. *Lukács. A szegények evangéliuma*. Agapé, Szeged.

■ CZÖNDÖR ISTVÁN

Húsvét ünnepe után 2. vasárnap (Misericordia Domini)

►► Jer 5,15–17

Igehirdetési előkészítő

A jó Pásztor és a nyája

A vasárnap jellege

Ugyan, mint tudjuk, minden vasárnap „kis húsvét”, és minden keresztény istentisztelet olyan ünnep, amelyen a feltámadott, élő és győztes Úr lép közel hozzánk, hogy igéje és szentsége által szolgáljon nekünk (vö. Mt 20,28; Mk 10,45), de mindez sokkal megérthetőbb, elérhetőbb és átélhetőbb az egyházi évnek ebben az időszakában. A húsvét ünnepe utáni második vasárnap latin elnevezése (Misericordia Domini) az *Úr kegyelmére (szeretetére) mutat, amely betölti a földet* (Zsolt 33,5). Az Introitust tovább olvasva láthatjuk, hogy a zsoltáros még Isten igéjének és Lelkének teremtményére is hivatkozik. Ha ezek mellé tesszük az ünnep ógyházi evangéliumát (Jn 10,11–16), akkor méltán nevezhetjük a jó Pásztort vasárnapjának. „Hiszen alig lehetne jobban, szemléletesebben és mélyebb értelemmel kifejezni mindazt, amit az egyház húsvét üdvényében kapott, mint ezzel az evangéliummal, amelyben szeretetének teljességével öleli körül nyáját Krisztus Urunk, akinek tulajdon igéje – én vagyok a jó pásztor, a jó pásztor életét adja a juhokért – ma a golgotai áldozat és a húsvéti diadal tényében, valamint állandó kegyelmi jelenlétében mutatja meg hozzánk való irgalmát.” (JÁNOSSY 2008, 35. o.)

Amit a textusról tudni kell

„Hazavárlak!”

Bár a kijelölt textus Jeremiás próféta könyvének 3. fejezetéből csupán a 15–17. verseket érinti, és valóban kézenfekvő volna ezen a vasárnapon az „*adok majd nektek szívem szerint való pásztorokat*” felütéssel kezdeni a prédikációt, alapigénk igazi mélységei mégis akkor tárulnak fel előttünk, ha a textushoz – formailag és tartalmilag – szorosan

kapcsolódó 14. és 18. verseket is figyelembe vesszük: azokat a szószékről felolvassuk, üzenetüket pedig megszólaltatjuk. Nemcsak a magyar fordítású Biblia tagolása, hanem az eredeti héber szöveg is ezt követelné. „*Térjete meg, elpártolt fiaim!*” (14. vers) – hangzik az Úr igéje. A hívás eredeti, jeremiási értelme mindkét országrész száműzöttjeire vonatkozik. Az itt szereplő ige Isten akarata szerinti fordulatra utal, és kettős értelmű: egyfelől hazatérést, másfelől viszont megtérést jelent. E kettő legtöbbször kéz a kézben jár a prófétai beszédekben, hiszen az otthonát kényszerűségből elhagyó nép lelki hontalansága még veszedelmesebb. *A száműzetés nemcsak testi, fizikai, hanem lelki valóság és válság egyaránt.* (A hazatérés és megtérés lehetősége és kettőssége az újszövetségi bizonyosságtételben is tetten érhető, például a tékozló fiúról szóló példabeszédben...)

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

A hívás alapja nem lehet más, mint hogy Isten az egyedüli és kizárólagos Úr! Nincs más Isten rajta kívül. Ő cselekszik. Végtelen kegyelme miatt nem veti el hűtlen népét örökre, hanem szüntelenül hívja őket az önmagával és egymással való kibékülésre egyaránt. „*Csak ismérd el bűnödöt, hogy hűtlenül elhagytad Istened, az Urat*” – hangzik a 13. versben. Luther is a *szüntelen bűnbánatra* való felhívással kezdi kilencvenöt tételét. Isten irgalmas cselekedetét ugyanis csak az értheti meg, aki tisztában van bűnös, elveszett voltával. Ezért bár az evangélium mindenkit hív, mégsem talál meg és talál el mindenkit. A farizeus és a vámszedő példázatában Jézus ezt jól szemlélteti (vö. Lk 18,9–14). A történet tanúsága szerint két imádság hangzik el, és ezekhez kétféle vallásos cselekvés, pontosabban liturgikus magatartásforma kapcsolódik: az egyik (a farizeusé) *hamis öntudatból, a másik (a vámszedőé) helyes bűntudatból* származik. Míg előbbi önigazolást vár Isten házában, addig utóbbi legfeljebb megigazulást remél. Magunknak sem árt újra és újra feltenni a kérdést: vajon a saját igazunkat keressük az istentiszteleten, vagy inkább Isten kegyelmében és igazságában szeretnénk részesülni, amely Jézus Krisztus által jelent meg (vö. Jn 1,17), és amely húsvét óta egészen csodásan tündököl?

Igehirdetési vázlat

„Új szövetséget kötök veled!”

Az eredetileg kijelölt perikópa első részében Isten nem az emberek szíve, hanem saját szíve szerinti pásztorokat ígér népének. Micsoda különbség! Az Isten szíve szerinti pásztorok ismérve, hogy hozzáértéssel és okosan legeltetik a nyáját. Ha az eredeti héber kifejezések értelmére koncentrálnunk, akkor meglátjuk, hogy ez a hozzáértés és okosság nem emberi tehetség, kvalitás vagy elsajátított tudás, ha-

nem Isten szerinti bölcsesség. „A bölcsesség kezdete az Úrnak félelme, és a Szentnek a megismerése ad értelmet.” (Péld 9,10) Enélkül ugyanis szétszéled és elfogy a nyáj. Hogyan is várhatnánk Urunk áldását, gondviselő és megtartó irgalmát, ha akarataira nem figyelünk, szándékával és ígéjével nem törődünk?

Az Isten szíve szerinti sajnos nem mindig tetszik az embereknek. Tekintsünk Jézus Urunkra, akinek élete, szolgálata bizonyosan Istentől való volt. Az ünnep evangéliuma szerint is ő az egyedüli jó Pásztor. Olyan, aki nem bérres. Olyan, aki nem a kerítésen át tör be az akolba, hanem az ajtón érkezik. Sőt ő maga az ajtó. Olyan, aki nem fut el, ha jön a farkas, hanem életét adja a juhokért. Olyan, aki azzal az elrejtett bölcsességgel pásztoralja népét, amelyről Pál így vall: „...szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg nem sejtett.” (1Kor 2,9) Ám ennek ellenére nemcsak ellenségei, hanem még a hozzá legközelebb állók sem mindig értették szolgálatának lényegét. „Isten ment-sen, Uram, ez nem történhet meg veled!” – tiltakozott Péter a kereszthalálát előrevetítő Jézus szavai ellen. „Távozz tőlem, Sátán, mert nem Isten, hanem emberek szerint gondolkodsz!” – hangzott a Mester kijózanító válasza (vö. Mt 16,21–23). Az Isten szíve szerinti látszólag nem mindig ékes és szép, valójában mégis áldásos és üdvösséges. A keresztnem a szemet, hanem a szívet gyönyörködteti. (Gondoljunk a Luther-rózsára!) „Bár nem tetszik a testednek, üdvösséges a lelkednek” – hangzik korálunkban (EÉ 456,2). Mert a keresztnév evangéliuma, amelyet némelyek kudarcnak tartottak, mások meg boldogságról és botránnyról beszéltek, számunkra, akik az üdvösség reménységét hordozzuk a szívünkben, Istennek ereje és bölcsessége. Jézus által ajándékozott meg minket a mindenható és irgalmas Úr új és örök szövetségével.

Jeremiás arról is profétál, hogy nem beszélnek többé a szövetség ládájáról (16. vers). Ebből az igeversből több kutató is arra a következtetésre jutott, hogy a prófécia Jeruzsálem pusztulása után hangzott el, amikor – a feltételezések szerint – a szövetség ládája is megsemmisült. Nemcsak arról van szó azonban ebben az igében (amit sokan kiemelnek), hogy az elkövetkező korban egészen más, közvetlenebb kapcsolata lesz Istennek az ő népével, hanem arról is, hogy a jó Pásztor nem a törvény eszközával működik. Pál erről így tanúskodik: „...a törvény nevelőnk volt Krisztusig.” (Gal 3,24) Isten őbenne kötött velünk új és örök szövetséget, amelyet már nem két kötábla, hanem a golgotai keresztnév fémjelez, és amely nem egy választott népnek szól csupán, hanem az egész világnak. A törvényből a bűn felismerése adódik, hogy Istenhez kiáltunk segítségért, az evangélium viszont egészen közel hozza őt. A törvény megmutatja, kik vagyunk valójában, az evangélium viszont rávilágít arra, hogy Isten mit tett értünk. Olyan páratlanul csodás e szövetség, hogy a benne bízók másra nem is emlékeznek, nem is gondolnak, és másról nem is akarnak

tudni (vö. 1Kor 2,2). Ezért énekeljük: „Jézus, édes emlékezet...” (EÉ 360)

„Összegyűjtelek!”

Jeremiás az Úr trónjának nevezi Jeruzsálemet (17. vers). Kérdés, hogy melyiket? Ahogyan Urunk halála óta a templom már nem az, ami a szent hegyen állt, úgy Jeruzsálem sem az a bizonyos hegyen épült város (vö. Ézs 2,2kk). Az új Jeruzsálem és a templom képe ott körvonalaódik, ahol az emberek elismerik gonoszságukat, és teljes szívvel könyörögnek Isten irgalmáért (vö. Jer 14,20–21). Áll Isten dicső trónusa, és megszégyenül mindenki, aki elhagyja (Jer 17,12–13). Isten a romokon teremt újjá mindent. Jeremiás küldetésekor így szólt az Úr ígéje: „...gyomlálj és irts, pusztíts és rombolj, építs és plántálj!” (Jer 1,10) Össze kell törnie az önmagunkra tekintő elbizakodottságunknak, hogy azután valami új, valami más és szebb épüljön. Ezt a „mást” Urunk munkálja bennünk és közöttünk. Sem a rombolást, sem pedig az építést, sem a száműzetést, sem pedig a hazahozatalt, sem a szétszórást, sem pedig az összegyűjtést nem mi végezzük, hanem egyedül Isten ígéje. A romokon – a próféta jövődölése szerint – találkozhatunk az irgalmas Istennel. Általa pedig még azok is megbékélnek, akik korábban civakodtak egymással. „Együtt térnek meg hazájukba” – mondja Jeremiás. Ez a prófécia is Jézus váltságára mutat, aki azt mondta, hogy eljön az az idő, amikor sem itt, sem ott, hanem Lélekben és igazságban imádják az ővét az Urat (Jn 4,24).

Ézs 2,3 szerint „a Sionról jön a tanítás, és az Úr ígéje Jeruzsálemből...” Ahogyan Jn 4-ben a samáriai asszony is helyesen mondja föl az ismert leckét: „...az üdvösség a zsidók közül támad, azaz Jeruzsálemből.” Viszont Jézus hozzászól, hogy az Istent igazán imádóknak nem feltétlenül a templom a „gyakorlóterük”, hanem a Lélek és az igazság. Nem az egyik vagy a másik hegyre emelt templom, hanem a közöttünk álló: Krisztus testének temploma. Az egyik legsebbe kép jó Pásztor vasárnapjára, ami Jn 4,30-ban olvasható: a városiak kimentek hozzá. Jézust is a városon kívül feszítették meg. Ezen a vasárnapon a misszió képe és szükségessége is megjelenik az igékben. A szenttel való találkozáshoz ki kell mozdulni a komfortzónából, a megszokottból, néha még a városból is. El kell indulni! Mindez nem a szent város ellenében hangzik, hisz maga Jézus is bevonult oda. Ugyanakkor Jeremiás próféciját helyesen értelmezni csak úgy lehet, ha Jeruzsálemet nem egy földrajzi helynek tekintjük, még ha a zsidók szakrális központja is. A Mester pálcája másként vezényli gyülekezetét: Lélekben és igazságban. A samáriai asszony története pedig azt is megmutatja, hogyan. Ő a jó Pásztor egyik „terelő pulija”, aki jól példázza, hogy az Isten szíve szerinti pásztor hogyan küldi ki meghívóit egy pogány városba, és hogyan gyűjti össze mindazokat, akik hittek őbenne.

Jézus egykor így szólt: „Én pedig, ha felemeltetem a

földről, magamhoz vonzok mindenekeket.” (Jn 12,32) Senki nem mehet az Atyához, csakis őáltala. Jeremiás szavai is az irgalmas Istenről tanúskodnak, aki nemcsak hazavár, de haza is vezet minket, elpártolt fiait, aki új szövetséget köt velünk, és aki a szétszóródott nyáját összegyűjti. Ez az evangélium ránk bízott, és a húsvét utáni második vasárnapon is meg kell szólaltatnunk.

További javaslatok az istentisztelethez

A böjti időben sok gyülekezetben megnövekszik az úrvacsorai alkalmak száma. Fontos a ránk bízottakat úgy pásztorolni, hogy megértsék, milyen nagy kincs az oltáriszentség. Ennek érdekében *Evangélikus énekeskönyvünk* már idézett énekei mellett vagy helyett a 334-es számút is szabad használni, amelynek 4. verse így kezdődik: „Lelkemet szent eledellel / Élteted asztalodnál, / Mert testeddel és véreddel / Nagy vigasztalást adtál.” A kegyelmi eszközök (ige és szentség) állandó használatára, amely jelenvalóvá teszi Urunk végtelen szeretetét, újra és újra figyelmeztetnünk kell magunkat és a gyülekezetet. A textus mellett ezúttal is érdemes mind a két lekiót felolvasni. A vasárnap három igéjének üzenete szép harmóniában van egymással.

Illusztráció

J. S. Bach három kantátát komponált a húsvét utáni második vasárnapra. Az elsőt 1724-ben, első lipcsei évében *Halld, Izrael pásztor*a címen. Ebben olyan igék szólnak meg, amelyek *Isten megújuló irgalmáról* (JerSir 3,22–23) és örök hűségéről (1Kor 10,13) tanúskodnak.

A másikat rá egy évre írta. Ennek három érdekessége is van. Az első: Jn 10-et, a vasárnap evangéliumát zenésítette meg. A másik, hogy ez a műve 1725. április 15-ére készült. Idén nálunk is erre a napra esik a húsvét utáni második vasárnap! A harmadik a leglényegesebb: a zárókorál előtti ária szövege a Golgotára mutat: „Lásd, amit nagy szeretete cselekszik...”

A harmadik kantátának pedig a 23. zsoltár a szövege: „Az Úr az én pásztorom...”

Legalább ennyire érdekes zenetörténeti adalék G. F. Händel *Messiása*, aki egy külön tételben (a 17. tételben) jeleníti meg az igazi pásztort. Két ige hangzik fel benne: Ézs 40,11 (a juhokat öleiben tartó pásztorról) és Mt 11,28–29 (az istenkeresésben elfáradtakat hívogató Jézusról). Mindkettő jó illusztráció a vasárnapi igehirdetéshez.

Hivatkozott mű

JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

■ WELTLER GÁBOR

Húsvét ünnepe után 3. vasárnap (Jubilate)

► Ézs 44,21–26a

Igehirdetési előkészítő

Gondold meg mindezeket, és ujjongj!

A vasárnap jellege

A húsvét utáni vasárnapok témaköre az élő Krisztus gyülekezete, Jubilate vasárnapjáé pedig az ujjongó gyülekezet. A vasárnap evangéliumában, Jn 16,16–23-ban Jézus a rá váró megpróbáltatásokról beszél a tanítványoknak, s arról, hogy még el is tűnik majd a szemük elől, de ígéri, hogy a szomorúságuk egy kis idő múlva, amikor ismét meglátja őket, olyan öröme válik, amelyet senki sem vehet el tőlük. „Jubilate vasárnapja is húsvét felől kap fényt. Jól beleillik a húsvét utáni vasárnapok sorába. Ez a vasárnap különösképpen szívünkre helyezi az örvendező keresztyén életet. Kierkegard mondta: »Ha jól fogjuk fel keresztyén életünket, úgy nincs más feladatunk, mint az örvendező élet...«” (ZOLTAI 1962, 185. o.)

A textusról

Tipikusan deuteró-ézsaiási szakasszal van dolgunk, a vigasztalás hangja szólal meg benne. A 21. verstől a fejezet elején található üdvígéret folytatódik. Az Úr Jákób és Izrael néven szólítja és kétszer is szolgáljának nevezi a népét. Emlékeztet rá, hogy ő teremtette és a fogság ellenére sem felejtette el őket, eltörli hűtlenségüket, bűneiket. Deuteró-Ézsaiásnál a teremtés és a megváltás párhuzamban áll egymással. Izrael megváltója nem más, mint a világmindenség Teremtője. Ez nemcsak azt jelenti, hogy az az Úr váltotta meg Izraelt, aki az egész világot életre hívta, hanem azt is, hogy Isten megváltó munkája nemcsak Izraelre, hanem az egész emberiségre kiterjed (1Móz 12,1kk). Az Úr ugyanakkor feleletre, viszonzásra is vár: jogos igénye, hogy a bocsánatot nyert nép térjen vissza hozzá! A prófécia tehát azoknak szól, akik Istentől elszakadóban vannak, és már-már elfelejtik, hogy Isten segített rajtuk. Visszatérésre és emlékezésre szólítja fel őket. A 23. vers szerint pedig azt is elvárja, hogy a megváltott nép örömeiben az egész kozmosz: az ég, a föld mélye, a hegyek, az erdők is vegyenek részt. Azaz Isten dicsőségét az egész világ ismerje el.

A 24. verstől kezdődően az Úr saját magáról mond himnusz (ún. participiumos himnuszforma). Az Úr a világmindenség egyedüli alkotójának mondja magát. Kijelentésében érződik a polémia az ókori keleti mitológiákkal: Semmivé teszi a babilóniai varázslók üdvjövendöléseit. Ez Babilónia bukásával valóban meg is történt. A 25. versben

írottakhoz hasonlóan érvel később Pál apostol is 1Kor 1,18–25-ben. 26a pedig arra utal, hogy nem beszélhetett volna ilyen meggyőződéssel Deutero-Ézsaiás, ha nem lett volna mögötte a fogság előtti próféták ítélethirdetésének beteljesülése. Amit Izrael átélt, az bizonyítéka annak, hogy az Úr szava beteljesedik, így biztosra vehető, hogy a nagy szabadtás ígérete is beteljesül.

Az igehirdetés felé

Alapigazságnak számít, hogy az öröm akkor igazi, ha őszinte, ha szívből jövő. Ehhez azonban szükség van arra, hogy megfelelő alapja, oka legyen az örömnnek. Keresztények számára az evangélium önmagában is ok az örömrre, sőt Pál apostol szerint még a mindenkori örömrre is: „*Örüljete az Úrban mindenkor! Ismét mondom: örüljete.*” (Fil 4,4) A gondok, bajok, kísértések azonban gyakran eltakarják előlünk a jó hírt, sőt gyakran magát az Urat is elveszítjük szemünk elől. Így újra meg újra szükségünk van a biztatásra (ezért hangzanak így az apostol szavai), és szükségünk van olyan alkalmaakra, amikor kifejezetten az örömrre való felhívás hangzik. Nem véletlen, hogy két ilyen vasárnapunk is van. Az egyik Laetare, azaz böjt 4. vasárnapja. S hol lenne a másiknak a helye, ha nem a húsvét utáni vasárnapok között? Így aztán a kettő mintegy körbeöleli a húsvéti eseményt, az öröm legfőbb okát. Az pedig, hogy idén prófétai szó által kapunk biztatást, azt jelzi, hogy Isten mindenkori népe számára már az ígéret, már a megváltás terve, kilátásba helyezése is okot ad az örömrre, hát még a beteljesedése: Krisztusnak ártatlan halálából való valószínű feltámadása. „A kijelölt alapige leghangsúlyosabb verse a 23. Ez azt jelenti, hogy vagy ebből kell kiindulnia, vagy ide kell elérkeznie a prédikációnak. Ebben az összefüggésben a perikópa többi része ennek a versnek az indoklása lesz.” (MUNTAG 1972, 181. o.)

Igehirdetési vázlat

Gondold meg ezeket!

Amikor gyermekeink, unokáink, esetleg tanítványaink vagy életünk párja követelőznek és elégedetlenkednek, amikor nem igazán értik és főleg nem eléggé értékelik szülői, nagyszülői, nevelői, házastársi ambícióinkat, tetteinket, olyankor szeretnénk rávenni őket, hogy gondolják végig eddigi életüket, velünk kapcsolatos dolgaikat, s döbbenjenek rá, hogy mi mindent tettünk és vállaltunk értük. Világra hoztuk és felneveltük őket, életre szólóan összekötöttük velük sorsunkat, gyakran hoztunk értük áldozatot, saját igényeinkből adtunk lejjebb annak érdekében, hogy számukra előteremtjük a szükséges vagy nem is feltétlenül szükséges, de általuk hön áhított dolgokat. S azt is szeretnénk, ha néha egy kicsit magukba szállnának, és

végiggondolnák, hogy mennyire szolgáltak rá, mennyire érdemelték meg mindazt, amit tőlünk kaptak. Jogos igényünknek véljük ezt a velük szembeni elvárást. A próféta szavaival ma maga Isten fordul személyesen felénk ugyanezzel az ígérrrel. Gondold meg és vedd számba, ember, mit tettem érted! Életre hívtalak téged, az anyád méhében formáltalak téged, egyszeri, megismételhetetlen teremtményem vagy ezen a földön. A keresztség által a tenyerembe vételek téged, nem feledkezem meg rólad! (Ézs 49,15–16) Eltöröltem hűtlenségeidet, amikor kisebb-nagyobb bálványaidhoz fordultál helyettem. Sötét felhőnyire dagadt bűneidet megbocsájtottam, báránnyal fehérítettem. Mindezt Fiam vérével tettem. Megváltottalak! Ősi ígéretem, tervem, célom teljesült be rajtad! Nem horoszkópok csalfa jóvendölése vagy jó sok pénzre vett ígéretei teljesedtek be rajtad, hanem az én megváltó kegyelmem és szeretetem.

Gondold meg ezeket, és térj hozzám!

Én már eléd mentem, feléd fordultam, fordulj te is hozzám, térj vissza hozzám! – szól megváltó Urad. Gyere hozzám bűneiddel! Ne szégyelld, titkold s tagadd a vétkeidet, hanem hozd hozzám, tedd le a kereszttövébe, hogy azokra megbocsájtást nyerj! S ha megkapod a feloldozást, akkor azt örömmel fogadd el! Ne gyűjtögetni, magaddal cipelni vagy megbosszulni akard a másoktól kapott sebeket, bánatásokat, hanem hozd ide azokat is, hogy meggyógyítsam őket! Ha pedig tanácsra, útmutatásra vágysz, vagy a jövőbeli sorsodat fürkészed, akkor a horoszkópok, jóslatok rendszeres bújása helyett vedd kezébe nap mint nap az Útmutatót és a Szentírást, és fogadd örömmel azokban található üzeneteimet, útmutatásaimat! Kulcsold kezeid imádságra, fordulj hozzám úgy, ahogyan azt Fiam neked is tanította! Atyádként fogadom és teljesítem kéréseidet. Örömmel veszem hálaadásodat és dicsőítéset. Higgy bennem, bízd rám magad! S én ígérem, hogy nem feledkezem meg rólad!

Ha valóban végiggondoltad, felfogtad mindezeket, hozzám tértél, elfogadtál mint Megváltódat, akkor pedig örülj!

Örülj a mindennapokban! Örülj, hogy csodálatosan szépnek és praktikusnak alkottam a világot, amelyben élsz! Az alkotásaimban való öröm pedig indítson mindannak megbecsülésére, védelmére, amit szeretetem jeléül adtam neked! Szeresd és becsüld meg azokat, akiket társakul, családtagokul, munkatársakul, barátokul adtam neked, hogy ne magányosan, hanem szeretetközösségekben élhesd életed! Ne a hibákat keresd bennük, ne elszámoltatni akard őket, ne azt vágd a fejükhöz, hogy te mit teszel értük, hanem értékeld azt, amit te kapsz tőlük. Örülj nekik és örülj velük! Örülj azoknak és azokkal, akik most veled együtt itt, ezekben a templompadokban ülnek! Örülj, hogy testvéreidnek nevezheted őket! Örülj, hogy együtt vehetsz részt velük a gyülekezeti alkalmakon s olyan szeretetakciókban, amelyek mások megsegítését szolgálják! Ők azok, akikkel

úgy szolgálhatsz és örülhetsz együtt, hogy tudod, a sírás idején is biztos számíthatsz rájuk.

Ujjongj afölött, hogy „azon a napon” (Jn 16,23), vagyis amikor Fiam dicsőségesen visszatér hozzátok, beteljesedik minden, amit ígértem neked. Új eget és új földet teremtek (Ézs 65,17), amely nem a régiek valamiféle generáljavított újabb kiadása lesz, hanem valóban új lesz, a bűntől tiszta. Annak, hogy újat teremtek, egyedüli indoka én magam vagyok, az én kegyelmem, emberszeretetem. Ez a te örömödnök a záloga. Annak a napnak az öröme pedig már most be kell hogy ragyogja minden napodat, világossá kell tegye minden utadat. Fel kell szabadítson minden szorongás, félelem, csüggedés alól a mindenkori öröme. Gondold meg ezeket, és örülj! Ismét mondom, örülj!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jn 16,16–23a; 1Pt2,11–20

Énekek

EÉ 364, 360, 46

Illusztráció

VERS

Damaszkuszi János (675–750): *Krisztus az örök öröm!*

Feltámadás napja!

Népek, világosodjatok! Örüljetek!

Hiszen Krisztus minket,

akik zengjük a győzelmi éneket,
a halálból életre

és a földről a mennybe vezetett!

Lássuk meg, hogyan ragyog fel
a feltámadás megközelíthetetlen
fényében Krisztus!

S míg zengjük a győzelmi éneket,
halljuk meg a biztatást:

Örüljetek!

Méltó, hogy ujjongjon a menny,
örvendezzen a föld,
üljön az egész világ ünnepet,
mert Krisztus feltámadt a halálból!
Krisztus, az örök öröm
életre kelt!

(Ford. Túrmezei Erzsébet)

Felhasznált irodalom

A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1969.

Jeromos bibliakommentár. 1. köt. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2002.

MUNTAG Andor 1972. Húsvét utáni 3. vasárnap (Ézs 44,[6–8]21–26a). *Lelkipásztor*, 47. évf. 3. sz. 181. o.

RÓZSA Huba 1995–1996. *Az Ószövetség keletkezése.* 1–2. köt. Szent István Társulat, Budapest.

ZOLTAI Gyula 1962. Húsvét utáni 3. vasárnap (1Thess 5,16–24). *Lelkipásztor*, 37. évf. 3. sz. 185. o.

■ LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA

Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate)

► Ézs 42,8–12

Igehirdetési előkészítő

Csak hálátelt szív kell hozzá

A vasárnap jellege

Marlo Morgan, a *Vidd hírért az igazaknak* című könyv írója azt mondja: „A hang nem beszédre való. Az ember szívével és gondolataival fejezi ki magát. Ha a beszédet fecsegésre használjuk, szétszórjuk magunkat apró-cseprő, felületes társalgásokban. A hang éneklésre, ünneplésre, gyógyításra szolgál, és csak arra méltó.”

Húsvét üzenetének hullámai elérnek bennünket közel egy hónap távlatából is. A hálaadás, az öröm az Isten értetetlen szeretetére történő belső lelki válasz. Krisztus feltámadása és az üdvösségben való mély bizalom okozza a belső örömet. Mint a szerelmes, aki dalra kél, mikor szerelmére gondol; ahogy a kórus összhangja önálló ünnepé formálja azt az időt, amikor megszólal.

Isten közelségében csend lesz! Isten közelségében megszólal a mennyei kar, és betölti átható hangjával a csendet. Amikor tudatosan Istenre figyelek, énekké válok, csatlakozom a mennyei kar énekéhez, és kihangosítom a földön megszólaló istentisztelethez. Isten közelségében az első megrettenéstől a dicsőítésig belső eseményekben gazdag út vezet. Például a betlehemi születéstörténet szereplőinek egyik csoportja, a pásztorok, akik először megrettentek, de „visszatértek, dicsőítve és magasztalva Istent mindazért, amit hallottak és láttak, úgy, ahogyan ő megüzente nekik”.

Húsvét megünneplésekor Krisztus feltámadásának ténye és örömezenete szólal meg, továbbá az én újjászületésem lehetősége jelenik meg. A világért és énértem szenvedett és meghalt, énértem is feltámadott Úr Jézus Isten

közvetlen és számontartó szeretetére mutat rá. Én az énekemben erre a szeretetre rezonálhatok.

Desmond Tutu, a dél-afrikai anglikán egyház püspöke, az apartheid-rendszer ellen kiálló Nobel-békedíjas emberi jogi aktivista egyik híres mondata: „Nem azért szeretnek minket, mert jók vagyunk, hanem azért vagyunk jók, mert szeretnek bennünket.” Cantate vasárnapján ennek az öröme és tudata szólal meg igazán.

Az introituszszóltár a 98. zsoltár első két verse: *Cantate Domino canticum novum, alleluja: quia mirabilia fecit Domino, alleluja...* „Énekeljete az Úrnak új éneket, mert csodadolgokat cselekedett, a népek előtt megjelentette az ő igazságát.”

Ez a zsoltár üzenete. Így húsvét után mi másra vonatkozhatna, mint a legnagyobb csodára: Krisztus feltámadására, a halál fölötti győzelemre?

A kijelölt lekciónak már pünkösdre utalnak. Az evangéliumból vett részlet a Jubilate vasárnapon olvasott szakasz előzménye (Jn 16,5–15), ahol Jézus a megígért Szentlélekről szól tanítványainak. Az epistolai ige (Jk 1,16–21) ebben az összefüggésben azt húzza alá, hogy „minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan felülről, a világosság Atyjától száll alá”.

Amit a textusról tudni kell

Vigasztalás és bátorítás szava

A Kr. e. 6. században vagyunk. A nép, Izrael népe, az északi országrész lakosságának nagy része a babiloni fogságban sínylődik. Ézsaiás pedig lelkipozíciói módon vigasztalja, bátorítja őket.

A könyv szerzőjének a nevét nem ismerjük, Deutero-Ézsaiásként emlegeti a bibliakritika. A próféta a babilóniai fogság végén, Kr. e. 550 és 538 között működött.

Elhívásának története a 40. részben olvasható. A próféta hangja és személye egyedül itt jelenik meg: „Én azt mondtam: Mit kiáltsak?”

A próféta konkrét alakja teljesen rejtve marad, ő az isteni üzenetet hirdeti, s személye e mögé kerül. Az üzenetet áthatja, hogy mennyei eseményekről szerez tudomást. Teljesen átjárja őt ez a tudás. A homloktérben nem más áll, mint hogy Isten megbocsátott népének. Ez a megbocsátás azonban láthatóvá válik. Erre már nem kell sokáig várni, hiszen új korszakot nyit meg Isten kegyelme, amely rövest következik és egyértelmű lesz.

Deutero-Ézsaiást az Ószövetség evangélistájának is szokták nevezni. Tartalmi szempontból könnyen érthető és követhető az üzenet: Isten megbocsátott. Megelégedte a méltó büntetés idejét.

Ne feledjük, az ószövetségi időkben vagyunk, így nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a kortörténeti tény, hogy az Úr „Felkentje” nem más, mint Kürosz, akit Isten felhasznál a szabadítására. Az ő dolga és küldetése lesz legyőzni Ba-

bilóniát. A nép pedig meglátja Isten dicsőségét, és új énekkel dicsőíti Istenét. Az üzenet túlmutat a választott nép során, hiszen a pogányok is meglátják majd Isten hatalmát.

Westermann tanulmányai kimutatták, hogy a babiloni fogságban is folytatódott a kultusz, de az istentiszteleteken a dicsőítés helyett inkább nemzeti panaszénekek hangzottak el. Így fejezte ki a nép azt a fájdalmat, amelyet a templom és az ország pusztulása miatt érzett. Reménytelenségükben és csüggedésükben voltaképpen azzal vádolták Istent, hogy nem törődik választott népével.

Deutero-Ézsaiás reménnyel teli, vigasztaló és gyógyító üzenetű himnuszokkal válaszolt. A teremő Istenről beszél, aki nemcsak egykor tudott csodákat tenni, hanem most is. Sőt „megváltja” népét.

Deutero-Ézsaiás egy bírósági tárgyalás közegét és hangulatát is élénk tárja. A per az igaz Isten és a bálványok között folyik. A fogságban levő nép számára úgy tűnhet, hogy a bálványok győzedelmeskednek. Valójában azonban Isten győz. És az történt, amit ő előre megmondott! Ezért a tehetetlen, élettelen bálványok nem, hanem csak a teremő Isten méltó az imádatra.

Deutero-Ézsaiás szavai a kételkedő és elcsüggedt nép vigasztalására és meggyőzésére szolgálnak. Olyan népnek prédikál, akiknek hite már meggyengült, megingott. A nép hite és öntudata éppen úgy romokban hevert, mint a maguk mögött hagyott Jeruzsálem. De Isten, csak azért, mert így tarja jónak, atyai módon gondoskodva, ingyen és kegyelemből elhatározta és végbeviszi a szabadulást.

Azonban ez a szabadító Isten elköteleződést, hitet kíván! A vigasztalás, sőt már a szabadulásról szóló öröme is hitet megújít.

Textusunk az úgynevezett Ebed Jahve- (Isten szolgálója) ének. Értelmezései sokféle dimenziót és olvasatot vetítenek élénk. Az egyik, individuális értelmezés szerint a „szolga” egyén. Azonban nem lehet rámutatni egyetlen olyan személyre sem Izrael történelmében, akire teljes mértékben ráillenek mindaz, amit az Ebed Jahve-énekek a szolgáról mondanak. A Messiás nem király, nem önálló uralkodó, hanem csak az Úr megbízottja.

Az etióp kincstárnok megtérése (ApCsel 8,26–40) olyan újszövetségi esemény, amely visszamutat Deutero-Ézsaiás Isten szolgájáról szóló ígéhirdetésére, amelyben megjelenik Isten szolgálója, Isten közvetlen megbízottja, Krisztus. Ő jött el, ő öltött testet, ő szabadít és vált meg bennünket, és halála, feltámadása által ad perspektívát, bűneinkre bocsánatot és örök életet.

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Elvezetve a teljes igazságra

Az ünnep evangéliumában arról olvasunk, hogy Jézus mennybemenetele előtt ígéretet adott tanítványainak, hogy

nem hagyja őket magukra. Elküldi az igazság Lelkét, akit a benne hívők kapnak. Így minden megtért és újjászülött Krisztus-hívő megkapta a Szentlélek személyével való közösség ajándékát, amely eljuttat majd az igazság megismerésére.

A levélbeli rész hangsúlyozza: a tévelygés nem tart meg bennünket azon az úton, amely a mennyből jött közénk, és mutatja is az utat Istenhez. A tévelygés egyik megjelenési formája a gyors ítékezés és a harag. Jakab apostol le is szögezi: „...az ember haragja nem szolgálja Isten igazságát.” Az isteni igazság követése ugyanis nem pusztán Isten akaratának meghallásában van, hanem annak cselekvésében is.

Mi az igazság? Ézsaiás próféta Istentől kapott látásmódjából kiindulva, miközben azt gondoljuk, hogy nincsen reménység és nincsen szabadulás, miközben nem látszik semmi abból, hogy Isten cselekszik, aközben Isten már régen felkészítette a Szabadítót.

Az igazság a „szabadítón”, az Úr felkentjén, Krisztuson keresztül érkezik közénk. Jézuson keresztül, kinek neve önmagában is üzenet: Szabadítót jelent. Aki önmagára mutatva mondja: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csak én általam.*” (Jn 14,6)

A vizsgálat azonban új formában érkezik közénk: Krisztus közvetlen küldötte, Isten Lelke, a megígért Szentlélek, a Vigasztaló hozza el a teljes igazságot, sőt magát a valóságot.

Igehirdetési vázlat

Út a szigetek felé

A „valóság ünnepe” énekekre fakaszt. Ezért énekelni kell, meg kell énekelni a szabadítást, nem pusztán magunknak kell énekelni az öröm miatt, hanem érthető, hallható énekkel üzenetet vinni, hogy kicsoda valójában, és mit tett értünk a mi Istenünk.

Itt kultikus, ünnepi örömről van szó, amikor a hívő és a gyülekezet Isten segítségéért és jótéteményeiért ad hálát, őt magasztalja. Olyan énekről van szó, amelyben az Isten miatti és az Isten előtti öröm csendül fel.

Ez a demonstratív erő most nemcsak abban mutatkozik meg, hogy a teremtett világ és annak részei énekeljenek és ujjongjanak, hanem a Szabadító érkezése és az ő győzelme legyen a hálaének középpontjában. Az élőkért, az emberért jött. Ezért most a megváltott, megszabadított ember szóljon örömeikkel a hegyekben, a szigetekben és a városokban élőknek, a Szabadítót dicsőítő emberi ének jusson el a távolban élő emberek fülébe is. És hangolja őket öröme, adjon vigasztalást, hogy ők is résztvevői legyenek az örvendezésnek.

Nagy ünnepre, hatalmas énekekre van szükség. Olyanra, ahol a hangorkánban felborulnak a mi saját bálványaink és a világ bálványai, amelyek előtt nem is olyan rég még

volt idő és lehetőség leborulni. Olyan ének kell, amelybe belerendülnek a falak, olyan, mint Jerikó ostrománál volt, amikor összedőltek az épített kőfalak. Azzal a világos különbséggel, hogy most nem ostromról van szó, sokkal inkább a fogvatartottak kiszabadításáról. Arról az örömről van szó, amely alapjaiban mozgatja meg a világot.

„Az ítélet az, hogy az e világ fejedelme megítéltetett.” Mi kell most, ha nem győzelemi ének? Isten küldötte ugyanis győzött, reménnyel teli új világot hozott, amely itt és most megvalósul. Isten országa közöttünk valósul meg, ezért jó, ha eljutok a másikhöz, a szigetre, és sikerül oda is elvinnem az énekem... A szigetekben is új világ kezdődik, a pogányok sem lesznek Isten nélküliek, sem istentelenek. Mert eljut a szabadítás híre a távolba is. Nagy szükség van azokra, akik az örömhírral végül elindulnak.

Az igazi, csendet is betöltő hiteles örömeihez vezető út vezet.

1. Látjuk magunk előtt a csalódottság drámáját, ahogy az emmausi tanítványok panaszkodva beszélnek az általuk még fel nem ismert Jézus előtt. „*Abban reménykedtünk, hogy ő fogja megváltani Izráelt!*” – mondták. Jézus tulajdonképpen az Ebed Jahvéról beszél nekik. És felteszi a kérdést: „*Hát nem ezt kellett-e elszenvednie a Krisztusnak, és így megdicsőülnie?*” És Mózesről meg valamennyi prófétáról kezdve elmagyarázta nekik mindazt, ami az Írá-sokban róla szólt. De ekkor sem fordult még meg a panasz szava. A keserűség fogságában gyötrődő tanítványok „rablánc” akkor tört össze, amikor felismerték a Mestert a kenyér megtöréséről. De akkor ők még nem tudtak énekelni. A riadtság és a döbbenet még nem hozta el a nyugodt bizonyosság mindent átjáró, dicsőítő énekét.

2. Jézus a negyven napban még tanítványaival volt. Jézus életének talán legrejtélyesebb időszaka az, amelyet a feltámadása és mennybemenetele között a földön eltöltött. Váratlan helyeken és közösségekben bukkant fel, időnként bejelentés nélkül, a zárt ajtókon keresztül vagy a Genezáreti-tó partján. Ellenségei előtt nem mutatkozott, viszont sokat volt tanítványaival.

3. Jézus mennybemenetelekor kiküldi a tizenkettőt. Ami előttük van, kihívás, mély lélegzet. Isten akaratára hangolódás. Belső hangolás, ismerve már az „új éneket”, amely Krisztusról szól. A karmester intése pedig: „*Vele-tek vagytok!*”

4. Pünkösöd a „lélekzetvétel” ideje, mert most már kezd kibontakozni: megindul a tizenkettő Isten Szentlelkével, Jézus parancsolatával, Isten megbocsátó és Szabadító szeretetének örömhírével.

5. Belső tüsszel és hittel az örömeiket elvinni a „szigetekre”.

Igaz, 2018 pünkösöd ünnepe előtt élünk, azonban pünkösöd után vagyunk. A cél nem más: elég tisztán és hangosan énekelve céljához juttatni annak üzenetét: „*Énekeljétek az Úrnak új éneket, mert csodadolgokat cselekedett...!*”

Illusztrációk

GONDOLATOK

(*dicséret a föld széléig*)

„Mindenki lehet nagy ember, mert bárki képes másokat szolgálni. A szolgálathoz nem kell egyetemi végzettség. Nem kell hozzá egyeztetni az alanyt az állítmánnyal. Csak hálatelt szív kell hozzá, szeretettől áthatott lélek.”

Martin Luther King (1929–1968) amerikai baptista lelkész, polgárjogi aktivista

(*szigetek*)

„Kitől származik az idézet: »Senki sem külön sziget«? John Donne? John Milton? John F. Kennedy? Jon Bon Jovi? Jon Bon Jovi! Túl könnyű. És, ha hozzátehetem, marhaság. Szerintem minden ember külön sziget. Ráadásul manapság menő szigetnek lenni. A szigetek korában élünk. Száz évvel ezelőtt például még egymásra voltunk utalva. Senkinek sem volt tévéje, CD-je, DVD-je vagy videója, saját presszó-kávéfőzője. Semmilyen klassz cuccuk se volt. De ma már... igazi paradicsomi szigetté tehetjük magunkat. A megfelelő kiegészítéssel és főleg hozzáállással... napsugaras és szenvédélyes lehet az ember. (...) Gyakorta gondolom, hogy talán én is ilyesforma sziget vagyok. Szívesen tartom magamat klassz hapsinak. Szerettem Ibizának képzelni magam!”

Idézet az *Egy fiúról* című filmből

Felhasznált irodalom

- KARASSZON Dezső 1998. Ézsaiás könyvének magyarázata. In: Bartha Tibor (szerk.): *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata*. 2. köt. Kálvin Kiadó, Budapest. 691–748. o.
- MARTENS, Elmer A. 1999. *Isten terve. Ószövetségi teológia*. Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest.
- RÓZSA Huba 1995–1996. *Az Ószövetség keletkezése*. 1–2. köt. Szent István Társulat, Budapest.

■ BENKÓCZI PÉTER

Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate)

► 4Móz 6,22–27

Igehirdetési előkészítő

Identitás

A vasárnap jellege

Rogate – Imádkozzatok! A vasárnap jellege az 5. századra nyúlik vissza. Ekkor vezették be a keresztyáró, illetve kérő napokat. Mennybemenetel előtti hétfő, kedd, szerda

testi-lelki javakért könyörgő, imádságos napok. Galliában Vienne környékét az 5. század közepén sok természeti csapás érte, ezért 469-ben Szent Mamertus püspök a mennybemenetel előtti három napra böjtöt, körmenetet és imádságokat rendelt a szorongattatások megszűnéséért. Ezeket a napokat ma is *rogationes*nek nevezik a katolikus egyházban.

Amit a textusról tudni kell

Mózes 4. könyve a népszámlás hosszas leírásával kezdődik, majd különféle törvények, főleg rituálék leírásával folytatódik. A könyvnek ez az első szakasza, ahol a kijelölt igénk is található, történetileg ott kezdődik, ahol az Exodus véget ér, a Sínai-hegy lábánál. Mindez egy nemzet születésének dokumentációja. Ez a nép mégsem a Sínai-hegy lábánál lecövekelő nép, hanem úton levő nép, amely Isten népeként indul a szent föld felé. A Sínai-hegy lába a felkészítés helyszíne. A könyvben mintegy százötvenszer olvashatjuk ezeket a szavakat: „Az Úr így szólt Mózeshez...” Ez a nép nem egy a sok közül, hanem Isten kiválasztott népe, különleges áldás birtokosa. Az Úr az, aki népét élteni, megerősíti, megvédi, kegyében részesíti és békével ajándékozza meg.

22–23. vers: Az ároni áldás a templomi liturgiában az áldozati cselekményt lezáró áldás volt. A jeruzsálemi szentélyben külön emelvényről hangzott el az esti és reggeli áldozat bemutatása után. Az áldás elmondását a Haftárak szerint kötelező külön szabályok írták, írják elő. Nagyon fontosnak tartották, hogy az áldást héber nyelven mondják, mert mindannak, ami a zsidó embert érinti, a szent nyelven kell elhangoznia, és harmóniában kell lennie a zsidó múlttal és zsidó mintaképpel.

Az áldást adó személye, kiléte is meghatározott volt. Az ároni áldást kizárólag kohaniták végezheték, végezhetik. Ők Áron leszármazottai. Zsidó temetőkből gyakori, hogy a kohaniták sírját áldásra emelt kéz jelzi.

Az áldó személy állapota és még az érzései is meghatározóak. Elengedhetetlen, hogy a pap józan legyen, mert az alkoholos lehelet mérgező. Lényeges, hogy a megáldandó tárgyat vagy embert az áldó pap ismerje és szeresse. Az áldás hogyanja is meghatározott. Az áldást állva és kiterjesztett kezekkel kell elmondani.

Az ároni áldás a katolikus liturgiában nem honosodott meg. Luther tudatosan használta.

Az ároni áldásban három áldó mondat kapcsolódik össze. Az elsőben három, a másodikban öt, a harmadikban hét szó van. A szöveg fokozatosan ível felfelé az anyagi áldás és védelem felől az isteni kegyet kérő fohászon át a csúcspontig, Isten legértékesebb adományához, a salomhoz, a békéhez érkezik.¹

¹ Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu/A/%C3%A1roni%20%C3%A1ld%C3%A1s.html>

24. vers: Az áldás egyes számban fogalmazódott meg, aminek Izrael egysége ad jelentőséget. A nép egysége mintegy előfeltétele az áldás megvalósulásának. Élet, egészség, jólét – a fizikai, anyagi lét letéteményese az Úr. Ő a védelem baj, szerencsétlenség és betegség ellen. Az „őrizzen meg téged” kettősségét jelzi, hogy Isten nemcsak megajándékoz anyagi javakkal, de a jólét következményétől, az anyagi javak rabságától is megóvjá népét.

25. vers: A világosság a boldogságnak, a tisztaságnak és a barátságnak a jelképe. Isten az arcát fordítja népe felé, ez azt jelenti, hogy az isteni szeretet és az üdvösség árad az emberre. Amikor az Úr nem akart a néppel továbbmenni annak hűtlensége miatt, akkor Mózes értelmetlennek éli meg a nép vándorlását és létét. Az Isten nélküli nép elveszti identitását. Isten enged Mózes kérésének, és megígéri, hogy az orcája együtt vonul a néppel a pusztai vándorlás során. Sőt Mózes kiállítja egy kösziklára, és megmutatja neki dicsőségét. Azonban az arcát nem láthatja meg: „Arcomat azonban nem láthatod – mondta –, mert nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon.” (2Móz 33,20) Zsolt 27,9-ben a zsoltáros azért imádkozik, hogy Isten ne rejtse el arcát az ember elől.

Könyörüljön rajtad. A Haftárak a szót 'kegyesnek' fordítja. „Isten adjon kegyet embertársaid szemében”, „légy szeretetre méltó” – fejezi ki Isten áldása.

26. vers: A salom nemcsak a bajtól való mentesség, hanem egészség, biztonság, nyugalom. A béke felszabadít a nyugtalanságból, a kielégítetlen kívánság szolgaságából. A béke elégedetté tesz.

Az áldásban viszont a nép nemcsak a lelki békét kapja meg, hanem a külső politikai békét is, amely nélkül nem maradhat fenn a nép és semmiféle társadalmi rend.

A perikópa megértése

Westermann szerint az áldás nem rendkívüli dolog, hanem természetes folyamat, Isten munkálkodása a hétköznapi napokban. Az áldás teszi lehetővé, hogy az ember egész életében élő kapcsolatban lehessen Istennel.² Fontos, hogy ne keverjük össze a szabadítás fogalmát az áldással. Míg a szabadítás egyszeri és kivételes esemény, addig az áldás egyetemes, állandó. A kultuszban különleges jelentőséggel bírt. A szent helyen és szent időben adott áldás nagy jelentőségű volt: az istentiszteleten kapott áldást Izrael népe a családi eseményekre, házra, munkára. Az áldásban így összekapcsolódott az ige és a cselekvés. Ez adott az áldó liturgiának szentségi jelleget.

Nem célszerű a salom fogalmát összemosni a szabadítás eseményével. A béke is, akár az áldás, állapotot fejez

ki, de nincs köze a szabadításhoz, megmentéshez. A megmentés (szótéria) fogalma nem keverhető össze a salus (üdvösség) fogalmával.

A salom nem jelenti azt, hogy nincs háború. A béke a közösség egészsége, épsége, egy olyan állapot, amely jelen van a közösségben. A békéhez szorosan hozzátartozik a jólét és az egészség. A 21. századi ember gyakran beszél lelki békéről, az Ószövetségben azonban nincs külön lelki béke. A salom mindig egy közösségre vonatkozik. Individualista világunk az egyén békéjére teszi a hangsúlyt; az ószövetségi gondolkodás népben, közösségben formálódik ki, és találja meg önmaga identitását. A közösség békéjének feltétele az Isten és ember közötti béke megvalósulása. Ha a nép, a közösség elszakad Istentől, akkor vége a békének. A béke csak a végidőkben valósul meg egyetemesen, és terjed ki az egész világra. Akkor áll helyre Isten és ember kapcsolatában is a teljes egység, harmónia.

Az áldáshoz hozzátartozik az embert folyamatosan el-kísérő bizonyosság, annak az öröme és hite, hogy Isten megőrzi és megtartja, tehát vele van a mindennapjaiban.

Az áldás látható jele a siker, a boldogság, a szerencse volt. (Talán túl messze vezetne, ha felvetnénk itt azt a kérdést, amelyet Jób könyve taglal. Jób életében és bizony a mi életünkben is ellentétben áll az istentiszteleten kapott áldás az életben megtapasztalt szenvedéssel.)

Luther exegézise szerint ez az áldás nincs messze az újszövetségi szentháromsági áldástól. Az Atya szeretetét fejezi ki az első mondat, Krisztus kegyelmét a második, a Szentlélek közösségét pedig Isten békességében látja megvalósulni.

Igehirdetési vázlat

Identitásom az imádságom

Sokat foglalkozunk magunkkal. Nemcsak serdülőként, hanem felnőttként is újból és újból keressük azt, hogy kik vagyunk, tanuljuk, hogy milyenek vagyunk, és hogyan reagálunk egy-egy szituációra. Az önmagára reflektáló ember korunk embere. A sok önismereti tanfolyam, csoport azt a képet kelti, hogy csak az boldogul jól az életben, aki önmagát megismeri, érti, és éppen ezért tudatosan cselekszik. Az önmagát magvalósító ember a mai társadalomban érték. A keresztlői beszélgetéseken a szülők és a keresztszülők elé teszek egy kb. harminc jó tulajdonságot tartalmazó lapot. Arra kérem őket, hogy válasszanak ki öt tulajdonságot, annak alapján, hogy milyennek szeretnék látni felnőttként gyermeküket, keresztyermeküket. Szinte mindig ugyanazokkal találkozom: legyen határozott, céltudatos, sikeres, önálló gondolkodású.

Az imádkozó ember hagyja, hogy ne ezzel az önképpel határozza meg magát. Mer szembeesülni sebzettségével, el-esettségével, tehetetlenségével. Az imádkozó ember meri

² <http://www.pphf.hu/images/hallgatok/biblikum/westermann.pdf>.

tudni, hogy függ valakitől. Létét, javát, egészségét, szerencsését Isten kezébe teszi le. Jelenlétét az ő jelenlétében éli. Legfontosabb kapcsolata az istenkapcsolat.

Identitásom a közösségem

Az imádkozó ember tudja, hogy nem boldogul egyedül. Erőssége, hogy tudja, nincs egyedül. Rá meri bízni magát az imádkozó közösségre, sőt maga is az imádkozó közösség tagja. Tudja, hogy a Miatyánk nemhiába többes számban hangzott, hangzik el, mert Isten közösségbe teremtette az embert, és a saját jóléte mások jólététől függ. Az imádkozó ember mer bízni abban, hogy Isten egymásra bízott bennünket, és azt akarja, hogy ebben a közösségben találjuk meg küldetésünket, egymásra utaltságunkat. Az imádkozó ember nem félelemmel közeledik a másik emberhez, hanem azzal a bizalommal, ahogyan Isten közeledett hozzá. Az imádkozó ember mer kérni, mer kapni és mer adni is.

Isten identitása

Az imádkozó embert nem a teljesítménykényszer hajtja az imádkozásban. Nem gondolja, hogy Isten azért fogadja el őt, mert imádkozik hozzá, hanem azért imádkozik, mert Isten lépett először hozzá. Ő teremtett vele kapcsolatot. Ő az, aki először megmutatta magát a vele találkozóval.

Ezt az Urat a népe, az ember iránti elkötelezett szerepére jellemzi. Ez az Úr barátságot és békességet köt az emberrel, és elmegy a végletekig. Áldása, szeretete és békéjének szent cselekedete, hogy az ember áldottá lesz az Átkozott által, aki a fán függ. Isten ebben a kereszten meghaló Úrban mutatja meg valóságos arcát a számunkra. Az emberért, az ember miatt meghaló Isten keresi a tőle eltávolodott embert, hogy a béke, a harmónia, a barátság, a jószág jellemezze ember és Isten kapcsolatát. Az istentisztelet végén elhangzó ároni áldás a Jézusban arcát felénk fordító Istennek a szava, ő adja áldását népére, a mindenkori összegyűlt közösségre. Az imádkozó ember szentségnek éli meg a hozzá lehajló szenvedő Isten szeretetét. Már nem a kimondott szavak, hanem a benne való lét határozza meg életét.

Alternatív vázlat: Növekedő én – a bennem növekedő Isten

1. *Formalitások kora*: Formalitások az áldásban – ki mikor hogyan? Törvények és szabályok az áldásadásban.

Formalitások az imádságban: mikor, mit, hogyan? – Kööttött szöveg, lehajtott fej, összetett kéz, Miatyánk, esti ima.

2. *Kérdések kora*: Miért vagyok? Ki vagyok, hol a helyem? Kéréseim, vágyaim. Kicsoda az Isten? Ki ez az Úr? Mit akar velem? Ellenség, barát, közömbös, áldó, szenvedő?

3. *Az együttélés, az intimitás kora*: Isten jelenléte az életben – áldás. Jelenlétem Istenben – imádság – kapcsolat.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jn 16, 23b–27; Jak 1,22–27

Énekek

EÉ 355, 387

Illusztráció

Az orvos fájdalmas oltást kíván adni egy négyéves kislánynak. Amikor a kislány rájön, hogy az orvos mire készül, aggodalmat árul el az arca, és a teste feszültséggel telik meg. Amint az orvos fölveszi az injekciós tűt, amely elég nagynak tűnik ahhoz, hogy egy elefántot is megöljön, a leányka odafordul édesapja felé, aki megfogja a kezét, és kislánya szemébe néz. A bizalom és nyugalom kifejezése tükröződik a kislány arcán. Tudja, hogy nincs egyedül, és megvigasztalódik. Nem az édesapa szava, hanem a jelenléte vigasztalja a próba idején.

Felhasznált irodalom

A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1969.

MAGASSY Sándor 1972. Húsvét után 5. vasárnap. *Lelkipásztor*, 48. évf. 3. sz. 187–189. o.

Magyarázatos Biblia. Philip Yancey és Tim Stafford jegyzeteivel. Harmat Kiadó, Budapest, 2017.

Mózes öt könyve és a Haftarák. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

■ HEINEMANN ILDIKÓ

Mennybemenetel ünnepe

► Dán 7,13–14

Igehirdetési előkészítő

E világnak törébe ne jussunk!

A vasárnap jellege

Mennybemenetel ünnepe a legmostohább sorsú nagy ünnepünk. Az egyház szükségesnek tartott egy napot kiemelni a „hétköznapiak” sorából, hogy az üdvtörténet egyik döntően fontos eseményét méltón ünnepelje. Ennek az ünnepnek a lényegéről nemcsak ezen a napon, hanem gyakran kell szólnunk, s akkor mégsem lesz „mostoha”.

Amit a textusról tudni kell

„Mikor azért látjátok majd, hogy az a pusztító utálatosság, amelyről Dániel próféta szólott...” (Mt 24,15) Jézus idézett kijelentése szerint Dániel könyve lapjain maga a próféta szól hozzánk.

Számos régészeti bizonyosság és logikai érv meggyőzően tanúskodik amellett, hogy Dániel könyve semmiképpen nem keletkezhetett a feltételezett késői időszakban, hanem az i. e. 6. századra kell tenni keletkezése idejét. Dániel fiatal volt, amikor számos honfitársával együtt fogságba vittek Babilóniába, a babilóniai király, Círusz uralkodásának harmadik évében térhetett haza: i. e. 532-ben.

I. e. 605 – i. e. 532 = 73 év. Ennyi időt töltött Dániel Babilóniában a babilóniai, majd a perzsa udvar királyi főtisztviselőjeként és Izrael Istenének prófétájaként. Megérte a hetvenéves babilóniai fogság végét, örülhetett az első fogolycsapatok hazaindulásának, de ő maga már nem tért vissza szülőföldre. Hatalmas idő, hosszú, küzdelmes élet és szolgálat. Ha 18 évesnek vesszük Dánielt fogságba vitelekor, és úgy számítjuk, hogy utolsó látomása évében meg is halt, akkor életkora 91 év volt. Így kb. i. e. 623-ban született. Profetikus álom Belsazar 1. évében (7. fejezet).

Círusz Babilónia feletti uralkodási éveit Dániel könyve és Ezsdrás könyve alapján nem Babilon bevételétől (i. e. 538) számítjuk, hanem a méd Dárius halálától. A méd Dárius Círusz társuralkodója volt egy rövid ideig, miután a médek és perzsák meghódították a Babilóniai Birodalmat.

Mikor foglalta írásba Dániel próféta az Istentől nyert kinyilatkoztatásokat? „Belsazárnak, a babiloni királynak első esztendejében álmot látott Dániel, fejének látásait az ő ágyában. Az álmot akkor följegyezte, a dolog velejét elmondta.” (Dán 7,1) „Te pedig, Dániel, zárd be e beszédeket, pecsételd be a könyvet a végső időig: tudakozzák majd sokan, és nagyobbá lesz a tudás... Te pedig menj el a vég felé, és majd nyugszol, és felkelsz a te sorsodra a napoknak végén.” (Dán 12,4,13)

A perikópa megértése

Dániel könyvének legfőbb ajánlója maga Jézus Krisztus. Jézus felhívása Dán 12,10 kijelentésére hivatkozik, amely szerint „a vég idején” – amikor a könyv addig bepecsételt jövődölései is megnyílnak (12,4) – „az értelmesek értik” majd e könyv próféciait. Az is megíratott az „értelmesekről”, hogy „fényleni fognak”, és „sokakat az igazságra vezetnek” (12,3). Talán egyetlen ószövetségi könyv sem váltott ki annyi vitát és félremagyarázást, mint Dániel könyve, amelyet az ószövetségi Jelenések könyvének is mondanak, és ami mindig is vonzotta a hamis próféták tömegeit.

Luther Márton így határozta meg, miért olyan értékes ez a könyv, miért annyira hasznos és reménységet adó a tanulmányozása minden keresztény számára: „Dániel próféciai nem egyedül azért íratnak, hogy e történetről és az elközelgő sanyarúságokról tudomást szerezzünk, és kíváncsiságunkat új hírekkel elégítsük meg, hanem hogy a jámborok megvigasztaltassanak, szívük felviduljon, hittel és reménységgel erősítsenek meg állhatatosságukban: mert itt szemükkel és fülükkel is meggyőződhetnek arról, hogy nyomorúságuknak egyszer vége szakad, megszabadulnak a bűnöktől, a haláltól, az ördögtől, és minden gonoszságtól... Láthatjuk, hogy Dániel látomásait és álmait minden rettenetük ellenére víg szívvel fejezi be, Krisztus és országa eljövetelel ígérve (...). Aki tehát haszonnal akarja fogatni (...), [annak] szíve Üdvözítőnk, Jézus Krisztus bizonyosan megígért eljövetelel vigasztalódjék.”

Exegetikai összefüggések

13. vers: Az ég felhőiben: vö. Mt 26,64 (16,27). Az Emberfia = ember. Az a valaki, aki olyan volt, mint az emberfia: a választott nép a Messiással eszményi egységbe olvasztva (27. vers) – szellemi értelemben a Messiás és az ő országa (az Egyház). Az Ő (= az öreg) színe elé vitték: a próféta a Messiásnak és országának dicsőséges felmagasztaltatásáról beszél. A szent szerző előtt a prófétai távlatban összefolyik a Messiás kettős eljövele, valamint összefolynak a messiási ország földi életének különböző korszakai is a világ végéig. (Az „emberfia” kifejezés az újszövetségi Szentírásban, főleg Máté evangéliumában és a Jelenések könyvében a Messiás szokásos megnevezése lett.)

14. vers: A jövődölés kizárólag az Isten lelki országában, az újszövetségi egyházban teljesedett be, melyet Jézus Krisztus minden nemzet számára alapított, s amely fenn fog állni a világ végéig, és megdicsőülve az egész örökkévalóságon keresztül fog élni. Vö. 3,10; 4,31; Mik 4,7; Lk 1,32–33. (Dániel jövődölése – kommentárok)

Értelmezés Krisztus felől

Az igeszakasz nem vonatkozhat másra, csak Krisztusra. Jézus következetesen Emberfiának nevezte magát. Neki adatott minden hatalom – mondja éppen mennybemenetele előtt – mennyen és földön. Ez pedig így lesz addig, amíg minden térd meg nem hajol előtte, és Őrnek nem vallja minden ember. Akkor visszaadja a hatalmat az Atyának. De addig nem lehet az Atyát a Fiú, azaz az Emberfia nélkül, őt kihagyva imádni, de még tisztelni sem. A tisztelet pedig itt azt jelenti, hogy azt a munkát, amelyet ma is végez a mennyben, segítsük, és ne hátráltassuk hitet-

lenséggel, hanem inkább feltétlenül bízzunk benne. Még akkor is, ha nem láthatjuk azt, amit Dániel láthatott, és nem is értjük teljesen. Bízni benne, akkor is, ha mi nem láttuk felemelkedni a mennybe, de semminek nem voltunk szemtanúi. Dániel prófétán keresztül reményt adott már akkor is, amikor még nem jött el az emberfia, csak az ígélet hangzott el.

„Mikor pedig eljött az időnek teljessége, kibocsátotta Isten az ő Fiát, a ki asszonytól lett.” (Gal 4,4) Tertullianus is mondja: „Akkor Isten Fia emberformát vett magára.” Jelképe volt tehát ez Krisztus jövőbeli testének. Majd ezt olvassuk: „...és méne az öreg korúhoz”. Ezt véleményem szerint Krisztus mennybemenetelére kell vonatkoztatni, mert akkor kezdte el az uralkodását. S nem ellentétes ez az igazságszaksz a próféta által korábban mondottakkal sem: „...látta az Emberfiát a felhőkben”. Ezzel a kifejezéssel ugyanis egyszerűen csak azt akarja tanítani, hogy Krisztus, jól lehet emberhez hasonló volt, mégis különbözött az egész emberi fajtól, és nem a közönséges emberek közül került ki, hanem méltóságban felülmúlta az egész világot. Sokkal többet is kifejez, amikor ezt mondja a második mondatban: „...és méne az öreg korúhoz, és eleibe vivék őt.” Mert bár az isteni fenség el volt rejtve Krisztusban, mégis ellátta egy szolga feladatait, és megüresítette magát, ahogyan Pál mondja (Fil 2,7). Így olvassuk János evangéliuma első fejezetében is (Jn 1,14): a dicsőség benne mint az Atya egyszülött Fiában jelent meg. Krisztus tehát egy időre leteszi a dicsőségét, de mégis, a csodáival és sok más bizonyítékkal világos és egyértelmű példáját adta az ő mennyi dicsőségének.

Emlékeznünk kell Ézsaiás szavaira: „*Én vagyok az Úr, ez a nevem, és dicsőségemet másnak nem adom.*” (Ézs 42,8) Miután tehát Isten dicsősége soha nem ruházható át sem emberre, sem semmiféle más teremtményre, Isten valódi egysége és természete szükségszerűen felragyog Krisztus emberi természetében, mert minden térd meghajlik előtte. Azt is hozzá kell tennünk, hogy az események, amelyeket itt a próféta elmond, még nem teljesedtek be.

Igehirdetési vázlat

E hétköznapi nagy ünnepen azt a kevés embert, aki eljön a templomba, még ezzel az ószövetségi ígérel sem lehet kiűzni a templomból. De ha már eljöttek, Krisztusról kell szólni ez alapján az ige alapján, ami nem könnyű, de nem lehetetlen, hiszen Jézus egyértelműen kijelentette, hogy az Írások róla szólnak. Ez is! Igaz, elég homályosan, tükör által.

1. *Isten irgalmas volt, nem jelentett ki egyszerre mindent, s nem is egy helyen, mert nem bírta így sem megérteni, sem elviselni az ember.* Dániel ígéretet kapott, hogy véget ér egykoron a földi hatalmak egymást váltogató és pusztító sora, az Emberfiának adatik minden hatalom.

Ezt ő látomásban előre láthatta, ahogyan később az idő János apostol nyert betekintést a mennyi világba, ahol már a megöletett Bárányé a hatalom és a dicsőség. Dánielnek megadatott több földi birodalom felemelkedésének és bukásának látása.

2. *Láthatta, sőt bőrén tapasztalhatta annak dicsőségét és hirtelen elmúlását, hogy helyet adjon a másoknak.* Jeremiás intését – „Lakjatok, építsetek... annak békességén múlik a ti békességetek” (Jer 29,5kk) – Dániel láthatóan megfogadta. Hűségesen és becsülettel szolgálta a hatalmasságokat, de láthatta és bőrén tapasztalta, hogy milyen mulandó ez a dicsőség. A könyv tanúsága szerint mindvégig hű maradt Istenhez, még akkor is, ha öregkorában oroszlánok szája által kell meghalnia. Nem szabott feltételeket, mint korábban Jákób (ha megáldasz és visszahozol erre a helyre, akkor Istenem lesz). Igaz, már volt menekülése a tüzes kemencéből két társával együtt.

3. *Dániel hitte azt, amit Jézus később kijelent: „Ne azoktól féljete, akik megölik a testet, hanem attól, aki (...) gyehennára is vethet.”* Dániel az emberfiáról csak a mennyi létének jeleit kapja, hogy övé minden hatalom. Ez sikertörténet önmagában, ahogyan végül a fogságba vitt népe is, hiszen nemcsak megmaradnak, de még gyarapodnak is, sőt az egyik, majd a másik király is az igaz Isten imádatát teszi kötelezővé. Jézusé minden volt, csak nem sikertörténet e földön, mégis neki adatott minden hatalom mennyen és földön. Nincs szó az Emberfia szenvedéséről, mint korábban Ézsaiásnál, így érthető, hogy nem is akarták elfogadni, hogy bizony szenvednie kell annak, akinek hatalom adatott.

4. *Van hasonlóság, sőt egyezés a dánieli jövődőlés és a mi helyzetünk között: ezt a hatalmat nem látjuk, de hinnünk kell, még akkor is, ha nem véd meg, ha nem „kárpótól” gazdagsággal és sikerrel.* Jézus csak az utolsó napon jelentette ki, hogy övé minden hatalom, de egész küldetése arról szólt, hogy van hatalma. Az emberi ész ismételtén itt bukik el: Jézus nem használta hatalmát a maga megvédésére, sőt követőit sem védte meg. Keresztelő Jánost sem; hagyta, hogy kivégezzék, sőt amikor kételkedett („*Te vagy-e az Eljövendő, vagy mást várjunk?*”), akkor a legkisebbnek nevezte a mennyi országában.

Ilyen ember nincs, csak az Emberfia, aki másokat megment, magát nem. Pedig egyedül ő volt, aki magáról joggal mondhatta: van hatalmam, hogy életemet letegyem és ismét felvegyem. Ez az igazi hatalom. Meghalt és feltámadott. A mennybemenetele ennek még egy további bizonyossága, de erről csak a Szentlélek tud meggyőzni. A mennybemenetelével megmaradt a kétség: mi lesz velünk? Mindezt azért engedi, hogy igaz legyen reánk is nézve és mindenkor: „...nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.” Azért, hogy mindenkor és mindenben hozzá folyamodjunk, s ő cselekedjen, ő irányítson, hogy „e világnak törébe ne jussunk”.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Mk 16,14–20; ApCsel 1,1–11

Énekek

EÉ 278, 478, 226

Felhasznált irodalom

Dániel jövődölése – kommentárok. Jegyzet. www.biblia-tarsulat.hu/biblia/jegyz/32danie.doc. (Letöltés: 2018. március 8.)
 VANKÓ Zsuzsa (szerk.) 2004. *Dániel könyve*. 1–2. rész. Bibliaiskolák Közössége, Budapest. (Biblia-tanulmányok 2004/4/1–2..)
 KÁLVIN János: *Magyarázat Dániel próféta könyvéhez*. Ford. Szabó Miklós. *G-Portál*, http://palheidfogel.gportal.hu/portal/palheidfogel/upload/438951_1342953899_07194.pdf. (Letöltés: 2018. március 8.)

■ PINTÉR JÁNOS

Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi)

► 4Móz 20,6–13

Igehirdetési előkészítő

Életadó víz fakad a sziklából

A vasárnap jellege

A vasárnap latin elnevezése Exaudi. Zsolt 27,7 első sorának első szaváról kapta nevét a húsvét utáni 6. vasárnap: „*Halld meg, Uram, hívó hangomat! Könyörülj rajtam, hallgass meg!*” (*Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad Te.*). Az előző vasárnap, a húsvét utáni 5. vasárnapon Rogate (Imádkozzatok, kérjétek!) felszólítással fordul Jézus tanítványaihoz, Jakab apostol pedig Krisztus gyülekezetéhez. Most, ezen a vasárnapon a térdelő, teljes alázatot megélt gyülekezet fordul Urához: Könyörgünk hozzád, hallgass meg! Az egyházi esztendő különös vasárnapja ez. Mennybemenetel ünnepe és pünkösd között helyezkedik el. Krisztus már nincs a földön tanítványaival. A megígért Szentlélek, a Paraklétosz még nem jött el. *Ebben a helyzetben sivár az élet, szomjúság támad.* Dr. Jánossy Lajos *Az egyházi év útmutatása* című könyvében ezt írja a vasárnap jellegéről: „Az ősi egyház mélységes parusia-vágya szólal meg a húsvét hallelujás örömetől átszőtt introitusban (27. zsolt. 7. v.), amely ennek a napnak a nevet adta.” A Pröhle-agendában ezt olvashatjuk a vasárnap jellegéről: „Az élő Krisztus élő gyülekezeté”, illetve „A földön szolgáló gyülekezet”.

A textusról

Az embernek „*déjà vu*”-érzése támad a textus olvasása közben. 2Móz 17,1–7-ben ugyanaz a helyszín: Szín/Cin pusztája, ugyanaz a helyzet: a nép szomjazik, mert nincs víz, és Mózeset vádolják, lincshangulat kerekedik. A mai alapige, 4Móz 20,6–13 mégis sokban különbözik az exodusbeli történettől. Tény, hogy a választott nép másodszor fordul meg, illetve táborozik Cin pusztájában, Kádésban, Egyiptomból való szabadulása óta. Közben eltelt harmincnégy év. A negyvenéves pusztai vándorlás vége felé jár a választott nép. Arra készül, hogy elfoglalja a nekik és őseiknek megígért Kánaánt. Most már nem egy rabszolgasorból szabadult embertömeg türelmetlenkedik és elégedetlenkedik a pusztában, hanem egy honfoglalásra készülő, szervezett, más népek szemében ijesztően ható nemzet táborozik – és zúgolódik... Az Egyiptomból elindult nemzedéket szinte egy egészen új váltotta fel. Sokak elpusztultak a vándorlás során. Ennek a fejezetnek az első sorai éppen arról számolnak be, hogy meghalt Mirjam is, akit ott, Cin pusztájában temettek el. A fejezet végén arról olvashatunk, hogy meghalt Áron is. Papi teendőit ruházatával együtt át kell hogy adja utódjának, Eleázárnak.

Isten büntetése, hogy sem Mózes, sem Áron, sem Mirjam nem mehet be az ígéret földjére.

Meribá és Kádés. A perlekedők és a Szent találkozásának helye Cin pusztája. A nép perbe szállt (*rib*) Mózesrel és rajta keresztül az Úrral. Textusunk utolsó verse: „*Ezek Meribá vizei, ahol perbe szálltak Izráel fiai az Úrral, de ő megmutatta nekik, hogy szent (Kádés).*”

A terület, ahol a választott nép tábort üt, forrásokban gazdag vidék. Ám mészkősziklák tarkítják a tájat. A mészkőlerakódások pedig időről időre eltömlítik a víz útját, a forrásokat. Egy edzett, összeszedett, saját és sajátos istenhittel rendelkező nép honfoglalásra készül, és a táborozás helyén, Kádésban ismét zúgolódní kezd. Most nem a húsosfazekakat sirja vissza (az már a régmúlté). Egy eddig nomád nép hiányként éli meg, hogy nincs vetésre alkalmas hely. Nincs szántóföld, nincs füge, nincs szőlő, sem gránátalma. Olyan dolgok, növények, gyümölcsök hiányát hánytorgatják fel, amelyek a megállapodott, helyhez kötött, mezőgazdaságból, gyümölcsstermesztésből élő népek sajátjai. Sátorlakóként, vándorlóként senki nem gondolhatja komolyan, hogy a szőlőültetvények olyan fontosak lennének. De Isten népe most ezt is felhánytorgatja Mózesnek és Áronnak. Mindennek a tetejében nincsen víz. A víz hiánya egy adott területen valóban rettenetes. Milliók szenvednek vízhiánytól ma is a világban...

Mózes és Áron pontosan tudják, mi a teendő, ha nem bírnak a zúgolódó néptömeggel, és a hiányok pótlására, a problémák megoldására sincs semmi tippük, ötletük. A gyülekezet elől a kijelentés sátrának bejáratához men-

nek, és arcra borulnak. A kilátástalanságban, a tanácstalanságban Istenhez fordulnak, teljes alázattal leborulnak előtte, és ő meghallgatja őket. *„Ekkor megjelent nekik az Úr dicsősége.”* (6. vers) Az Úr beszélt Mózeshez: *„Vedd a botodat...”* (8. vers) Vannak írásmagyarázók, akik az itt (4Móz 20,8kk) szereplő bot alatt Áron kivirágzott vesszejét értik, és ennek tulajdonítanak különös jelentőséget a csodás vízfakasztásban. Áron kivirágzott vesszeje a hit jelképe. Eleget volt volna a sziklát megérinteni, megcirógatni. Az alapige mindvégig Mózes botjáról beszél. Az Úr Mózesrel beszél, *„Mózes tehát elvette a botját az Úr színe előtt a kapott parancs szerint”* (9. vers). A bot, mint egy királyi jogar, a hatalom jelképe is lehet. Nagy kérdés, hogy a hatalommal felruházott személy mit kezd vele, hogyan és mire használja. Ismeri-e kellőképpen a rábízottakat? Tud-e bölcsen cselekedni? Mindig, mindent erőből old meg, vagy felismeri a helyzetet, amikor elég a szó?

A feladat az Úr szavai szerint: Áronnal együtt gyűjték össze a népet (a közösséget), és szemük láttára, (fülük hallatára) parancsolják meg a sziklának, hogy adjon vizet (8. vers). Egyes fordítások szerint: *„szólj/beszélj a sziklához, hogy adjon vizet”*. Aztán jön a parancs nyomatékosítása: *„...fakassz nekik vizet a sziklából...”* Vajon mi játszódhatott le az idős, megfáradt Mózes agyában mindezek hallatán? Talán eszébe jutott az a sok évvel korábbi eset, amely ugyancsak Cin pusztájában történt. Nem volt vizük. Az Úr pedig azt parancsolta, csapjon rá a sziklára, és lesz víz. És lett. Ez a nemzedék már nem emlékszik erre a csodára. Most előttük is meg lehet ismételni. Mózes mintha nem figyelt volna eléggé az Úrra, vagy nem értette pontosan, mi a teendője. Beszélnie kellett volna a sziklához, parancsolni neki. (Milyen képtelen ötlet – gondolhatta Mózes, mintha a süket falnak beszélne...) Ehelyett ő rácsapott botjával kétszer is a sziklára. De ezt megelőzően milyen hetykén szól az összetartott közösséghez: *„Hallgassatok ide, ti lázadók! Fakasszunk-e vizet nektek ebből a sziklából?!”* (10. vers) Mármint Áron meg én...

A sziklából sok víz fakadt. Annyi, hogy „elmosta” az Úr dicsőségét is. Mózes úgy gondolhatta, fog ez neki menni másodszor is. Ahogyan évtizedekkel korábban botütéssel sikerült vizet fakasztani, most is menni fog, a nép pedig vénségére, még utoljára kegyeibe fogadja, nem őt okolják minden hiányukért, minden gondjukért. Mózes megkísérti a személyes siker, a dicsőség démona. Ennyi Isten szolgálatában eltelt év után sem tanulta meg, hogy nincs egyéni dicsőség. Egyedül Istené a dicsőség. Áron és Mózes bűne és büntetése az Úr beszéde szerint: *„...nem hitetek bennem, és nem tartottatok szentnek Izrael fiai előtt, nem vezethetitek be ezt a gyülekezetet arra a földre, amelyet nekik adok.”* (12. vers)

Bár ebben az igeszakaszban nincsen szó arról, hogy Mózes panaszkodott volna az Úrnak a nép zúgolódása miatt, mégis az a vád ellene/ellenük, hogy nem hitt/hittek elég-

gé. *„A miértekkel vívódó ember vagy nép képes volna élet helyett a halált választani. Amikor pedig a vezetők gyengék ahhoz, hogy a miértekre választ adjanak, rámutatva a gondviselő Isten erejére, akkor maga Isten cselekszik, s nem engedi meghalni azokat, akikre az élet feladatait róta.”* (*Jubileumi kommentár*)

„A szikla és a bot. Mindkettő Krisztust ábrázolja, de két különböző szempontból. 1Kor 10,4-ben ezt olvassuk: *és mindnyájan ugyanazt a lelki italt itták, mert a lelki kősziklából ittak, amely velük ment. Az a kőszikla pedig a Krisztus volt...* az értünk sújtott Krisztus... Ez az ütés csak egyszer történhetett meg, és soha sem volt szabad megismételni. Krisztus halála nem ismételhető meg. Ezért hibázott Mózes, amikor a sziklát kétszer üttötte meg, ill. hogy egyáltalán megütötte.” (MACKINTOSH 1944)

Igehirdetési vázlat

Mennybemenetel és pünkösöd között a lélek szomjazik. Átéltük húsvét, a feltámadás csodáját, örömujjongás tölti el szívünket és szánkat a húsvét utáni hetekben, vasárnapokon. Boldog várakozással vagyunk tele. Mi változik, lesz-e változás – jó irányban – az életünkben pünkösöd, a Szentlélek kiáradása után?

Gyakran megesik velünk is, hívő keresztényekkel, hogy pusztában találjuk magunkat. Jó ideje fel sem tűnt, mert egyik-másik forrás adott némi enyhülést állandó igényeink kielégítésére. De van úgy, hogy közeli családtagot, rokont veszítünk el (mint Mózes és Áron), van úgy, hogy egyik napról a másikra egzisztenciánk kerül veszélybe, vagy azt veszítjük el. Van úgy, hogy a „levegő fogy el körülöttünk”. Szomjazunk. Csak a hiányainkat látjuk, mint Izrael fiai. Ez sincs, az sincs. Nincs a létfenntartáshoz legszükségesebb elem, nincs víz.

Próbálkozunk a szomjoltással. Ki így, ki úgy. A templomban, az igehirdetésben is keressük az éltető vizet, a Bibliánkat is kinyitjuk, de megesik, hogy lerakódik a mészkő. Eldugulnak azok a csatornák, amelyeken az élő víz, a forrásvíz felbuzoghatna és eláraszthatna éltető erővel. Van úgy, hogy túl magabiztosak vagyunk hitünk felől. Van úgy, hogy sajátos vallásosságunk, kegyességünk, egyéni érdekeink, elvakultságunk, előítéletességünk, másokkal szembeni fenntartásaink nem engedik áradni a forrás vizét, az élő vizet, Krisztust, és terméketlenné válik életünk. (Nincs füge, nincs gránátalma, sem szőlő.)

Jó, ha el tudjuk mondani, fel tudjuk tárni mások előtt hiányainkat. Esélyt adunk a segítségnyújtásra másoknak. De jó, ha tudjuk, hogy az az Isten, aki számtalanszor segített már rajtunk életünk folyamán, sőt folyamatosan az ő gondviseléséből, kegyelméből élünk, látja a mi pusztaságba jutott életünket is, és biztosak lehetünk hatalmában, irgalmában, szeretetében. Megsegít minden szükségünk-

ben. Hiányainkat (hiányosságainkat), nincstelenségeinket is ismeri, és kész segíteni, megelégtetni. De kérni kell. Le kell borulni a kijelentés sátrának bejáratához, imádságban oda kell borulni Krisztus keresztyéhez, és imádkozni, kérni kell.

A segítség, a megoldás, akár az eszköz is, nem késik. Isten meghallgatja könyörgéseinket. Kérdés, hogy amikor kezünkben tartjuk a megoldás kulcsát, a tanácsot (beszélj a sziklának, parancsold meg neki), a botot vagy a kivirágzott vesszőt, szem előtt tartjuk-e az ajándékozót? Hisszük-e, hogy sorsunk jobbra fordulását egyedül Istennek köszönhetjük? Hisszük-e, hogy életünk termőre fordulása nem a mi érdemünk, nem a mi rátermettségünk eredménye, egyedül kegyelem? Hisszük-e, hogy ha Krisztus élő víz folyamaként termékenyíti meg életünket minden tekintetben, az nem a mi érdemünk, hanem egyedül Istené a dicsőség mindenért, aki Szentleke által nem erőszakkal, de hatalommal tesz jót mindenekkel és elégít meg mindeneket.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jn, 15–16,4; 1Pt 4,7–11

Énekek

EÉ 321, 366, 338, 348

Ima

Áldunk téged, Istenünk, hogy igaz minden szavad, és biztosan építhetünk ígéretedre. Emlékeztess hűségedre, ha ingadozunk, ébressz bennünk új reménységet, ha elestünk, hogy reád hagyatkozzunk mindenkor, és teljes bizalommal forduljunk hozzád, mert meghallgatsz minket, az Úr

Jézus Krisztusért. Ámen. (*Agenda*. MEE Sajtóosztálya, Budapest, 1986. 166. o.)

Illusztráció

TÖRTÉNET

1933-ban Kádésban, illetve a környékén régészek ásatásokat végeztek. Mivel igen nehéz terepről van szó, bevonták a munkába a katonaságot is. Az egyik tiszt nem volt megelégedve beosztottja teljesítményével, hirtelen kikapta az ásót a katona kezéből, hevesen elkezdett ásni, igyekezetében erősebben odacsapott az egyik sziklának, és abból víz fakadt. Az ásatásoknál jelen levő beduinok felkiáltottak: Vízet fakasztott, éppen úgy, mint Mózes!

GONDOLATOK

Köves Slomó rabbi írása: *Ne üss, amíg beszélhetsz...*

<http://judaizmus.blogspot.hu/2012/06/heti-szidra-chukat3-2012-vendegoldal.html?m=1>

Felhasznált irodalom

ÁRUS Lajos 1996. *Ószövetségi héber–magyar szómagyarázat*. 1. rész. *Mózes öt könyve*. Iránytű Kiadó, Budapest–Gödöllő.

Bibliai atlasz. Kálvin Kiadó, Budapest, 1999.

CSIHA Kálmán 1991. *Út a pusztaságban. Prédikációk Mózes könyvéből*. Kolozsvár.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Veszprém.

Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata. Debrecen, 1981.

MACKINTOSH, C. H. 1944. *Elmélkedések Mózes negyedik könyve felett*. Evangéliumi Kiadó, Budapest.

MAGASSY Sándor 1997. *Óegyházi perikópák*. 1. köt. Budapest.

■ KOVÁCS ERZSÉBET